

Omvärldsanalys 2018-2020

Omvärldsanalysen har tagits fram av en tjänstemannagrupp med representanter från kommunens olika förvaltningar. Tanken är att omvärldsanalysen ska utgöra ett underlag till politikererna inför arbetet med Mål- och resursplan.

Kommundirektörens ledningsgrupp (KDL) vill tacka arbetsgruppen som under hösten 2016 har tagit fram Omvärldsanalys 2018-2020.

Arbetsgruppen: Pål Castell, Byggnads- och Samhällsbyggnadsförvaltningen
Amanda Christiansdotter, Kultur- och fritidsförvaltningen
Karl Johannesson, Barn- och utbildningsförvaltningen
Curt Göran Krantz, Socialförvaltningen
Ewa Lundqvist, Kommunstyrelseförvaltningen
Lars Rudström, Kommunstyrelseförvaltningen

Läsanvisning

Allra först i rapporten får du en inledning där syftet med omvärldsanalysen presenteras och var den hör hemma i kommunens processer. Utgångspunkten för omvärldsanalysen är att identifiera de förändringar i omvärlden de kommande åren som kan få stor påverkan på Vänersborgs kommun som geografisk plats och organisation.

Därefter presenteras fem drivkrafter som visar trenderna i omvärldsanalysen. Sedan görs en omvärldsanalys inom kommunens övergripande områden med drivkrafterna som utgångspunkt. I år ligger fokus på området Migration/Integration.

Efter det kommer kärnverksamheternas omvärldsanalys, också de beskrivna utifrån drivkrafterna. Efter respektive övergripande område och respektive kärnverksamhet beskrivs möjligheter och utmaningar i särskilda rutor. Dessa rutor förtydligar/sammanfattar viktiga områden som bör analyseras vidare i kommande diskussioner i kommunen.

Slutligen finns ett antal bilagor med nyckeltal, till största delen hämtade från Sveriges Kommuners och Landstings (SKL:s) databaser.

Omvärldsanalys 2018 – 2020

I vår vision är Vänersborg den attraktiva och hållbara kommunen i alla delar, hela livet. Omvärldsanalysen är ett underlag för att fatta framtida strategiska beslut och förbereda oss inför framtida möjligheter och utmaningar.

Kommundirektörens ledningsgrupp (KDL) vill för perioden 2018-2020 särskilt framhålla dessa utmaningar för Vänersborgs kommun:

- integration
- bostäder

Ove Thörnkvist
Kommundirektör

Innehåll

Läsanvisning	3
Inledning	6
Globala drivkrafter	7
Befolkningsprognos	15
Omvärldsanalys - Övergripande förutsättningar	23
Ekonomiska förutsättningar	24
Arbetsmarknad	30
Attraktiv arbetsgivare	34
Miljö	35
Folkhälsa	36
Bebyggelse och infrastruktur	37
Kultur	44
Migration/Integration	47
Omvärldsanalys - Kärnverksamheter	55
Utbildning	56
Social service	62
Bilagor/Nyckeltal	65
Resursjämförelse med andra kommuner	66
Arbetsmarknad	68
Utbildning	69
Socialtjänst	73
Källförteckning	76

Inledning

Omvärldsanalysen skapar handlingsberedskap inför framtiden. Den ligger till grund för strategiska beslut och ger gemensamma planeringsförutsättningar.

Vad är en omvärldsanalys?

Omvärldsanalys handlar om att försöka förbereda sig inför framtiden. I omvärldsanalysen försöker man lyfta blicken och se utanför den egna organisationen och det egna närområdet. Det handlar om att identifiera starka trender som på längre sikt kan komma att påverka kommunens möjligheter att nå sina övergripande mål, oavsett om det påverkar positivt eller negativt. Omvärldsanalysen ska därför omfatta företeelser och förändringar som organisationen i regel har svårt att påverka, och som den därför helt enkelt måste förhålla sig till.

Varför gör vi en omvärldsanalys?

Få personer skulle idag säga att en organisation, så som en kommun, skulle kunna fungera på samma sätt oberoende av vad som händer i omvärlden. Tvärtom är det så att kommunens möjligheter att ge god service till medborgarna, att attrahera nya invånare och att ta kloka ekonomiska beslut är mycket beroende av att ha en så bra bild som möjligt av vad som händer runt omkring. Bra underlag gör det lättare för kommunens politiker att prioritera rätt och att våga fatta svåra beslut. Omvärldsanalysen syftar till att identifiera drivkrafter som kan vara av stor vikt för Vänersborgs kommun, dels som geografisk plats och organisation och dels som påverkar möjligheterna att nå kommunens vision och övergripande mål. I förlängningen ska den även säga något om vilka följer dessa drivkrafter kan få för kommunen. Omvärldsanalysen revideras varje år och för varje år fördjupas arbetet med analysen. Omvärldsanalysen är ett första avstamp till arbetet med kommunens mål- och resursplan. Analysen syftar till att ta fram en bild över de möjligheter och utmaningar som kommunen möter i framtiden och det är i ljuset av denna bild som de prioriteringar som sker i mål och budgetprocessen ska ses.

Arbetsgång

Kommundirektörens ledningsgrupp, KDL, är uppdragsgivare för arbetet med kommunens omvärldsanalys. Analysen arbetas fram av en grupp bestående av sex tjänstemän från sex av kommunens förvaltningar. Deltagarna har valts ut för att de anses kunna komplettera varandra vad gäller olika perspektiv på omvärlden och framtiden. Kommunstyrelseförvaltningen leder arbetet. Omvärldsbevakning sker kontinuerligt i samtliga förvaltningar och därför är det viktigt att alla deltar i arbetet. Gruppen har haft flera möten för att finna drivkrafter på en bred bas. Slutgiltig analys fastställs av KDL. Resultatet presenteras för Kommunstyrelsen då arbetet med kommunens mål och budget inleds.

Omvärldsanalysen i budgetprocessen

Omvärldsanalysen är en del i kommunens budgetprocess. Budgetberedningen inleder sitt arbete i januari med att ta del av omvärldsanalysen. I början av februari har budgetberedningen presideöverläggningar med kommunens större nämnder. Även då presenteras omvärldsanalysen vilket innebär att ett utbyte av information sker dels från förvaltningarna till politikerna och dels mellan förvaltningarna och mellan politikerna. Omvärldsanalysen blir en del av det planeringsunderlag som politikerna får ta del av inför sina beslut om prioriteringar vad gäller mål och resurser i kommande års budget, mål- och resursplanen.

Globala drivkrafter

Globala drivkrafter

Drivkraft eller motivation, är det som skapar rörelse eller förändring. Drivkraft brukar syfta på det som förändrar och medför händelseutveckling, trender, i samhället.

Globalisering

Globaliseringen är ett av vår tids kännetecken. Människor, regioner och företag blir allt mer beroende av varandra genom internationellt samarbete, handel och resande. Flödet av tankar, idéer, varor, kapital och människor mellan världens länder ökar.

De ofrivilliga och påtvingade rörelserna av människor i form av flykt och fördrivning har ökat under de senaste åren p.g.a. oroligheter, framförallt i Mellanöstern kring Irak, Afghanistan och Syrien. Dessa oroligheter har lett till stora mängder flyktingar inom länderna. Under 2015 ökade flyktingströmmarna kraftigt till Europa. Under innevarande år har antalet flyktingar som nått Europa minskat drastiskt. Denna ofrivilliga omflyttning av människor är egentligen ingen effekt av globaliseringen i sig, men är ändå en faktor som samhället måste förhålla sig till. Se vidare under avsnittet Migration/Integration.

Konkurrensutsättningen för våra företag ökar och ställer större krav på att hänga med i utvecklingen. Denna konkurrens kan innebära att företag som under en lång period verkat på en trygg lokal/regional marknad snabbt kan bli utkonkurrerade från en global marknad.

I vår närhet byter företag ägare. Fordonsindustrin i Västsverige har under de senaste 10-15 år gått från att vara svenska företag till att ägas av stora företag från andra länder. Nya situationer uppstår, t.ex. då SAAB gick i konkurs i slutet av 2011 accepterade inte SAAB:s utländska ägare de nya intressenternas lösningar. Strukturförändringar går idag snabbare då det är lättare att från en annan världsdel styra företags fortsatta verksamhet "långt hemifrån".

Världens avstånd krymper och information sprids allt snabbare. Det innebär möjligheter men också svårigheter att få en överblick av helheten samti-

digt som all information även kan underlätta att se helheten. En ökad konkurrens från nya delar av världen kräver ny kunskap och specialisering. För företagen innebär den ökade rörligheten och snabbheten att konkurrensen ökar samtidigt som nya marknader har öppnats.

Det sker idag ett globalt arbete när det gäller miljö och klimatfrågor. Detta är bra exempel på frågor som idag inte kan lösas enbart nationellt och visar på att samarbeten mellan världens nationer påverkats i positiv riktning av ökad globalisering. Internationella kontakter blir viktigare och sammanlänkningen till andra delar av världen skapar ett ömsesidigt beroende, men även en ökad komplexitet. Det blir allt viktigare att kunna hantera många olika relationer och kulturer även på den lokala arenan.

Globaliseringen i Vänersborg

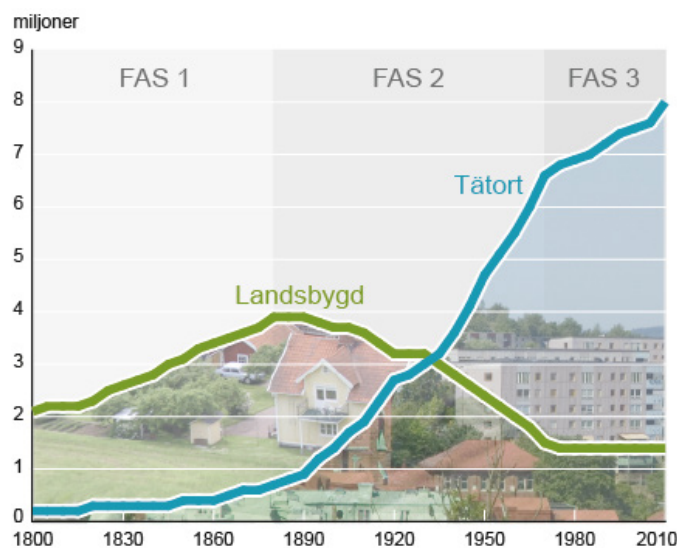
Påverkan och konkurrens från olika delar av världen ökar ständigt. Det finns företag i Vänersborgs kommun som arbetar med hela världen som marknad och i högsta grad är en del i en global värld. De finns här men har inte någon marknad här. De är inte på något sätt unika i detta. Det är viktigt att skapa ett bra företagsklimat i kommunen samt att som ort vara attraktiv för de personer som verkar i företagen.

Urbanisering

Befolkningen i tätorterna fortsätter att öka samtidigt som landsbygdens befolkning nästan är oförändrad. Urbaniseringen sker inte längre genom stora omflyttningar från landsbygden till städerna. Tätorterna växer främst genom invandring och fler födda.

Under industrialiseringen bestod urbaniseringen i Sverige av utflyttning från landsbygden till tätorter och mindre städer. Under senare tid har även mindre städer och tätorter tappat befolkning till storstadsregionerna och högskoleorterna. Inflyttningen till storstäderna har stärkt deras betydelse, både som en politisk maktfaktor och som kulturbärare. Storstaden lockar människor med sitt utbud

av arbetstillfällen, nöjen, kontakter och utbildning. Urbaniseringen är en global process. För första gången i historien bor nu en större del av jordens befolkning i städer än på landsbygden.

I Sverige var det fram till 1940-talet fler som bodde på landsbygden jämfört med i tätort. Från 1970-talet har antalet invånare på landsbygden stabiliserat sig.

I Sverige bor 85 % av befolkningen i en arbetsmarknadsregion med fler än 100 000 invånare. Hälften av Sveriges befolkning bor i någon av de tre storstadsregionerna.

Urbaniseringen sker idag snabbt i stora delar av världen. Täthet lockar människor då där ges möjligheter till kontakter, utbildning, arbete, nöjen och ett stort utbud av fritidsaktiviteter. Nya begrepp som stadskultur utmärker trender som styr ungdomars val av studieort, där man också blir kvar efter studietiden, samt även vid byte av bostadsort.

I Sverige sker de kraftigaste befolkningsökningarna i stråk i och kring större städer med goda kommunikationer mellan omlandet och den större staden. Högskolor och universitet är andra faktorer som påverkar val av stad man flyttar till. SCB:s statistik över befolkningsförändringar stärker den bilden i stort även om undantag finns. Det finns tendenser till en utflyttning från de större städerna till omlandet i större omfattning än tidigare.

Urbaniseringen i Vänersborg

Även lokalt sker det en urbanisering inom Vänersborgs kommun. Befolkningen har under en rad år minskat i kommunens mindre tätorter. Minskningen har dock stannat av under det senaste året och utvecklingen framöver blir spännande att följa. Vänersborgs tätort har sedan 2010 haft en tillväxt på cirka 12 %. Tätorten har en dragningskraft på de mindre tätorterna. Det finns en trend mot att den stadsnära landsbygden blir mer attraktiv. Denna trend märks i områden norr om staden utmed Vänern genom ökade huspriser. Stadsnära innebär cirka 5-15 minuters bilväg från centrum eller Resecentrum. Utmed Dalslandskusten ökar nybyggnationen samt att fritidshus blir permanentboenden.

För att stärka centrum i Vänersborg är det viktigt att tätorten fortsätter växa. Detta ger ökat underlag för det som människor idag i större utsträckning efterfrågar, bl.a. kultur i ett vidare begrepp.

Diagram över tätortstillväxten finns att ta del av på nästa sida. Tätorten har växt men SCB har ändrat indelningen av tätorten vilket försvårar jämförelser bakåt.

Diagram: Tätortstillväxt 1990-2010

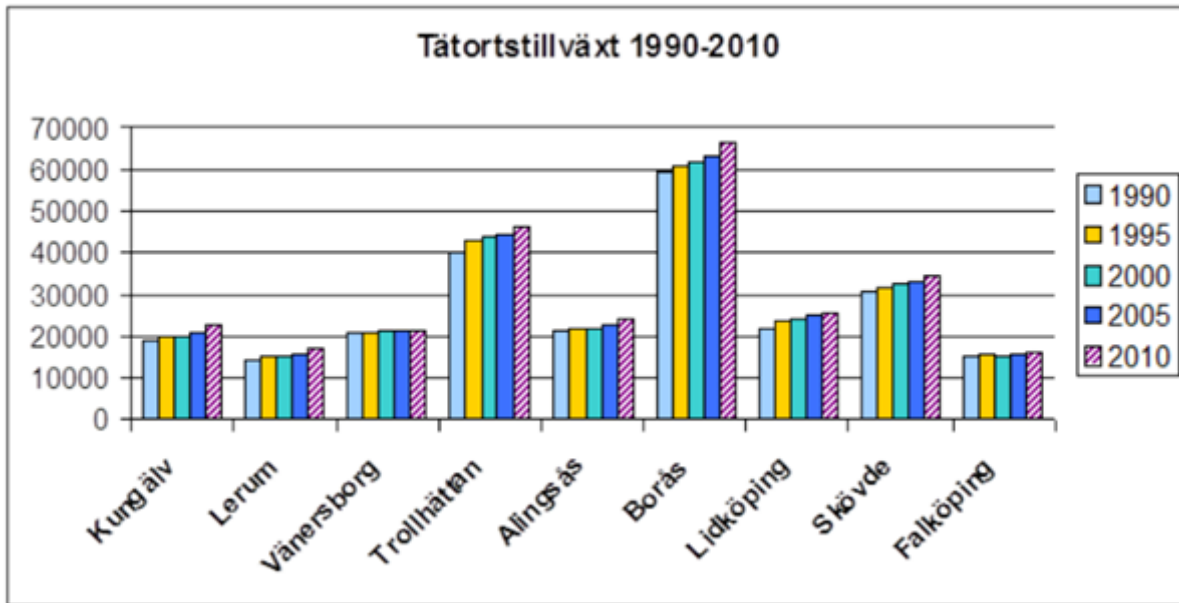
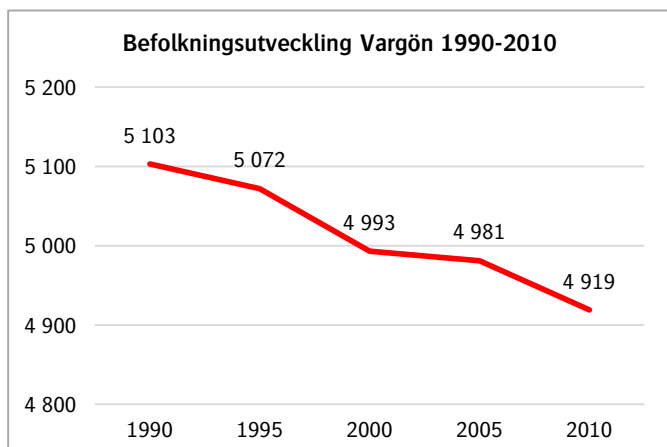
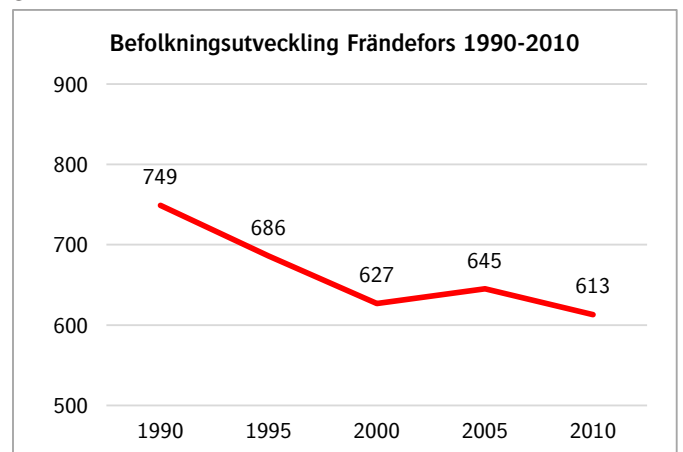
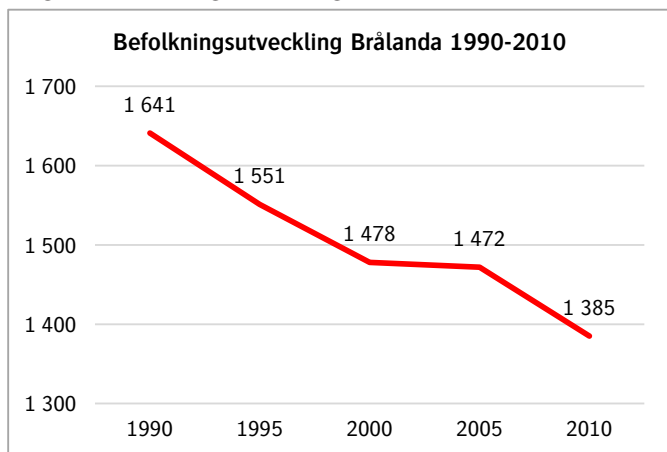

Diagram: Befolkningsutveckling i tätorter (Brålanda, Frändefors, Vargön) 1990-2010

I kommunens mindre tätorter, Brålanda, Frändefors och Vargön har befolkningen under en rad år minskat. Befolkningen i tätorterna Brålanda, Frändefors och Vargön har minskat med 16, 18 respektive 4 % sedan 1990. Frändefors har tappat närmare en femtedel av befolkningen under denna period. Det innebär att den kommunala servicen kan påverkas. Denna förändring måste mötas i god tid. En styrka är de goda kommunikationerna förbi de två tätorterna i Dalsland som måste bli ännu bättre genom att integrera mindre tätorter i Västtågens system. Detta förbättrar förutsättningarna för att skapa tillväxt. En annan styrka är utbyggnad av infrastruktur för VA utmed Vänerkusten. Statistiken för 2015 har ändrat upptagningsområde för de mindre tätorterna som innebär att jämförelsen bakåt blir irrelevant. Längre ned i dokumentet, un-

der avsnittet Befolkningsprognos, visas statistik på församlingsnivå vilket visar på en positiv utveckling. Denna kan sannolikt kopplas till nybebyggelse samt omvandling av fritidshus till permanentboende utmed Vänerkusten.

Att behålla befolkningen och att få tätorten/kommunen att fortsätta växa kommer att vara den största utmaningen under de kommande åren. Den ökade urbaniseringen innebär även en utmaning för handeln i tätorten Vänersborg. Konkurrenten från närbelägna köpcentra är stor. Dessutom ökar konkurrensen från Göteborg då restiden kortats väsentligt samtidigt som också utbudet byggts ut. Utvecklad tågtrafik med fler stopp än idag genom Dalsland skulle öka attraktiviteten att i större grad bosätta sig där.

- Fortsatt urbanisering påverkar underlaget för service i kommunens mindre tätorter.
- Bostäder kommer nu fram snabbare i tätorten vilket bidrar till snabb utveckling av tätorten.
- En utbyggd handel i våra grannstäder är ett hot mot vårt centrum.
- Erbjud bostäder i mycket attraktiva lägen nära vatten och centrum. Detta är en möjlighet som bör ges högsta prioritet under de kommande åren.
- Våra bostadspriser är konkurrenskraftiga jämfört med våra grannkommuner.
- Vårt centrum har stora kvaliteter som måste tas tillvara. Fortsätta att utveckla den "lilla staden" och kultur som framgångsfaktorer i ett vidare begrepp.
- Förbättrad tillväxt av centralorten är avgörande för att antalet invånare ska öka i kommunen.

Individualisering

Från att ha varit en liten kugge i familjen, släkten och samhällsmaskineriet uppfattas individen alltmer som en okränkbar, fristående enhet, i första hand ansvarig inför sig själv. Det sker en förskjutning från fokus på skyldigheter i samhället till rättigheter. Samtidigt ifrågasätts auktoriteter i större omfattning. Tilltron till hierarkiska system minskar som exempelvis politiska partier, kyrkan och skolan som institution. Detta kräver en ökad dialog med våra medborgare i stora frågor som berör dem och detta har märkts tydligt under senare år.

Den ökade individualiseringen av samhället är inget nytt. Värderingarna kring individen och kollektivet varierar över tid. För tillfället är vi inne i en period av ökad handlingsfrihet för individen i förhållande till kollektiv som familjen, samhällsklassen eller generationen. Fokus ligger på ökade

valmöjligheter och självutveckling. Många individer och företag vill vara unika. Arbetstagarna vill kunna styra över sina arbetstider, kunna distansarbета och ta ledigt när de önskar. Många konsumenter vill inte ha standardvaror som finns i varje hem och är masstillverkade utan söker det unika och mer originella.

Individualisering i Vänersborg

Vi har sett tydliga tendenser inte bara i Vänersborg utan även i många andra kommuner – önskemål om dialog i viktiga samhällsfrågor. Tidningar, radio och sociala medier fångar snabbt upp frågor och driver dessa. Dialogen kring våra skolor, nya bostadsområden (genom arbetet med Översiktsplanen m.m.) är exempel på en förändring i vårt samhälle. Idag ”räcker det inte” att rösta fram våra representanter en gång vart fjärde år. Det krävs fortlöpande kontakter, genom bland annat sociala medier.

- Ökad betydelse av sociala medier för kommunikation gör det svårare att fatta långsiktiga politiska beslut. Frågor i nuet dominerar.
- Genom att utveckla metoder för dialog kan kommunen uppfattas som lyhörd och öppen för åsikter från berörda medborgare i större utsträckning.

Teknikutveckling

Digitaliseringen som breder ut sig ger även möjligheter till smarta lösningar för att skapa trygghet och säkerhet i form av larm och övervakningssystem samt ökad komfort och energibesparingar.

Den tekniska utvecklingen har skett snabb takt i form av datorer, mobiltelefoner, surfplattor och datakommunikation. Detta har även haft en stor påverkan på samhällsutvecklingen och förutsättningarna för kultur- och näringslivet, media, skola och demokrati. I utredningar av Riksdagen (trafikutskottet) redovisas ett tydligt samband mellan utbyggnad av bredband och tillväxt. Vi har idag vant oss vid att med hjälp av till exempel telefonen kunna flytta pengar, boka biljetter och att deklarerat. I Sverige går utvecklingen mot det kontantlösa

samhället snabbt.

Utvecklingen handlar dock inte bara om nya funktioner och prylar, utan också om att stärka användarvänligheten och att erbjuda miljövänliga produkter.

Utvecklingen fortsätter och automationen ökar inom flera branscher, ekonomi, finans, resor, medier, musik m.m. Redan idag rättar robotar uppsatser, receptioner på hotell sköts av robotar.

I kölvattnet av denna förändring spår de flesta bedömare en ökad effektivisering och färre sysselsatta inom många branscher. Automationen handlar om hur den fungerar som möjliggörare för mer kundpassat bemötande och individualiserade tjänster och produkter. Kopplar man detta till robotik

är det en intressant tid som väntar och som säkert påverkar den offentliga verksamheten inom t.ex. skola, omsorg, turism m.m.

Teknikutvecklingen i Vänersborg

Det är viktigt att attrahera människor att flytta till Vänersborg. Med bra tekniklösningar underlättas t.ex. distansarbete. Finns dessa lösningar underlättas etableringen av företag i nya branscher till vår kommun. En viktig attraktionskraft är enligt erfarenhet goda kommunikationer, bra bostäder i bra lägen samt ett livligt centrum med ett stort utbud av kultur i vid mening, allt från ett flertal idrottsföreningar till musik. Miljöteknik är ett område med stor potential för framtiden. Att möta en ökad automation inom olika verksamhetsområden är viktigt. För att möta den är tydliga strategier viktiga samt att det finns förutsättningar inom kommunens IT-utrustning att hantera detta.

Klimat och energi

På klimatmötet i Paris i december 2015 enades världens länder kring en klimatöverenskommelse. Överenskommelsen består av två delar, dels det första juridiskt bindande avtalet som någonsin gjorts på området och dels ett beslut som inte är juridiskt bindande. Det första av de tre juridiskt bindande övergripande målen är att ökningen av den globala medeltemperaturen ska vara väl under 2 grader och ansträngningar ska göras för att hålla ökningen under 1,5 grad. Utöver det ska anpassningsförmågan till klimatförändringar öka samt skapa en utvecklingen mot lägre växthusgasutsläpp utan att hota matproduktionen. Slutligen ska finansflöden skapas som är förenliga med låga växthusgasutsläpp och klimatmotståndskraftig utveckling.

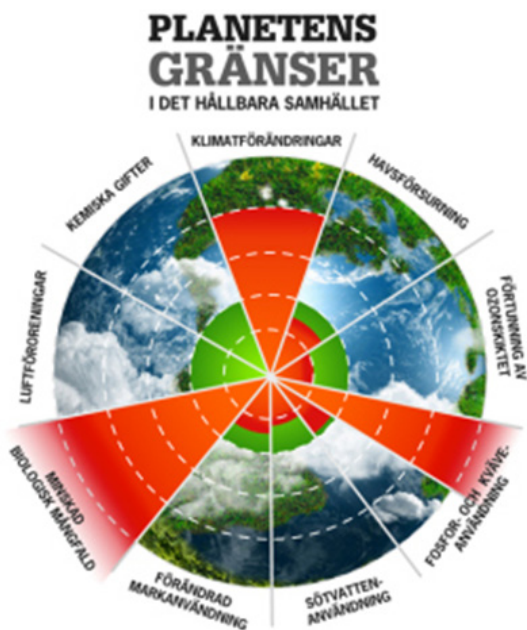
Trenden i västvärlden och de industrialiserade länderna är att allt fler cyklar, framför allt i medelklassen. De senaste åren har världsstäder som New York, London och Mexiko City skickat delegationer till Köpenhamn, där 35 % av befolkningen dagligen använder stadens cykelbanenät, för att inspireras. Långa köer i rusningstrafik ger tidsvin-

ster för cyklisten och gör det attraktivt att byta från bil. Detta ställer krav på framtidens infrastruktur då cykel för arbetspendling förutsätter hög kvalitet på cykelvägarna.

I Sverige där cykeln inte löser alla resor har kollektivtrafiken en stor roll att spela som energieffektivt transportslag. Kollektivtrafikbranschens mål är att fördubbla kollektivtrafiken mellan år 2006 till 2020. Samtidigt sker en omställning till förnyelsebara bränslen och el där så är möjligt.

Samutnyttjande av olika varor är något som ökar alltmer. Kollaborativ ekonomi, delandets ekonomi, sätter tillgång till en vara före ägandet. Förutom bilpooler kan det handla om plats på kretsloppspark för byte av varor som är bra för att slängas. Det finns också klädbibliotek, fritidsbanken (sport- och fritidsutrustning) och verktygspooler. Genom att låna istället för att äga minskas sociala klyftor, resurser används effektivare och koldioxidutsläppen minskar.

I augusti 2014 fick flyktingar från öriket Tuvalu för första gången uppehållstillstånd i ett annat land med klimatförändringar som skäl. UNHCR anger att det till år 2050 kommer att finnas mellan 250 miljoner och en miljard klimatflyktingar. Utöver klimatförändringarna finns andra gränser för vad vår planet klarar av. Stockholm Resilience Centre presenterade i rapporten "Planetary Boundaries Special" (2009) nio processer som reglerar hela jordsystemets stabilitet och resiliens – de reglerar samspelet mellan mark, hav, atmosfär och biologisk mångfald. Tillsammans skapar de förutsättningarna som våra samhällen är beroende av. Fyra gränser bedöms ha överskridits: klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, förändrad markanvändning, förändrade biogeokemiska flöden av kväve och fosfor. Två av gränserna är så kallade "core boundaries": klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald. Att betydligt ändra eller överskrida någon av dessa gränser riskerar att driva jordsystemet in i ett nytt tillstånd.

Klimat och energi i Vänersborg

Klimatstrategi för Västra Götalandsregionen säger att ”2030 är den västsvenska ekonomin inte längre beroende av fossil energi och medborgarna och näringslivet har en trygg och långsiktigt hållbar energiförsörjning. Boende, transporter och produktion såväl som konsumtion av varor och tjänster är resurssnåla, energieffektiva och baserade på förnybar energi.” Det arbete som Västra Götalandsregionen startat utifrån klimatstrategin har som syfte att ge effektiva person- och godstransporter, energieffektiva boenden, större andel alternativa drivmedel och effektivare fordon, ökad produktion av energi från jord, skog, sol, vind och vågkraft samt slutligen genom livsstil, konsumentmakt och producentansvar förändra konsumtionen så den blir mer hållbar. Verktögen för att nå målen är genom offentlig upphandling, regional och kommunal planering, ägardirektiv till bolag och förvaltningar, privata och offentliga investeringar, utbildning för att öka kunskapen hos nyckelaktörer samt påverkan gentemot nationella och internationella beslutsfattare.

SMHI:s klimatscenarier för Sverige har brutits ner till länsvisa klimatanalyser som beskriver dagens och framtidens klimat. Rapporten ”Framtidsklimat i Västra Götalands län” behandlar temperatur, nederbörd, tillrinning och markfuktighet men även scenarier kring låg vattentillgång, kyl- och värmebehov.

Temperaturen i Västra Götalands län beräknas öka med 3-5 grader före sekelskiftet och antalet varma dagar blir fler. I sämsta fall kan 18 dagar i följd med dygnsmedeltemperaturer på över 20°C bli vardag i slutet av seklet. Idag är det 4-6 så varma dagar. Detta ställer krav på bland annat äldreboendens möjlighet att hålla nere inomhustemperaturen under sommaren. Förskolor och i viss mån skolor behöver kunna erbjuda skugga på skolgårdar. För både skolor och arbetsplatser kan behovet av kylning sommartid öka med högre energiförbrukning som följd om inte skuggning av fasader eller annan teknik används för att få ett acceptabelt inomhusklimat.

Årsmedelnederbörden väntas öka med 10-25 % och det är under vintern som den mesta nederbörden kommer. Vårfloderna kommer till stor del försvinna medan sommarsäsongen väntas bli längre med högre värme och torka. För lantbruk med sandjordar innebär längre perioder med torr väderlek risk för minskande skördar men samtidigt förlängs vegetationsperioden med 1-3 månader. För skogsbruket innebär det en ökad risk för skogsbränder men också längre växtsäsong.

Vintertid då nederbörden kommer, ställs betydligt högre krav på dagvattenhantering och avloppsnet. I orter med större höjdskillnader finns risk för skador på vägar och annan infrastruktur på grund av tidvis mycket stora vattenmängder. Vid planläggning av orter och infrastruktur måste vi ha beredskap och planering för hur extrema vattenflöden och vattenansamlingar i sänkor ska hanteras.

Befolkningsprognos

Befolkningsprognos

Under 2016 har befolkningen i Vänersborgs kommun växt kraftigt och var i november drygt 38 800 invånare från att ha legat runt 37 000 invånare i flera år. Flyktingströmmar från främst Syrien står bakom den mesta ökningen då de ganska omgående får permanent uppehållstillstånd. Fram till dess att de valt bostadsort är de Vänersborgare. Från regionen och övriga landet har vi ett negativt flytt-netto. Den stora utmaningen är bostäder. Tillskottet till bostadsmarknaden ökar genom ytterligare nya bostäder vid Quality, Holmängen, Skaven och centrala Vänersborg. På Cypressen påbörjas inflyttning i nya hyresrätter 2017. När det gäller småhus-tomter saknas det i tätorten.

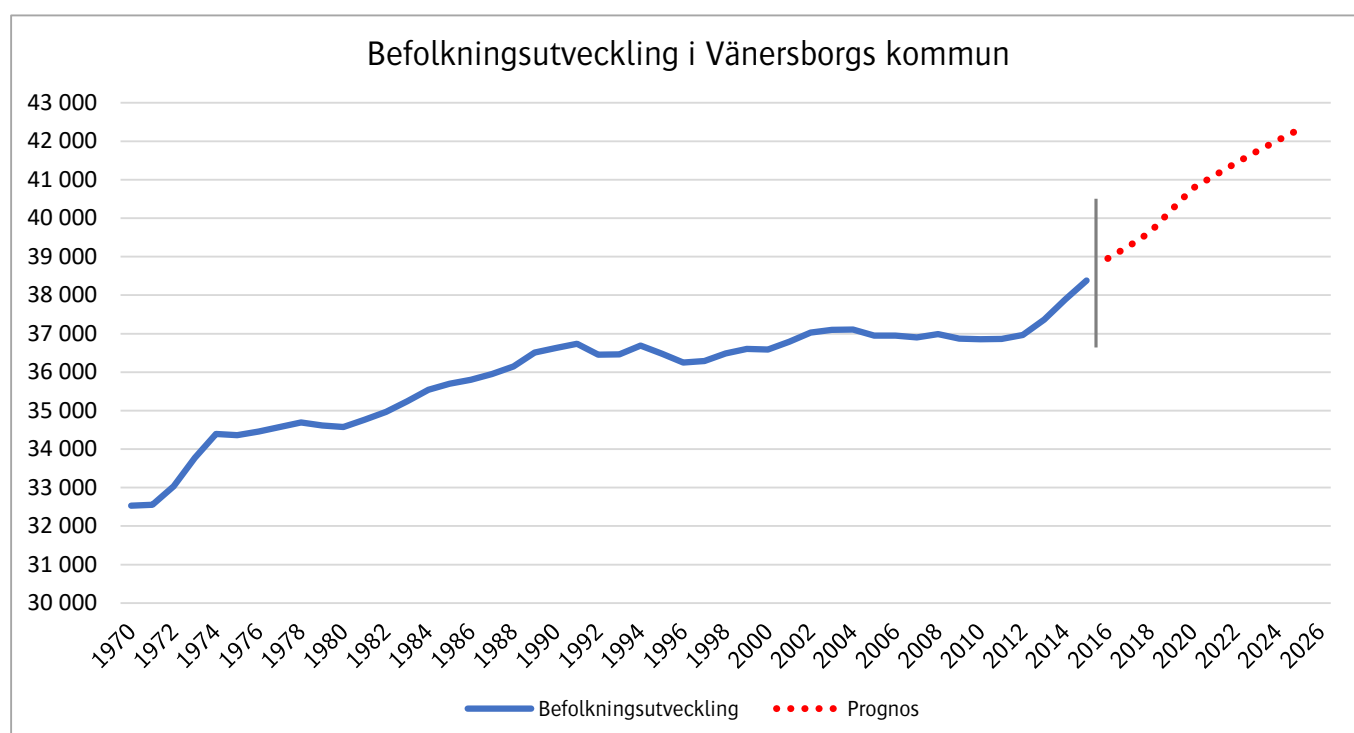
Vänersborg 2016 - 2025 Prognos för framtiden

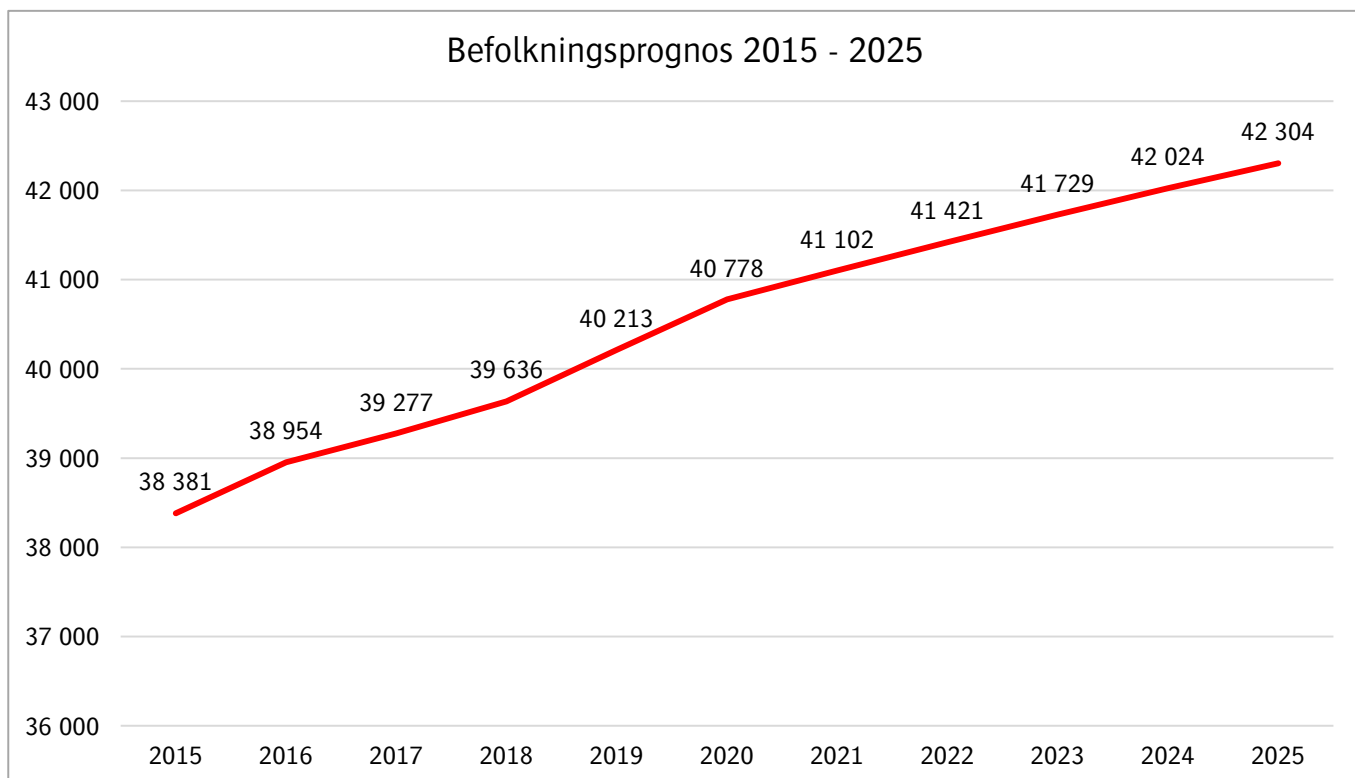
Den nya befolkningsprognosen förutsätter ett bostadsbyggande som bygger på inflyttning och därmed ett ökat invånarantal. Dessutom försöker prognosen ta hänsyn till flyktingströmmar och det har varit svårt att prognostisera. Prognosen är indelad i två delar, en totalprognos samt en delom-rådesprognos framtagen till och med år 2020.

Prognosen visar en ökning av befolkningen med cirka 3 500 invånare fram till år 2025. Då prognosen bland annat grundar sig på bostadsbyggande förutsätts att byggandet av bostäder i Vänersborg tar fart. Prognosen är osäker eftersom effekterna av anhöriginvandring är svåra att beräkna. Prognosen bör inte användas i den långsiktiga planeringen för framför allt skolans verksamhet. För de äldre grupperna går det bra då osäkerheten för dessa grupper inte är lika stor.

Årets prognos är osäker då befolkningstillväxten till stor del avgörs av boende på Restad gård och i andra flyktingboenden med permanent uppehålls-tillstånd. Var väljer de att bosätta sig?

Nedan visas befolkningsutvecklingen sedan 1970 samt prognos för de kommande åren. Den stora förändringen i början av 70-talet hänger ihop med kommunsammanslagningen. Det syns tydligt att befolkningen legat ganska konstant mellan 2002 till 2012. Perioden 2012 – 2016 (tredje kvartalet) innebar för Vänersborgs del kraftiga befolknings-ökningar, från 36 960 till 38 835 d.v.s. med närmare 1 900 personer.

Tabell: Befolkningsförändringar i olika åldersintervall 2015-2025

Ålder	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Differens
0-4	2 222	2 248	2 313	2 367	2 411	2 476	2 530	2 554	2 569	2 577	2 579	116%
5-9	2 375	2 450	2 463	2 475	2 537	2 544	2 548	2 604	2 649	2 670	2 707	114%
10-14	2 193	2 284	2 374	2 445	2 529	2 626	2 679	2 694	2 707	2 751	2 747	125%
15-19	2 159	2 203	2 205	2 250	2 302	2 379	2 439	2 512	2 573	2 633	2 706	125%
20-24	2 268	2 259	2 219	2 173	2 186	2 202	2 198	2 188	2 206	2 217	2 247	99%
25-29	2 293	2 355	2 400	2 392	2 402	2 406	2 380	2 358	2 331	2 311	2 297	100%
30-34	1 987	2 081	2 121	2 221	2 332	2 421	2 438	2 474	2 466	2 449	2 428	122%
35-39	2 072	2 129	2 128	2 159	2 219	2 261	2 310	2 341	2 409	2 470	2 521	122%
40-44	2 306	2 273	2 248	2 235	2 223	2 256	2 286	2 288	2 313	2 351	2 372	103%
45-49	2 683	2 597	2 518	2 488	2 486	2 449	2 413	2 391	2 381	2 361	2 380	89%
50-54	2 577	2 749	2 844	2 808	2 772	2 724	2 642	2 576	2 551	2 542	2 501	97%
55-59	2 419	2 421	2 375	2 462	2 525	2 615	2 758	2 844	2 814	2 776	2 728	113%
60-64	2 311	2 306	2 382	2 361	2 392	2 413	2 410	2 372	2 450	2 501	2 576	111%
65-69	2 426	2 379	2 330	2 311	2 301	2 292	2 283	2 352	2 335	2 359	2 375	98%
70-74	2 198	2 289	2 333	2 356	2 351	2 312	2 270	2 231	2 218	2 209	2 199	100%
75-79	1 624	1 661	1 722	1 828	1 873	1 972	2 050	2 092	2 115	2 112	2 081	128%
80-84	1 158	1 157	1 185	1 175	1 243	1 290	1 320	1 374	1 461	1 503	1 587	137%
85-89	705	716	712	719	727	745	749	771	767	815	850	121%
90-94	319	311	321	323	317	307	315	318	325	330	339	106%
95-99	81	81	80	80	76	78	76	78	79	77	75	93%
100-w	5	7	6	7	9	9	9	9	9	9	9	180%
Summa	38 381	38 954	39 277	39 636	40 213	40 778	41 102	41 421	41 729	42 024	42 304	110%

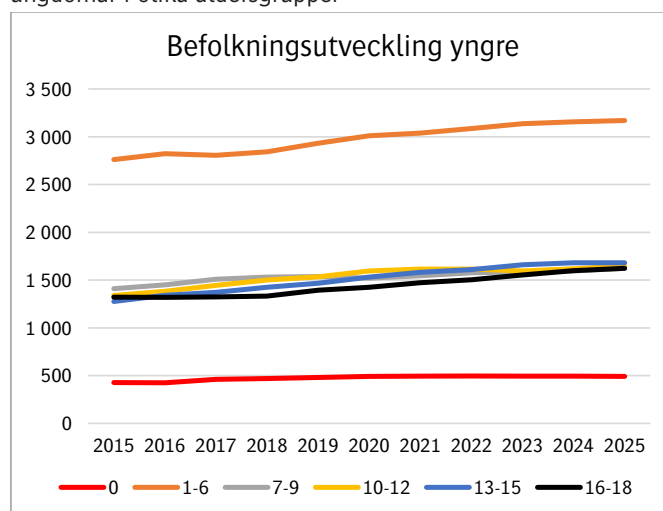
Tabellen på föregående sida visar förändringar i olika åldersintervall. Den förväntade bostadsproduktionen leder till inflyttning vilket resulterar i att framförallt antalet barn, ungdomar och förvärvsarbetande förväntas öka. Vi vet idag att nya bostäder på kvarteret Cypressen byggs vilket sannolikt frigör villor. På Holmängen har byggnation av boende för äldre påbörjats. Vad kommunen har brist på är småhustomter samt hyresrätter. För närvarande finns inga lediga villatomter i centralorten.

Effekter av detta avspeglas i prognosen som visar ett ökat antal barn och ungdomar i åldern 0-14 år. Gruppen över 80 år ökar men detta är kunskap vi har sedan tidigare och stärker bara bilden av de förändringar vi kan förvänta oss inom dessa åldrar. Något trendbrott ses inte under prognosperioden.

En viktig aspekt som en prognos inte kan ta hänsyn till är konjunkturförändringar som sker snabbt. En hög arbetslöshet påverkar vår kommun. Den största risken är utflyttning medan det inte är säkert att inflyttningen påverkas då de som söker sig hit antingen har jobb här eller väljer att pendla till annan ort och ser fördelar med ett boende i vår kommun. Prognosen arbetas om varje år för att vara så uppdaterad som möjligt. Vår ambition med nya bostadsområden är att både kunna erbjuda kommunens invånare alternativ till sin nuvarande bostad och få fler att flytta hit för de värden kommunen kan erbjuda.

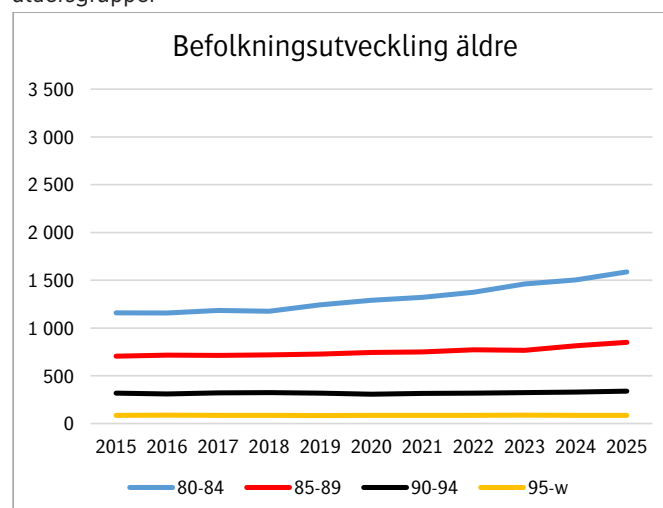
Med förbättrad infrastruktur och omflyttningar inom staden genom nybyggnation påverkas såväl befolkningens storlek som vår befolkningssammansättning och självklart måste vi planera för detta.

Diagram: Prognos för befolkningsutveckling av barn och ungdomar i olika åldersgrupper

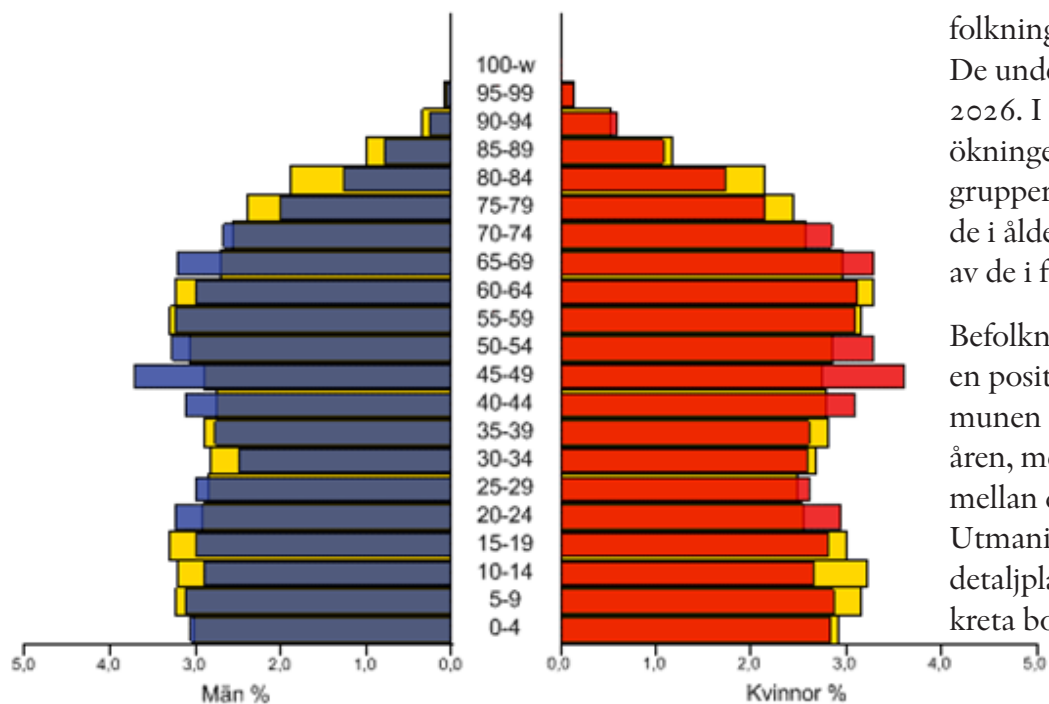
Diagrammet visar att antalet födda barn i stort sett är konstant under prognosperioden. Antalet 1-6 åringar ökar med cirka 12 % vilket motsvarar cirka 350 barn. Antalet 7-9-åringar ökar under prognosperioden med cirka 12 % eller drygt 200 barn. Antalet ungdomar i åldern 10-12 år ökar med cirka 20 % eller cirka 260 personer. Antalet ungdomar i gymnasieålder ökar med cirka 20 % vilket motsvarar cirka 300 ungdomar.

Diagram: Prognos för befolkningsutveckling av äldre i olika åldersgrupper

Diagrammet visar att förändringen i de äldre åldersintervallen står för den absolut största ökningen i prognosen. I gruppen 85-89 år sker en ökning med cirka 20 % fram till 2025 och för de som är 80-84 år är ökningen nästan 40 %.

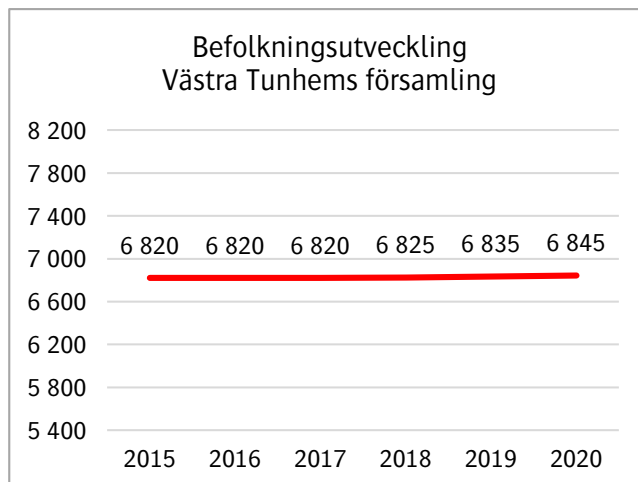
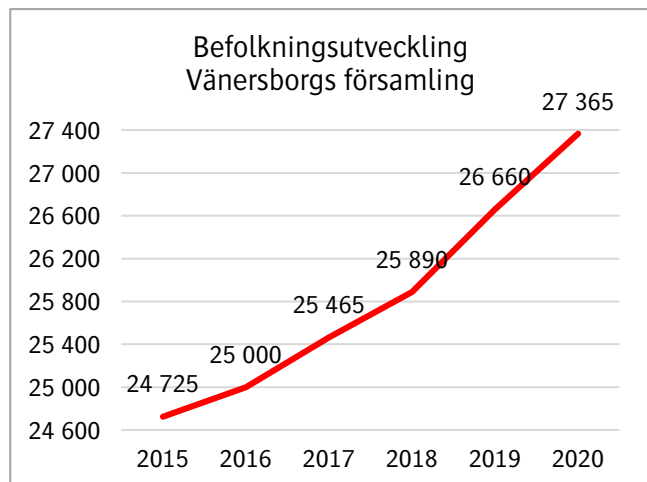
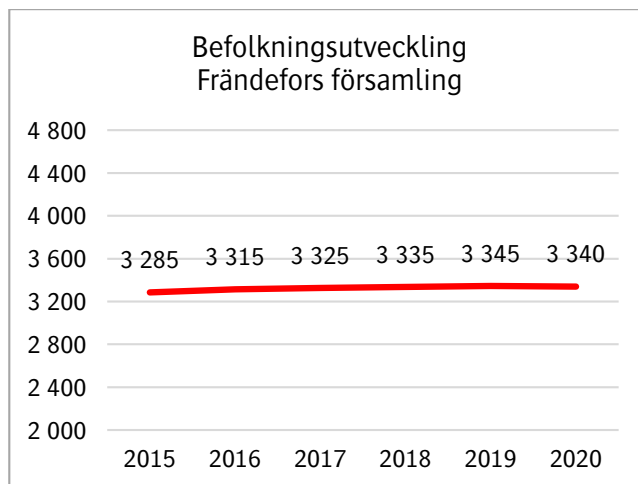
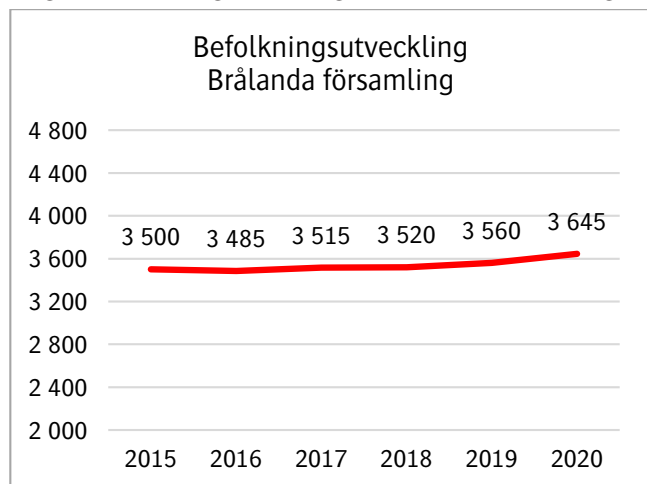
Befolkningspyramin 2014 jämfört med 2026

Bilden visar förändringar i befolkningens sammansättning. De underliggande fälten avser år 2026. I pyramiden syns tydligt ökningen av antalet i de äldre grupperna och en minskning av de i åldern 20-30 år, d.v.s. delar av de i förvärvsarbetande ålder.

Befolkningsprognosen pekar på en positiv utveckling av kommunen som helhet de kommande åren, men det finns skillnader mellan de olika kommundelarna. Utmaningen är att omsätta de detaljplaner som finns till konkreta bostadsprojekt.

Diagram: Befolkningsutveckling i kommunens församlingar

Diagrammen på föregående sida visar Brålanda, Frändefors, Vänersborgs och Västra Tunhems församlingar och dess befolkningsutveckling. (Församlingar enligt SCB:s tidigare definition, vilket till exempel innebär att i Brålandas församling ingår även Gestads och Sundals-Ryrs församlingar). Då möjligheten att jämföra på tätortsnivå blivit svårare är församlingsnivå enklare.

Alla delar i kommunen visar en positiv eller stabil befolkningsutveckling. Utbyggnaden vid Vänerkusten bidrar till att landsbygden ökar sin befolkning något. Ett par orsaker till detta är nybyggnation som blivit möjligt genom utbyggnad av VA utmed Vänerkusten och att fler fritidshus blir permanentboenden. Detta kommer att fortsätta men i vilken omfattning är svårt idag att se.

Skolområden

Utmaningen de kommande åren är inom de skolområden där det sker stora befolkningsförändringar. Detta gäller i områden med såväl vikande som ökande befolkningsunderlag. Då skolvalet är fritt är det svårt att bedöma vart eleverna söker sig.

Diagrammen nedan visar att det inte bara är på landsbygden som det sker förändringar i befolkningen utan även i centralorten. Nedan visas hur 0-6 åringar förändras under prognosperioden på Mariedal, Blåsut, Onsjö och centrala staden.

Diagram: Befolkningsutveckling 0-6 år i olika delar av kommunen

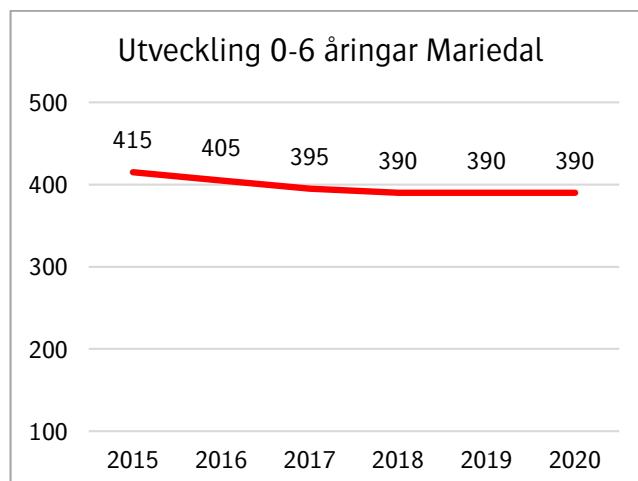
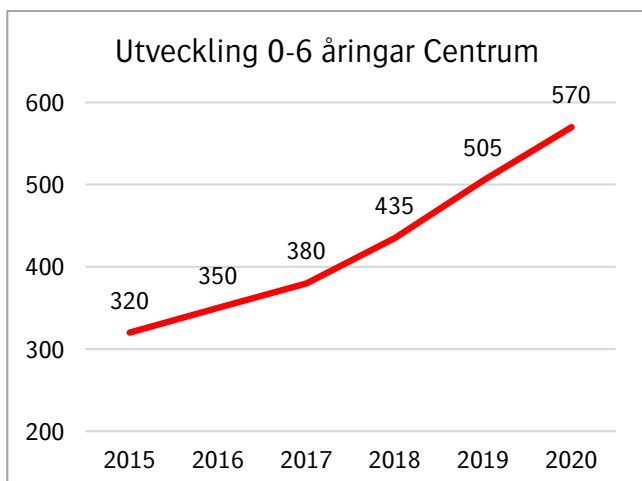
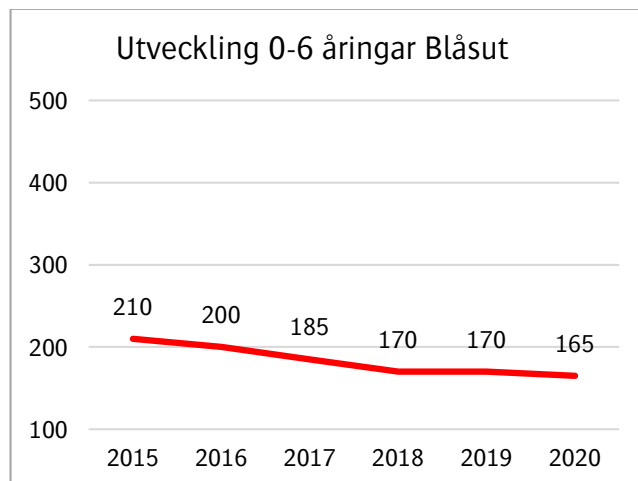
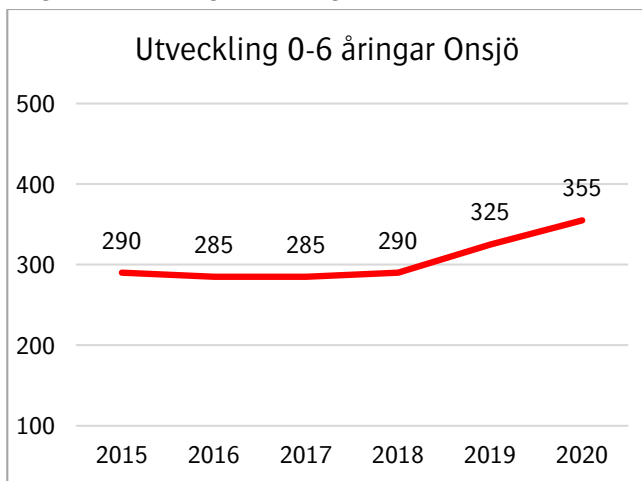
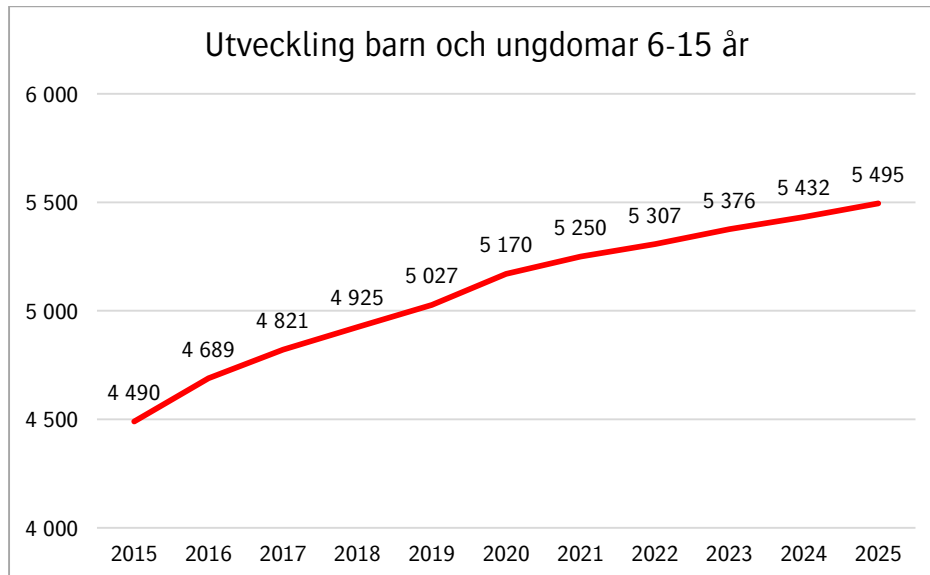
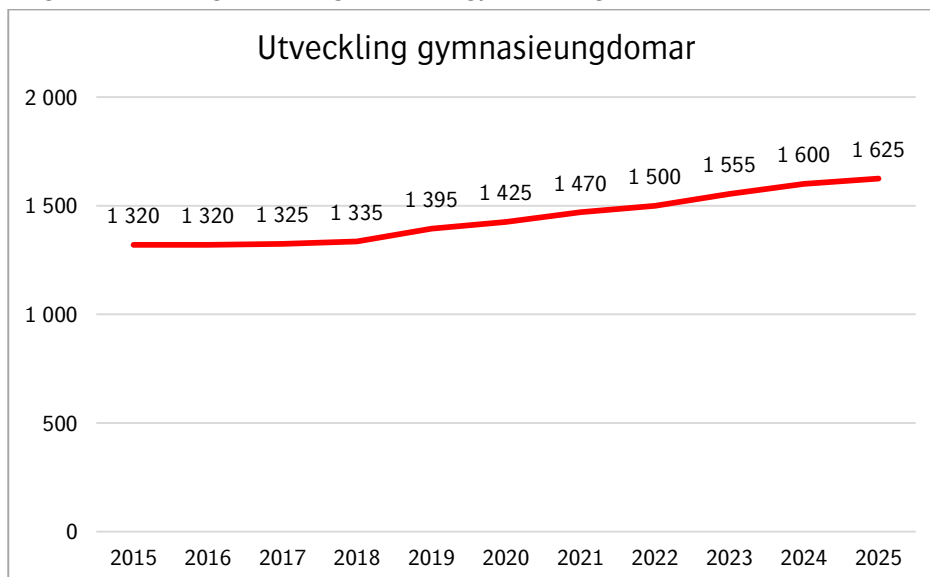

Diagram: Befolkningsutveckling av antalet barn och ungdomar i grundskolan 2015-2025

Den största förändringen inom skolan har varit nedgången av antalet gymnasieungdomar. Sedan några år har vi passerat botten och underlaget ökar fram till 2025.

Diagram: Befolkningsutveckling av antalet gymnasieungdomar 2015-2025

- Befolkningen i Vänersborg ökar både i tätorterna och på landsbygden.
- Med utbyggt VA utmed Vänerkusten finns förutsättningar för fler åretruntboende utmed Vänerkusten (Frändefors).
- Trycket på skolorna i centrala Vänersborg är stort.
- Fler boende kan behålla ett underlag för skolorna i Dalslandsdelen om de boende inte väljer skolorna i Vänersborgs tätort.

Omvärldsanalys

Övergripande förutsättningar

Ekonomiska förutsättningar

Här presenteras en lägesrapport om hur ekonomin ser ut idag, men också en bedömning om hur det kan tänkas se ut de närmaste åren. Dessutom för vi en diskussion om Vänersborgs kommun har en god eller dålig ekonomi, vilket åskådliggörs i fyra diagram.

Konjunkturen och skatteunderlaget bromsar in

Svensk ekonomi fortsätter växa i god takt också under 2017. BNP ökar då med 2,8 % jämfört med 3,2 % året innan. Sysselsättningen ökar samtidigt som arbetslösheten minskar ytterligare. År 2017 kan därmed beskrivas som ett högkonjunkturår. Därefter beräknas den ekonomiska utvecklingen återgå till mer normala och mer måttliga nivåer. Det betyder en betydligt långsammare tillväxt i skatteunderlaget än vad som noterats de senaste åren. Samtidigt är de demografiska utmaningarna fortsatt besvärliga. Det gör att ett betydande gap riskerar uppstå mellan kommunsektorns kostnader och intäkter.

Fortsatt bra fart i svensk ekonomi också 2017

Den svenska ekonomin har efter en nästan åtta år lång lågkonjunktur återhämtat sig efter den internationella finansiella kris som utlöstes hösten 2008. Svensk ekonomi kan i nuläget beskrivas vara i konjunkturell balans vilket innebär en nivå på resursutnyttjandet som långsiktigt bör vara i samklang med en inflation på 2 %.

De senaste årens starka tillväxt i svensk ekonomi har fört med sig en betydande ökning av antalet sysselsatta. Arbetslösheten har därmed gradvis sjunkit. Trots den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden har löneutvecklingen varit fortsatt dämpad. Även priserna har ökat betydligt mindre än normalt, vilket föranlett Riksbanken att föra en fortsatt mycket expansiv penningpolitik med negativa räntor som följd. Den låga inflationen har inneburit att reallönernas utveckling har varit relativt god, trots relativt låga årliga nominella lönepåslag.

BNP beräknas 2016 växa med 3,2 % vilket är en bra bit mer än normalt. Drivande bakom tillväxten är kraftigt ökade investeringar och en snabbt växande offentlig konsumtion i kölvattnet av 2015 års stora antal asylsökande.

2017 beräknas BNP öka med 2,8 % vilket innebär en fortsatt förbättring av konjunkturläget. 2017 kan därmed beskrivas som ett högkonjunkturår för svensk ekonomis del.

En sammantaget fortsatt stark tillväxt i efterfrågan och produktion innebär att läget på arbetsmarknaden förbättras ytterligare. Antalet arbetade timmar i den svenska ekonomin beräknas 2017 öka med 1,3 % vilket kan jämföras med en ökning med 1,8 % 2016. Den positiva utvecklingen innebär att arbetslösheten gradvis minskar ner mot 6 %. Trots det förbättrade läget på arbetsmarknaden beräknas

Tabell: Nyckeltal för den svenska ekonomin
%uell förändring om inte annat anges

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BNP	3,8	3,2	2,8	1,9	1,6	1,7
Sysselsättning, timmar	1,0	1,8	1,3	0,3	0,0	0,2
Relativ arbetslöshet, nivå	7,4	6,9	6,3	6,6	6,7	6,7
Timplön, nationalräkenskaperna	3,2	2,3	3,0	3,1	3,4	3,4
Timplön, konjunkturlönestatistiken	2,5	2,6	2,8	3,1	3,4	3,4
Konsumentpris, KPIF-KS	0,6	1,2	1,8	1,9	2,0	2,0
Konsumentpris, KPI	0,0	1,0	1,9	3,0	2,6	2,7
Realt skatteunderlag*	2,0	2,2	1,8	0,8	0,5	0,7

Källa: Statistiska centralbyrån och SKL

löneutvecklingen bli fortsatt låg med en ökning av genomsnittlig timlön med 2,8 %.

Ett ökat resursutnyttjande, bättre fart på privat konsumtion, högre råvarupriser och en försvagad krona innebär att prisökningstakten gradvis stiger under året. Efter hand når ökningen av konsumentpriserna mätta som KPIF, det vill säga KPI exklusive hushållens räntekostnader, över 2 %. Mot den bakgrunden bedöms Riksbanken höja styrräntan under hösten 2017. Den stramare penningpolitiken får till följd att kronan stärks och då framför allt mot euron.

Återhämtningen i svensk ekonomi, med en relativt stark utveckling av sysselsättningen, har inneburit en gynnsam utveckling av kommunernas och landstingens skatteunderlag. I reala termer beräknas skatteunderlaget öka med i genomsnitt 2 % åren 2015–2017 vilket är ungefär det dubbla mot normalt.

Utvecklingen åren 2018–2020

SKL:s beräknade utveckling för åren 2018–2020 är ingen prognos utan en framskrivning gjord på basis av ett antal antaganden. Styrande i detta upplägg är att svensk ekonomi på sikt återgår till konjunkturell balans. Det innebär en mer normal men väsentligt långsammare utveckling av produktion och sysselsättning än tidigare då den svenska ekonomin gått från låg- till högkonjunktur. Åren 2018–2020 understiger BNP-tillväxten 2 % samtidigt som ökningen i sysselsättningen är starkt begränsad.

För kommunsektorns del antas kostnaderna utvecklas i takt med demografin. Eftersom befolkningsutvecklingen framöver är relativt snabb – inte minst för barn och till viss del äldre – innebär detta en kostnadsutveckling som är betydligt starkare än normalt.

I och med att den svenska ekonomin efter 2017 förutsätts återgå till konjunkturell balans och därmed utvecklas i lugnare takt blir skatteunderlagets utveckling åren 2018–2020 betydligt svagare. Det blir då mycket svårare för kommuner och landsting att få intäkter och kostnader att gå ihop. Reala

ökningar i skatteunderlaget på 0,5–1 % ska klara att täcka demografiska krav som växer 1,5 % årligen samt eventuella ambitionshöjningar.

Försämrade förutsättningar för kommunsektorn

En mer normal - långsammare - utveckling av skatteunderlaget, samtidigt som kommunsektorns kostnader växer i relativt snabb takt, innebär att ett betydande och växande gap riskerar uppstå mellan sektorns kostnader och intäkter. Gapet mellan kostnader och intäkter leder kalkylmässigt till betydande skattehöjningar eftersom de ökade kostnaderna måste finansieras. Det betyder inte att det är den mest sannolika utvecklingen - kommuner och landsting kommer att motverka det hotande gapet genom att hålla tillbaka kostnadsökningarna.

Mellan 2017 och 2020 beräknas det gap som uppstår i SKL:s kalkyler motsvara en sammantagen utdebitering på närmare 2 kronor. Skattehöjningar i den storleksordningen skulle ha en påtagligt negativ inverkan på hushållens disponibla inkomster. Mellan 2017 och 2020 växer de reala disponibla inkomsterna med endast 0,7 % per år i reala termer. Räknat per invånare innebär det en minskning. Hushållens konsumtionsutgifter förutsätts öka snabbare än hushållens inkomster vilket är liktydigt med en nedgång i hushållens sparande.

Den beskrivna utvecklingen för åren 2018–2020 ska inte uppfattas som den mest sannolika. Det är långtifrån säkert att utvecklingen blir så odramatisk som vi här har utgått från. Att svensk ekonomi under en så lång period som fem år (2016–2020) skulle klara sig undan en lågkonjunktur vore i sig ganska unikt. Under de senaste 40 åren har relativt kortvariga högkonjunkturer som regel avlösts av konjunkturförsvagningar med vikande sysselsättning och stigande arbetslöshet som följd. En svagare utveckling av svensk ekonomi innebär att också skatteunderlagets utveckling försvagas.

God ekonomisk hushållning och ekonomi i balans

God ekonomisk hushållning och ekonomi i balans regleras i kommunallagen och innebär att kommunen måste upprätta en budget där intäkterna

överstiger kostnaderna. Kommunen måste också ha reserver för att kunna möta oförutsedda kostnadsökningar, minskade intäkter och behov av ytterligare investeringar. Med god ekonomisk hushållning menas också att dagens medborgare finansierar sin egen kommunala välfärd och inte skjuter upp betalningen till kommande generationer. Kommunen har fastställt mål och riktlinjer kring god ekonomisk hushållning.

Ekonomi i Vänersborgs kommun

En förutsättning/ram för kommunens ekonomi är de mål som Kommunfullmäktige fastställt om god ekonomisk hushållning och de riktlinjer som gäller för god ekonomisk hushållning i verksamheten. I den gällande mål- och resursplanen 2017-2019 anges följande mål:

Inriktningsmål och riktlinjer:

- *Nämnderna ska hantera beslutade budgetmedel rationellt och effektivt så att de gör mesta möjliga nytta för kommuninvånarna utifrån de uppgifter som Kommunfullmäktige delegerat till dem.*

Verksamheter och kostnader ska kontinuerligt utvärderas och omprövas. Varje nämnd ansvarar för att en god intern kontroll upprätthålls utifrån Kommunfullmäktiges reglemente och Kommunstyrelsens riktlinjer. Nämnderna ska främja och följa upp att en fortlöpande kvalitetsutveckling sker inom verksamheten.

- *Kommunens tillgångar och skulder ska förvaltas på ett betryggande och effektivt sätt.*

Kommunens anläggningar och fastigheter ska ha ett planerat och fullgott underhåll. Kommunen ska ha ett fullgott genomtänkt försäkringsskydd, samt ha klara regler för hur risker ska hanteras. Kommunen ska ha tydliga regler och riktlinjer för sin finansförvaltning.

- *Vänersborgs kommun ska i alla sammanhang eftersträva en välskött ekonomi. All verksamhet ska bedrivas i en anda av god ekonomisk hushållning och i enlighet med Kommunfullmäktiges beslut om finansiella mål och ramar.*

Kommunfullmäktiges budgetbeslut är överordnat och vid målkonflikter är det ekonomin som ytterst sätter gränsen för det totala verksamhetsutrymmet (vid resursbrist ska tvingande nivåer enligt lagstiftning och myndighetskrav prioriteras). Nämnderna ser till att verksamheternas innehåll och omfattning är anpassad till beslutad budgetnivå. Vid befarade eller konstaterade budgetavvikelser är nämnder och enheter skyldiga att vidta åtgärder som krävs för att styra verksamheten, så att de ekonomiska ramarna hålls. Kommunstyrelsen har ett särskilt ansvar för att de förslag och planer som föreläggs Kommunfullmäktige främjar en god ekonomisk hushållning och är förenliga med de finansiella målen.

Finansiella mål:

- *Årets resultat bör uppgå till minst 1 % av skatter och generella statsbidrag. Långsiktigt bör resultatet uppgå till 2 %.*
- *Kassalikviditeten bör vara minst 50 %.*
- *Soliditeten bör förbättras.*
- *Årets investeringar (exkl. exploatering och VA/renhållning) ska finansieras inom ramen för avskrivningar och årets resultat.*

Förändringar i den kommunala redovisningen

Två förändringar i kommunal redovisning påverkar kommunens finansiella mål vad gäller kopplingen till god ekonomisk hushållning.

Sedan några år tillbaka har kommunerna påbörjat en övergång till komponentavskrivning, vilket kortfattat innebär att en investering i en byggnad eller anläggning delas in i olika delar (komponenter) med olika beräknad ekonomisk livslängd. Som ett exempel kan stommen i en byggnad skrivas av på 70 år medan teknisk utrustning skrivs av på 15 år. När den tekniska utrustningen i exemplet sen byts ut efter cirka 15 år sker detta som investering, när det tidigare bokfördes som en underhållskostnad på driftbudgeten. Under ett antal år blir effekten högre investeringsutgifter och lägre drift-

kostnader. På längre sikt kommer avskrivningskostnaderna att öka.

Den andra förändringen avser kommunsektorns pensionsredovisning. Ett förslag till ny kommunal redovisningslag har tagits fram och kommer efter riksdagsbeslut börja tillämpas från 2019. Enligt förslaget ska nu hela pensionsåtagandet redovisas som en skuld. De utbetalningar som idag belastar kommunerna som en kostnad när de betalas ut, kommer enligt den nya lagen istället att redovisas som en minskad skuld. Effekten för kommunerna blir lägre redovisade kostnader och lägre soliditet. Den likvidmässiga belastningen på kommunerna blir dock oförändrad.

Den sammantagna effekten av dessa båda förändringar är att de finansiella målen kommer att behöva ses över och anpassas. Detta gäller framförallt kommunens resultatmål, där ett resultat på minst 2 % av skatter och generella statsbidrag tidigare varit ett generellt mått på god ekonomisk hushållning. Med hänsyn till de förändrade redovisningsreglerna kan det generella resultatmålet snarare handla om minst 3 %, för att ligga i linje med en god ekonomisk hushållning. Även målen som handlar om investeringar och soliditet kan behöva ses över.

Prognos 2016 och budget 2017

Andra förutsättningar att utgå från är bokslut 2016 och innevarande års budget. I delårsrapporten per augusti 2016 prognostiserar kommunen ett resultat om 50 Mkr. Det motsvarar 2,3 % av skatter och generella statsbidrag. I bokslutet 2015 uppgick resultatet till 41 Mkr. I 2017 års mål- och resursplan, som Kommunfullmäktige fattade beslut om i juni 2016, är det ekonomiska resultatet budgeterat till +24 Mkr. I SKL:s senaste prognos från december 2016 har dock skatte- och statsbidragsintäkterna minskat vilket påverkar resultatet negativt. Enligt prognosen har Vänersborgs kommun ett resultat om +11 Mkr. För att uppnå 1-% målet ska resultatet vara minst +23 Mkr.

Kommunfullmäktige beslutade att utöka nämndernas ramar i budget 2017 med sammanlagt 91 Mkr

vilket är ett väldigt stort tillskott till verksamheterna. Det största tillskottet gavs till Socialnämnden som fick 50 Mkr. Barn- och utbildningsnämnden fick 17 Mkr. Kommunstyrelsen tilldelades 11 Mkr som avser pengar till skolan om antalet elever ökar under 2017. Samhällsbyggnadsnämnden fick 12 Mkr (varav 10 Mkr i tillfälligt anslag) och Kultur- och fritidsnämnden tillfördes 6 Mkr. Byggnadsnämnden liksom Överförmyndarnämnden fick 1 Mkr var. Medel för att finansiera effekter av 2017 års löneavtal budgeterades centralt. 80 Mkr var ramhöjande och följer med i budget 2018. Resten, 11 Mkr, var tillfälliga anslag i budget 2017.

Välfärds miljarderna – från 52 Mkr till 27 Mkr

Regeringen har beslutat om fördelning av de så kallade välfärds miljarderna 2017. Vänersborgs kommun får 52 Mkr. Prognosen för 2018 säger det samma men fr.o.m. 2019 sjunker statsbidraget då en större del grundar sig på antalet invånare i stället för antalet flyktingar. Det innebär en sänkning till 44 Mkr år 2018, 38 Mkr år 2019 och 27 Mkr år 2021. Statsbidraget är medräknat i kommunens budget 2017 och bidrar till nämndernas stora tillskott. Det är viktigt att ta hänsyn till att statsbidraget minskar i kommande budgetar.

Ökat behov av vuxenutbildning

Kommunen ser ett ökat behov av vuxenutbildning bl.a. mot bakgrund av migrationen. I förslaget till uppdragsavtal 2017 mellan kommunen och Kunskapsförbundet Väst, bedöms behovet av SFI (svenska för invandrare) öka. GRUV (grundläggande vuxenutbildning) och gymnasievux. Genom förändrad lagstiftning fr.o.m. 2017 avseende gymnasial yrkesutbildning för vuxna, har staten lagt ett medfinansieringsansvar (50 %) på kommunerna.

Förändrad ersättning för ensamkommande barn

Regeringen avser att förändra/sänka ersättningen för mottagandet av ensamkommande barn. Det främsta skälet är de höga kostnaderna. Det kräver en snabb anpassning av verksamhet, organisation och bemanning för att inte kostnaderna för kommunen ska öka.

Det ekonomiska utrymmet inför planperioden 2018-2020

Kommunens befolkningsprognos visar att antalet invånare ökar. Från år 2015 till 2025 prognostiseras en ökning med nästan 4 000 invånare (10 %). Fler invånare och den demografiska utvecklingen, med fler äldre, innebär ökat kostnadstryck på kommunen. Nu ökar också antalet barn och ungdomar i förskole- och grundskoleåldrarna. I Vänersborg beror det på prognostiserad inflyttning vilket till största delen hänger ihop med immigrationen. Även antalet gymnasieungdomar ökar.

Inom verksamheten omsorg om funktionshindrade kommer det behövas fler boenden, då de stora ungdomskullarna lämnar skolan och vill flytta hemifrån. Det ställer krav på anpassade boenden samt på stöd i dessa.

Med fler invånare följer behov av investeringar. Det gäller förskolor, skolor och äldreboenden, men också i kommunens fritidsanläggningar. Bostadsbyggandet måste också stimuleras för att kunna ta emot nya invånare.

Kommunen planerar att göra omfattande investeringar i förskolor, skolor, fritidsanläggningar och särskilda boenden. Investeringar innebär ökade driftkostnader som påverkar det ekonomiska utrymmet för verksamheterna.

- Ökat invånarantal.
- Anpassa verksamheterna och kostnaderna utifrån demografin.
- Skapa finansiellt utrymme för att kunna finansiera nödvändiga investeringar.
- Ett lågt budgeterat resultat i kombination med fortsatt stora behov i verksamheten ställer krav på prioriteringar.

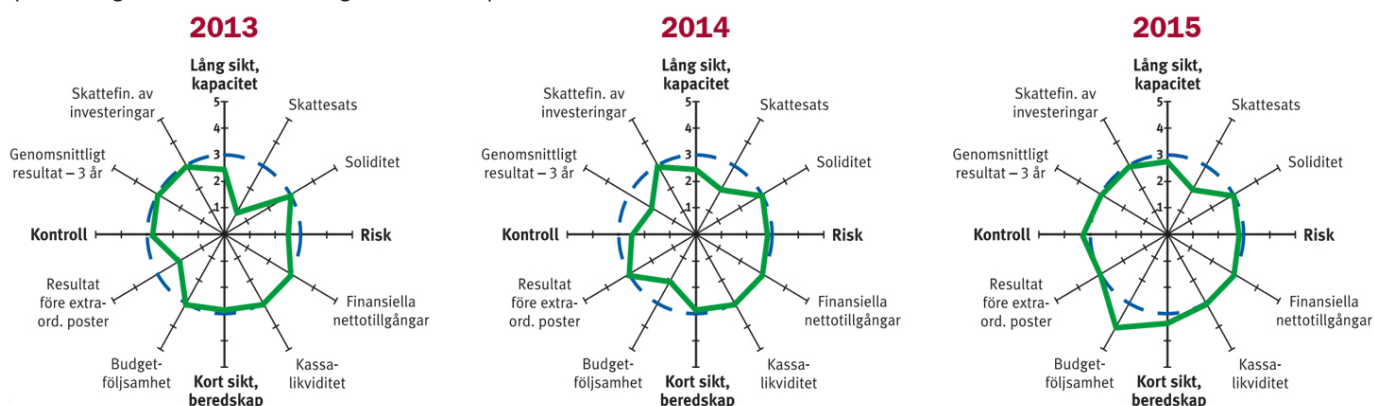
Finansiell profil

Har Vänersborgs kommun en god eller dålig ekonomi? För att besvara frågan måste kommunens ekonomi ställas i relation till något annat. Ett sätt att besvara frågan är att göra jämförelser med andra kommuner. Kommunforskning i väst (KFI) har sedan 90-talet tagit fram finansiella jämförelser mellan kommunerna. Metodiken presenteras kortfattat i faktarutan nedan.

<p>Kommunforskning i väst (KFI) har tagit fram jämförande finansiella profiler för kommunerna. Utifrån åtta finansiella nyckeltal avseende kapacitet på lång och kort sikt, risk och kontroll görs en betygsättning av varje kommun i relation till genomsnittet i länet.</p> <p>I diagrammet nedan presenteras den finansiella profilen grafiskt genom den heldragna linjen. Betygsättningen sker i en skala 1-5 utifrån bokslut 2012. Betyget 5 är bäst och betyget 1 är sämst. Betyget 3 utgör det genomsnittliga betyget i länet.</p>	Nyckeltal i den finansiella profilen	
	Mått	Förklaring
	Skattesats	En låg skattesats anses positiv eftersom kommunen då lättare kan höja skatten.
	Soliditet	Självfinansieringsgrad. Eget kapital i % av summa tillgångar.
	Finansiella nettotillgångar	Finansiella tillgångar - finansiella skulder i relation till kommunens nettokostnader. Speglar medellång betalningsberedskap.
	Kassalikviditet	Finansiella tillgångar i % av kortfristiga skulder.
	Budgetföljsamhet	Budgetavvikelse för verksamhetens nettokostnader, kr per invånare.
	Resultat före extraord. poster	Resultat i kr per invånare.
	Genomsnittligt resultat -3 år	Genomsnittligt resultat i kr/invånare.
	Skattefinansiering av investeringar	Andel av investeringar som är finansierade av avskrivningar och årets resultat.

Vänersborgs kommun har i stort sett en genomsnittlig finansiell profil. Kommunen tangerar riksgenomsnittet på de flesta värdena. Det är dock två nyckeltal som avviker. *Budgetföljsamheten* är bättre. *Skattenivån* är sämre då Vänersborgs kommun har högre skatt än genomsnittet.

Spindeldiagram: KFI - Vänersborgs finansiella profil 2013-2015

Arbetsmarknad

Den framtida arbetsmarknaden kommer i allt högre grad att kännetecknas av tanke och innovationer vilket skapar nya yrkeskategorier. Samtidigt finns ett stort behov av arbetskraft inom mer traditionella områden som vård och skola.

Trender och drivkrafter

Globala, regionala och kommunala utmaningar - Tankesamhällets framväxt

Enligt flera analysföretag som t.ex. Kairos Future, växer ett nytt samhälle fram, "T-samhället". T:et står för tänkande och tankar. Att vara nära till tankar, idéer och innovation har aldrig varit viktigare än nu.

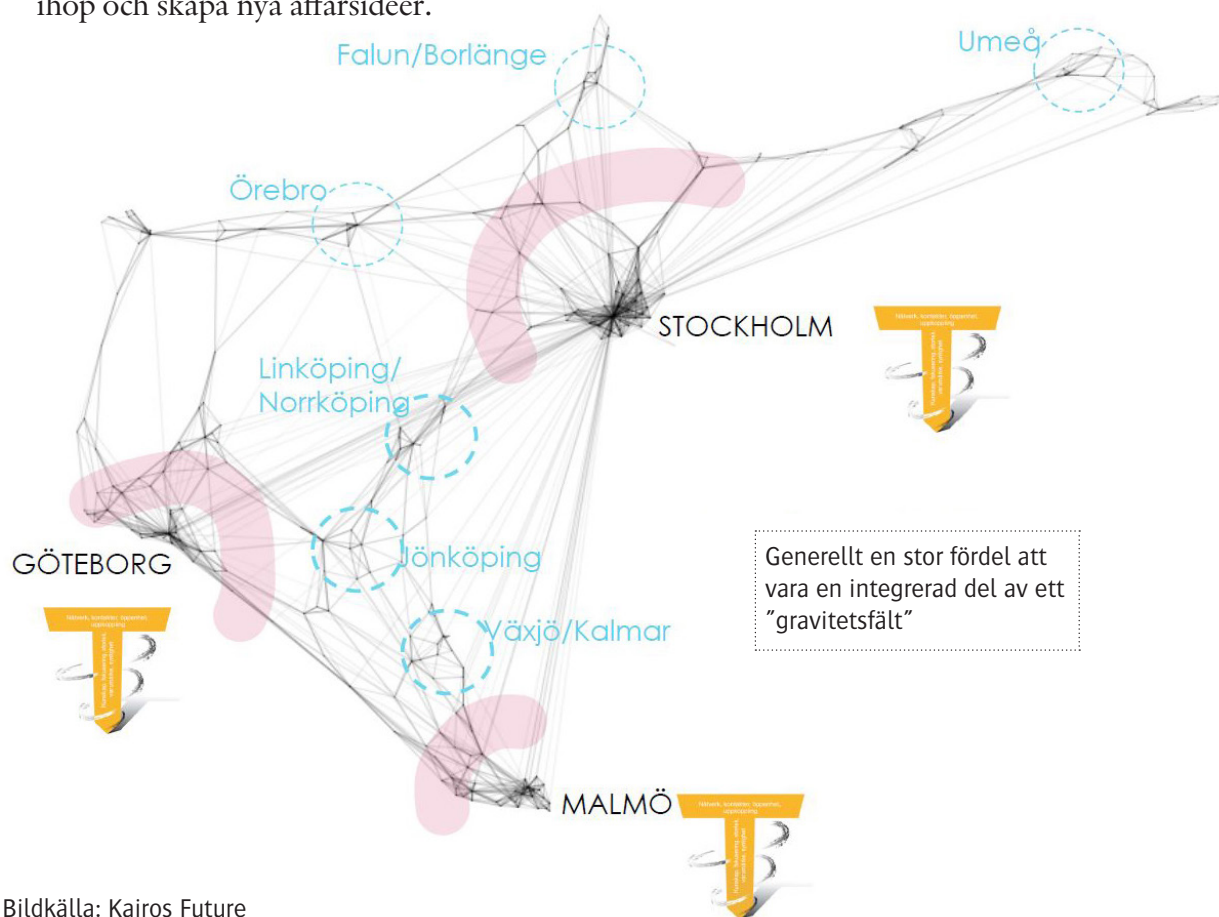
T-samhället grundas på tre faktorer:

- Närhet till kunskap- och innovationsnoder.
- Uppkoppling mot dessa noder.
- Verkligt värde skapas av förmågan att se vad som går att göra av detta, det vill säga knyta ihop och skapa nya affärsidéer.

Utvecklingen mot T-samhällen förstärks av faktorer som globalisering, ny och snabbare teknik/IT, sociala medier med mera.

Från arbetsmarknadsregioner till arbetsmarknadsnätverk

Traditionellt har man sett regioner som geografiska arbetsmarknadsregioner inom vilka man arbetspendlar. Problemet ligger i att man fokuserar på sina regiongränser och frågan om man finns innanför eller utanför gränsen. Istället kan man se regioner som ett nätverk av pendlingsrelationer. Geografin idag ersätts alltmer av relationer. Ekonomisk integration blir mer och mer betydelsefullt. Använder vi ett nätverksperspektiv och konstruerar en karta byggd på styrkan i pendlingsrelationer framträder en annan bild – arbetsmarknadsnätverket. Pendlingsrelationer, inklusive veckopendling och distansarbete, är en stark indikator på ekonomisk integration.

Bildkälla: Kairos Future

Koncentration och specialisering

Den ökade specialiseringen ställer också ökade krav på ”matchning” mellan kompetens och uppgift. Arbetsgivare söker lokalisera sig nära kompetenskällor som högskolor och universitet. Summan av de två processerna leder till en snabb koncentration av människor och företag till ”heta regioner” vilket kan leda till ökad urbanisering och arbetspendling.

Nätverksperspektiv

Genom arbetsmarknadsnätverket som utgångspunkt ges en mer realistisk bild av Sverige idag. Nätverket visar att tätast är de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö med viss pendlingsintensitet till Värmland, Dalarna och Norrbotten. Samtidigt visar kartan vilka kommuner som är isolerade.

Modellen med arbetsmarknadsnätverk sätter fokus på det för kommuner viktigaste samspelet, arbetsresor.

Kommunen kan se sig själv i sin omvärld och kan föra en strategisk dialog kring specialisering och utvecklingsstrategi. De är centrala frågor att ställa sig när det gäller arbetsmarknadsnätverk.

- Vilka kommuner är knutpunkter?
- Vilka är förutsättningarna för olika kommuner?
- Var sker förtätningar?

Arbetsmarknadsnätverket visar vilka kommuner som verkligen är isolerade från omgivningen, vilka som bildar integrerade regionala system och vilka som inte gör det. Det visar också var det finns oväntat starka eller svaga förbindelser, vilka orter som utövar dragningskraft på sin omgivning och vilka som hamnar i skuggan av andra. Den geografiska Sverigekartan går att känna igen, men den är grovt förvriden. De tre storstadsregionerna är myrstackar av intensiv aktivitet och länkande. Norrland är hoptryckt till en smal remsa.

Vänersborg, en attraktiv kommun?

2015 publicerade Per Florén, tidigare analytiker på Kairos Future, en rapport om vad det är som avgör om en kommun är mer attraktiv än andra att bo i. Om så är fallet kan det generera positiva effekter på det lokala näringslivet. Som grund för analysen använder Florén pris per kvadratmeter boendeyta, antal invånare och demografisk hållbarhet. Ur dessa data framstår några egenskaper som gör en kommun extra attraktiv:

- Nära till Stockholm, Göteborg och Malmö.
- Saltvattenskust, ju saltare desto bättre.

Närhet till, eller enkel tillgång till, storstad är mycket avgörande för attraktiviteten. I Västsverige har kommunerna närmast Göteborg de högsta huspriserna per kvm och att dessa sedan faller med ökat avstånd från centrum med en takt av cirka 330 kr/minut restid. Analysen visar också att någonstans 60 till 90 minuter utanför Göteborg slutar påverkan på priserna i form av prisnedgång.

Enligt studien ligger Vänersborgs kommun i närheten av den bortre gränsen för pendlingsavstånd till Göteborg och ligger precis på gränsen till vad som i studien kallas utsugningzon (människor flyttar hellre till jobben än pendlar dit). Vänersborgs tätort hamnar på ”rätt sida” den gränsen medan övriga tätorter i kommunen ligger sämre till på grund av längre restid och omständligare pendling. Tågstopp i ex. Brålanda skulle förbättra situationen.

Den demografiska hållbarheten i Vänersborgs kommun hamnar på ett medelbetyg i NORDREGIOs, (Nordic Center for Spatial Development) rapport 2011 där man bedömer 10 demografiska parametrar;

Enligt rapporten hamnar Vänersborgs kommun någonstans i mitten av attraktivitetsskalan jämfört med andra kommuner i Västsverige. De styrkor som framhålls är hyfsat bra pendlingsavstånd/-tid till Göteborg samt att Vänersborg har en stadskärna som upplevs attraktiv.

Vänersborgs kommun som arbetsmarknad i jämförelse med andra

Storstadsregionerna i topp och befolkningsmässigt små regioner i botten. Mot den bakgrunden är det lätt att anta att regionens storlek har betydelse och att resultatet speglar regionernas folkmängd snarare än deras prestation. För att se hur arbetsmarknadsregionerna presterar i förhållande till sin folkmängd har Västsvenska Handelskammaren genomfört en korrelationsanalys. Den visar att det finns ett samband mellan folkmängd och medelpoäng men den identifierar också de arbetsmarknadsregioner som trotsar detta samband genom att prestera bättre eller sämre än förväntat. Medelpoängen räknas ut med följande variabler:

- Befolkningstillväxt 2005-2015.
- Demografi – andel invånare under 65 år.
- Förvärvsintensitet – andel av befolkningen mellan 20-64 som förvärvsarbetar.
- Lönesumma (kr) per sysselsatt.
- Nystartade företag per 1 000 invånare (16-64 år).
- Hälsa, storleken på ohälsotalet.
- Utbildningsnivå, andel högutbildade mellan 25 och 64 år.
- Näringslivsanställda, andel av den sysselsatta nattbefolkningen som arbetar inom näringslivet.

Analysen visar att Stockholm-Solna men framför allt Göteborg presterar bra också i förhållande till sin storlek, men de är långtifrån bäst. Allra bäst i förhållande till sin storlek är Kiruna följd av Älmhult, Gällivare och Värnamo.

Västsvenska Strömstad tillhör också de kommuner som presterar bäst i förhållande till sin storlek. De avsevärt större västsvenska arbetsmarknaderna Skövde och Trollhättan-Vänersborg tillhör dock de sämre i landet i relation till sin storlek.

Lokal analys

Omvärldsanalysen på området arbetsmarknad visar på en utveckling för tankesamhället och de möjligheter och utmaningar som det för med sig. Hur Vänersborgs kommun ska förhålla sig till det är frågor som är viktiga på flera plan.

I en studie som Kairos Future gjort för Fyrbodals presenteras tre olika scenarion för hur Fyrbodals kan utvecklas med avseende på ”T-kraft”. I studien läggs fokus på hur Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla kan öka sin ”tyngd”. De vägar som Kairos Future visar på är att antingen skaffa sig större ”T-kraft” och bilda en egen nod med viss ”tyngd” som komplement till Göteborg eller att stärka anknytningen mot Göteborg så mycket som möjligt. Vänersborgs kommun ligger precis inom det ”kraftfält” om Göteborg genererar genom pendlingsmöjligheter.

Enligt studien om attraktiva kommuner ligger Vänersborgs kommun ”hyfsat” till tack vare sitt läge i förhållande till Göteborg just genom de pendlingsmöjligheter som finns.

Med stor sannolikhet har närheten till Göteborgs arbetsmarknad och de goda pendlingsmöjligheterna dit en påverkan på arbetsmarknaden i Vänersborgs kommun och att Vänersborg/Trollhättan underpresterar som arbetsmarknad. Vänersborgs kommun anses vara en medelattraktiv kommun att bo i. En ökad pendlingsmöjlighet, t.ex. tågstopp i Brålanda, skulle troligen göra fler delar av kommunen attraktivare. Intressant är att notera att Vänersborgs kommun klassas som ”pendlingskommun nära större stad” i SKL klassning för 2017. Den större staden är inte Göteborg. Det är Trollhättan.

Kommunens attraktivitet som en plats där man vill bo har, som beskrivs ovan, ofta en stark koppling till arbetsmarknad, både på orten och inom pendlingsavstånd. Hur Vänersborgs kommun ska förhålla sig till detta är en grundläggande fråga för hur den lokala arbetsmarknaden kommer att utvecklas i framtiden.

Obalans

Enligt Arbetsförmedlingen (AF) råder obalans mellan efterfrågan av arbetskraft och utbudet av utbildade ungdomar där den låga utbildningsbakgrunden utgör ett bekymmer utifrån efterfrågan på arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten är fortfarande hög jämfört med övriga kommuner i landet och enligt AFs beräkning utgör den cirka 10 %, av arbetskraften. Av dessa cirka 450 ungdomar saknar cirka 40 % fullständiga gymnasiekompetens och upp till 60 % saknar relevant yrkesutbildning inom bristyrken. Samtidigt råder liknande svårigheter för gruppen nyanlända. Arbetslösheten i Vänersborgs kommun är totalt cirka 7 % för gruppen 18-65 år.

Arbetsmarknad och integration

Språk, bostad och sysselsättning är mycket viktiga faktorer för att ge en känsla av tillhörighet och delaktighet i samhället. Att skapa praktikplatser inom olika branscher är en väg att få kontakt med arbetslivet. Här har det lokala näringslivet stor betydelse. Många nyanlända har ambitioner att starta egna företag. Enligt Adnan Abdul Ghani på Restad Support Group har det startats cirka 15 nya företag av nyanlända. Kunskap om regelverk för företagande är en mycket viktig faktor för att lyckas.

Stora behov inom traditionella yrken

Även om T-samhället växer så finns det ett mycket stort behov av arbetskraft inom områden som inte i första hand kopplas till T-samhället. Inom social service finns, och kommer att finnas, ett stort behov av socialsekreterare och vårdpersonal, inom skolan är behovet av lärare på olika nivåer stort, så också inom sjukvården.

- Vara medveten om trender och drivkrafter och dess inverkan på lokal nivå.
- Möjliggöra och stimulera sysselsättning för alla.
- Göra Vänersborgs till en kommun där man vill bo och/eller arbeta.
- Arbeta för den roll kommunen ska ha i T-samhället.
- Stimulera rekrytering till arbeten inom socialtjänst och skola.
- Beakta de faktorer som gör Vänersborgs kommun attraktiv.
- Förhållningssätt till Göteborgs dragkraft och påverkan.
- Minska obalansen mellan utbud och efterfrågan avseende ungdomsarbetslöshet.

Attraktiv arbetsgivare

I Sverige pågår ett generationsskifte på arbetsmarknaden. Utmärkande för den yngre generationen som är på väg in i arbetslivet är att den präglas av individualism, tror inte på samma sätt på auktoriteter och inte minst är rörliga i sina värderingar och beteenden.

Utöver generationsskiftet står Sverige också inför en ökad befolkningsmängd genom invandring. Detta innebär att den kommunala sektorn är i behov av fler tjänster inom framför allt skola, barnomsorg och socialtjänst. Den ökade befolkningsmängden med nya svenskar innebär också ökad tillgång till arbetskraft. Detta är helt avgörande för att klara framtidens behov av kommunal service då befolkningsantalet i arbetsför ålder minskar.

Fler ungdomar utbildar sig och flyttar till högskole-, universitets- eller storstäder samtidigt som pendligen har ökat markant sedan början av 1990-talet. Utmaningen blir att locka och behålla kompetenta medarbetare i konkurrensen med arbetsgivare på pendlingsavstånd.

För en kommun blir det allt viktigare att kunna lyfta fram det genuina, att kommunen i något avseende är unik, syns och hörs. Vi måste visa på hur Vänersborgs kommun kommer att se ut och hur den är att leva och arbeta i, för att vara en attraktiv arbetsgivare. Vi behöver visa att vi är en trygg, stabil och långsiktig arbetsgivare med en kärnfull verksamhetsidé utifrån en vision och värdegrund. En arbetsgivare som gör medarbetarna delaktiga,

som stödjer, utvecklar och tillvaratar medarbetarnas innovationskraft och kompetens.

Idag och i framtiden är personliga nätverk och social kompetens allt viktigare för att nå framgång på arbetsmarknaden. Vi behöver därför satsa på att använda alternativa arbetsformer såsom nätverk och projekt samt uppmuntra alla former av kompetensutveckling.

Framåt finns ett rekryteringsbehov inom skola, socialtjänst samt inom tekniska områden. Rekryteringsbehovet beror främst på en ökad konkurrensituation med den privata marknaden, den åldrande befolkningen, stora pensionsavgångar samt det ökande antalet nyanlända. Vi ser även ett stort rekryteringsbehov till chefstjänster inom samtliga förvaltningar i kommunen. Att hitta rätt chefer och ge dem rätt förutsättningar att bedriva ett bra ledarskap och verksamhetsutveckling blir viktiga framgångsfaktorer för Vänersborgs kommun. I den Personalekonomiska redovisningen återfinns mer ingående information om personalomsättningen i kommunen. Där finns statistik om exempelvis avgångsorsaker och rekryteringar. (Se kommunens hemsida.)

- Visa på det unika med Vänersborgs kommun som arbetsgivare.
- Möta det ökande behovet av kommunala tjänster i takt med befolkningsökningen.
- Arbeta i nya alternativa arbetsformer såsom nätverk och projekt.
- Stödja och utveckla medarbetarnas innovationskraft.

Många stora tekniksprång har tagits som gör det allt billigare med miljövänlig teknik för allt fler människor. LED-lampor och solceller är sådana exempel och ett något dyrare exempel är laddbara bilar. I slutet av 2016 fanns cirka 26 000 elbilar i Sverige vilket är 10 000 fler bilar än året innan. För att ge bättre förutsättningar för elbilar krävs att det i kommunen finns en bra laddinfrastruktur med både långsam-, semi och snabbbladdningsmöjligheter. Behovet av långsamladdning finns främst vid bostäder och arbetsplatser och därför är det viktigt att informera om frågan vid byggnation av flerbostadshus och i kontakter med näringslivet.

När det gäller kemikalier finns fortfarande ämnen i samhället som är dåligt analyserade vad gäller den effekt dessa har tillsammans med andra kemikalier. Den så kallade cocktaileffekten som uppstår i våra kroppar när vi utsätts för dessa blandningar riskerar framförallt att påverka barn och unga då dessa är mer känsliga för kemikalier än vuxna. Det är främst de organ som inte är färdigutvecklade som hjärnan, hormonsystemet och immunsystemet som riskerar att påverkas. För främst förskolor men även skolor är en strategi för att så långt det är möjligt få bort kemikalier som är osäkra från den miljön viktig.

Energi

Sedan 20 år tillbaka har energianvändningen i Sverige varit i stort sett oförändrad men nu syns en svag minskning. Numera utgörs dessutom en tredjedel av energikällorna av biobränslen, vind och vatten mot en fjärdedel 1995. Den lilla minskning av energianvändning som skett de sista åren har främst skett inom transportsektorn. Sedan 2007 har transportsektorns energianvändning minskat med närmare 10 %. Under samma period har mängden biodrivmedel ökat så att dessa nu utgör 12 %. Tillsammans medför detta en rejäl minskning av koldioxidutsläppen från transporter.

Elanvändningen i bostäder har minskat de senaste tio åren. Främst är det el för uppvärmning som minskat. När det gäller hur el produceras kommer närmare 20 % från vindkraft.

Enligt det senaste underlaget bedöms Sverige nå de nationellt uppsatta målen om förnybar energi (50 % till 2020), förnybar energi i transportsektorn (10 % till år 2020) och målet om utsläpp av växthusgaser (minskning med 40 % till år 2020). Det är mer osäkert om Sverige når målet som gäller en effektivare energianvändning.

Biologisk mångfald

Det moderna skogs- och jordbruket har förändrat eller förstört många arters livsmiljöer. Äldre tiders variationsrika landsbygd har ersatts av stora och likformiga skogsområden eller åkrar där få växt- och djurarter kan leva. Samtidigt har igenväxning och förbuskning av jordbruksmarker försämrat chanserna för många arter som behöver öppna, vårdade landskap.

Totalt sett har antalet arter i Sverige ökat men många växter och djur som tidigare fanns allmänt i landskapet är idag ofta undanträngda till mycket små områden. Vänersborgs kommun har ett ansvar att bevara och utveckla områden med hög biologisk mångfald.

Samhällsbyggande

Flyttnettot in till Fyrbodalen förväntas vara högt framöver vilket innebär ökat bostadsbyggande. I tätorter ställs stora krav vad gäller samhällsbyggande och kollektivtrafik för att minimera miljöpåverkan. Den mark som ska användas för bebyggelse blir låst för detta ändamål under lång tid framöver. Ur hushållningssynpunkt är det därför viktigt att marken nyttjas effektivt och att många funktioner och kvaliteter ryms på en liten yta. En relativt tätbyggd stad är dessutom lättare att förflytta sig i utan bil då cykelväg och kollektivtrafik kan tillåtas ta en genväg genom områden där biltrafik bör undvikas. På landsbygden innebär nybyggnation ofta två bilar per familj och skjutsning av barn till skola och fritid för de som bosätter sig utanför kollektivtrafikstråken.

Folkhälsa

Folkhälsan i Sverige utvecklas överlag positivt för befolkningen som helhet och de flesta kan se fram emot ett både längre och friskare liv än tidigare generationer. Utvecklingen skiljer sig dock påtagligt mellan olika socioekonomiska grupper i samhället. Gapet mellan de grupper som har den bästa hälsan och de som har den sämsta hälsan har ökat under de senaste årtiondena.

Utbildningsnivån i Sverige fortsätter att stiga. En allt större del av befolkningen har gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Det finns ett tydligt och generellt samband mellan högre utbildningsnivå och bättre hälsa, ett samband som syns redan bland barn och unga så tidigt som i förskoleåldern.

Kommissionen för jämlik hälsa har utsetts av regeringen utifrån regeringens långsiktiga mål om att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Utgångspunkten för uppdraget är de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa och huvudfokus ligger på skillnader i hälsa mellan socioekonomiska grupper samt mellan kvinnor och män. Förslaget kommer handla om att stärka individens egna möjligheter att generera resurser, dels att förbättrad kvalitet eller förbättrad tillgänglighet på de kollektiva resurser som välfärdssystemen kan bidra med. Förutom att åtgärderna kommer inriktas på att göra mer kommer de även handla om hur man kan göra bättre eller annorlunda vilket kan komma påverka de kommunala verksamheterna i hög grad.

Globalisering, migration och urbanisering är tre sammanflätade samhällsprocesser som lett till ökad global sammankoppling, vilket möjliggör förflyttning över hela världen samt en gradvis avfolkning av landsbygden. Detta får tydliga effekter på lokal och nationell nivå. Ett mer splittrat samhälle med marginaliserade grupper och individer å ena sidan, och mer gynnsamma grupper å andra sidan. Detta kan leda till ett frustrationsgap vilket riskerar att gradvis lösa upp samhällets sociala sammanhållning. Ett exempel där denna polarisering accentueras är unga och unga vuxnas demokratiska deltagande, där det finns betydande skillnader mellan lång- och korttidsutbildade.

Kommunen har en bred och central roll i arbetet för en bättre folkhälsa. Särskilt viktigt är arbetet med att ge barn och ungdomar en bra start i livet och att värna äldres hälsa genom goda livsvillkor och hälsofrämjande livsmiljöer. Det sker en demografisk förändring och en allt större del av befolkningen blir äldre. Därför måste förutsättningarna till en självständning ålderdom med god livskvalitet skapas.

I Vänersborg märks också att ojämlikheten i hälsan ökar vilket påverkar invånarnas livsvillkor, något som noterades redan innan föregående års flyktingsituation. För att möta utmaningarna kommunen står inför behöver arbetet utgå utifrån bestämningsfaktorer för hälsa, socioekonomiskt perspektiv samt social hållbarhet.

- Hälsan är ojämnt fördelad och klyftorna samt den psykiska ohälsan fortsätter öka i samhället, vilket kan leda till effekter för kommunen och dess befolkning.
- För att stärka de kollektiva resurserna i välfärdssystemet kan nya arbetsformer behöva utvecklas inom organisationen och mellan olika aktörer som verkar i lokalsamhället.
- Nya tankar om hälsa och välmående kan påverka kraven på äldreomsorgen.

Bebyggelse och infrastruktur

Det finns stora utmaningar, framför allt när det gäller omställning till ett fossiloberoende samhälle och bostadsförsörjning. Regionala visioner om förbättrade tågkommunikationer ger goda förutsättningar för kommunen att utvecklas. Detta innebär även att bebyggelseutvecklingen framför allt bör ske i närheten av tågstationer. Ofta framhålls den täta blandstaden som en bra modell samtidigt som grönytors betydelse uppmärksammas allt mer.

Uppsummering av viktiga omvärldstrender

Klimatförändringar förutspås bland annat orsaka ökad risk för översvämningar från vattendrag, dagvatten, grundvatten, dammar, kulvertar och ledningsnät. Ökad vikt vid miljöhänsyn, bland annat med krav på minskade koldioxidutsläpp, ställer också krav på såväl infrastrukturplanering som byggnation. Västra Götalandsregionen har antagit målet att vi ska vara oberoende av fossil energi år 2030. Bland annat bör stadsplaneringen utgå från att ge förutsättningar för människor att minska sitt bilresande, och att andelen energi från förnyelsebara källor kan öka i samhället.

Globalisering är en av orsakerna till ökad socio-ekonomisk polarisering. Det kan riskera att skapa splittring och social oro, särskilt om det tar sig uttryck i segregering mellan olika områden. Stadsplaneringen har en viktig roll att fylla för att motverka bostadssegregering, bland annat genom att se till att bostäder kan byggas för att täcka allas behov, skapa blandad bebyggelse, länka samman olika områden och skapa mötesplatser.

Demografiska förändringar förutspås leda till en ökad andel pensionerade och äldre. Samtidigt ger flyktningmottagandet en befolkningsökning i yngre åldersgrupper. Ökat pendlande, förbättrade kommunikationer och växande arbetsmarknadsregion kan göra kommunen attraktiv för inflyttning av bland annat nyutbildade och barnfamiljer. Den fortsatta urbaniseringen innebär att större orter växer mer än mindre, men det finns också ett intresse av att bo sjö- och grönnära utanför tätorten. Förändrade livsmönster innebär förändrade för-

väntningar på en attraktiv stad och boendemiljö, där kulturutbud, trivsamt stads kärna, vattenkontakt och grönska i närmiljön kan vara viktiga värden. Sammantaget behöver bostadsbeståndet utvecklas för att täcka in flera olika behov. I arbetet med långsiktig bebyggelseplanering krävs svåra avvägningar och noggranna analyser av omvärldstrenderna.

Stadsplaneringsprinciper som främjar integration:

- Bygg bort bostadsbristen.
- Bygg blandade bostadsområden.
- Länka samman stadsdelar med gång- och cykelstråk.
- Skapa mötesplatser i det offentliga rummet med aktivitetsmöjligheter för olika grupper.

Transporter

Cykling är ett transportslag som får allt mer framträdande plats i stadsplaneringen i Sverige och internationellt. Det är inte bara yteffektivt och miljövänligt utan dessutom hälsofrämjande. Inom kommunens tätorter och även som länk mellan dessa och andra destinationer på medelavstånd har flera nya cykelvägar anlagts under de senaste åren. Samtidigt saknas en tydlig övergripande analys av hur cykelbarheten kan förbättras och i dialog med boende pekas ofta ut behov av förbättrade cykelvägar.

Järnvägen utgör en viktig länk framför allt till Göteborg som står för ett stort utbud när det gäller såväl jobb och studier som handel och nöjesliv. Möjlighet till tågpendling har kommit att bli en allt viktigare etableringsfaktor för såväl boende som många företag, och kan förväntas bli än viktigare i framtiden om bilåkandet ska minskas.

Sedan december 2012 har sträckan mellan Öxne-red och Göteborg haft dubbla spår, vilket innebär betydligt större kapacitet och mindre risk för trafikstörningar. Antalet avgångar har ökat och

fått regelbundna tider. Genom denna förändring har stadstrafiken i Vänersborg kunnat anpassas till tågtrafiken. Järnvägen når även ut till andra delar av regionen samt Stockholm och Oslo. I dagsläget finns tre tågstationer som används – Öxnered, Vänersborg och Vargön – men kommunen arbetar aktivt med att få delar av tågtrafiken att även stanna i Brålanda igen. Plattformarna i Öxnered förlängs nu för att öka kapaciteten.

Ett annat förslag som pekats ut som en prioriterad satsningsfråga inom Skaraborgs och Fyrbodals kommunalförbund är att genom ett triangelspår i Håkanstorp skapa förutsättningar för en ny tåglinje mellan Lidköping och Göteborg, via Vargön och Vänersborg. Detta är en del i den långsiktiga strategi för ökade järnvägskommunikationer som Västra götalandregionen antagit under namnet *Målbild Tåg 2035* (se bild nedan).

Målbild 2035. Siffrorna anger antal dubbelturer per vardagsdygn. I Vänersborg motsvarar det ungefär en avgång i halvtimmen i varje riktning.

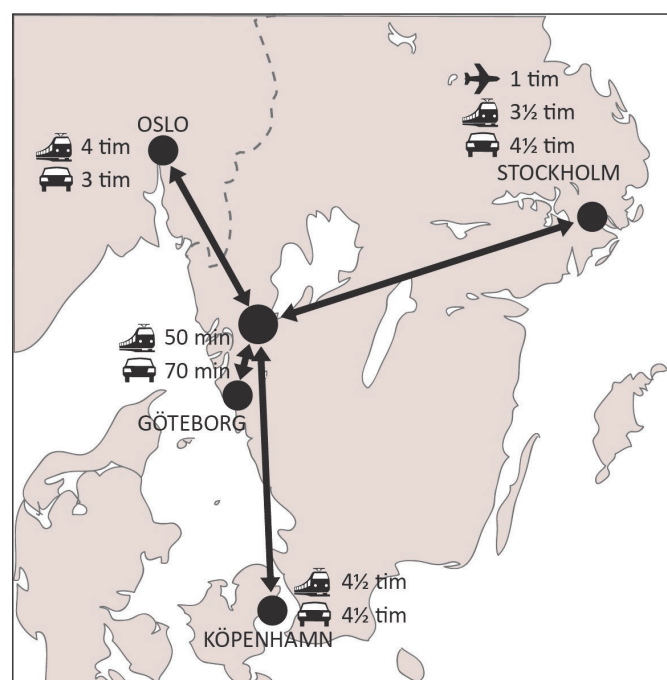

Källa: Målbild Tåg 2035 – utveckling av tågtrafiken i Västra Götaland.

Ett annat långsiktigt utvecklingsprojekt är nytt dubbelspår genom Dalsland för att bättre koppla samman Göteborg och Oslo.

Samtidigt pågår planering av höghastighetståg mellan våra tre storstadsregioner och då är utgångsläget att den nya Götalandsbanan ska förbinda Göteborg med Stockholm via Jönköping. Om det genomförs kan det innebära försämrade möjligheter för såväl Skaraborg som Fyrbodal att utnyttja Stockholmstrafiken på den gamla stambanan.

Sjöfartens roll i framtiden är osäker och för Vänersborgs del helt avhängig beslut från högre ort. Ungefär 7 % av landets godstransporter idag går med sjöfart. I Sverige genomförs nu EU:s regelverk om inre vattenvägar. Detta innebär lättnader på vissa krav som kan innebära fördelar för sjöfarten. En bedömning är att godsvolymen inom Vänersjöfarten kommer att fördubblas fram till 2030. Bereds det inte till möjlighet för ökning för godsvolymerna på sjöfarten kommer ökad belastning att ske på E45, väg 44 samt Norge/Vänerbanan och Älvsborgsbanan. Det finns företag som är beroende av tillgång till sjöfart på Vänern. Utredning pågår om framtiden för slussarna i Göta älv. För en fortsatt sjöfart mellan Vänern och Västerhavet kommer slussarna att behöva renoveras.

Teknisk infrastruktur

Kommunen arbetar med omfattande utbyggnader av vatten och avlopp (VA) vilket bland annat är kopplat till vattentjänstlagen. I kommunens Blåplan har bebyggelsen kartlagts för att analysera hur VA-utbyggnaden ska läggas upp. Under åren 2010-2018 genomförs utbyggnaden etappvis för befintlig bebyggelse längs Dalslandskusten och Nordkroken. Samtidigt pågår utbyggnaden till exploateringsområden inom kommunen.

Fler nyanslutningar ställer större krav på allmänna VA-anläggningar och investeringar behöver göras i ledningsnät och reningsverk. Arbetet pågår med en tillståndsansökan till miljömyndigheterna att få ansluta fler personer till kommunens största reningsverk Holmängen.

I Vänersborg liksom runt om i landet uppmärksammas även frågan om dagvatten alltmer. Klimatförändringar väntas öka riskerna för kraftiga regnfall och stadsbyggandet har en viktig uppgift i att skapa bebyggelse som kan klara av det. Det handlar även om att minska föroreningar av vattendragen genom bättre dagvattenhantering. Vänersborgs kommun har sedan några år antagit en policy och riktlinjer där vikt läggs vid lokalt omhändertagande av dagvatten.

När det gäller avfallshantering planeras kommunens återvinningscentral på Holmängen flyttas till Tenggrenstorpsområdet och där anläggas en så kallad kretsloppspark. När det gäller de lokala återvinningsstationerna kan läget bli ansträngt i centrala delar av Vänersborg då två av stationerna väntas försvinna i samband med nya bostadsprojekt (kv. Pilen och kv. Haren). Arbetet med strategisk placering och utformning av återvinningsstationer ska göras.

Människor lägger allt större vikt vid bra uppkoppling för telefoner och datorer, så kallat bredband. Kommunen antog en fiberstrategi 2015, med målsättningen att 90 % av kommunens invånare och arbetsställen ska kunna erhålla minst 100 Mbit/s bredband till jämförbara nationella priser senast år 2020. Runt om i kommunen finns ett flertal fören-

ingar som arbetar för att få fibernät utbyggt i sina områden. Utbyggnad av fibernätet i Vänersborgs och Vargöns tätortsområde pågår i samverkan med en privat nätooperatör.

Bebyggelse

Det är viktigt av både miljö- som kostnadsskäl att utnyttja den redan byggda infrastrukturen och övrig kommunal service på ett effektivt sätt. Dessutom kräver en attraktiv och levande stadsmiljö en viss grad av koncentration av människor och aktiviteter. Av dessa anledningar har täthet blivit ett alltmer tydligt ledord i visioner om den goda staden.

Ofta läggs även tyngdvikt på att staden ska byggas blandad, vilket kan syfta på såväl uppblandning av funktioner (bostad, handel, verksamheter etc.) som blandade bostadsformer (villor, radhus, lägenheter) och upplåtelseformer (ägarätt, bostadsrätt, hyresrätt). En blandad stadsbebyggelse kan motverka segregation och det kan ge bättre förutsättningar för ett vitalt stadsliv.

Det finns idag ett växande intresse för vad som ofta kallas alternativa boendeformer. Här kan bland annat nämnas trygghetsboende, byggemenskaper och kollektivhus. Trygghetsboenden är ett ”mellansteg” för äldre som vill ha stöd men innan behov finns av särskilt serviceboende. Trygghetsboende är utformade för att ge social trygghet med t.ex. gemensamhetslokaler. Byggemenskaper är mycket vanligt i bland annat en del städer i södra Tyskland men lanseras även i många svenska städer. Det syftar på när ett antal hushåll bildar en grupp som gemensamt utformar och blir byggherrar för ett bostadshus till sig själva. Kollektivhus har förekommit i begränsad skala i olika former under lång tid i Sverige. Alla dessa boendeformer kan delvis ses som sätt att möta förändrade värderingsmönster och krav på resurseffektivare boende, och kommunen har möjlighet att ge information och stöd för att underlätta etablering.

Bostadsförsörjning

På nationell nivå har bostadsbrist varit en högaktuell fråga det senaste decenniet runt om i landet. Det finns en mängd faktorer som begränsar bostadsbyggandet och det är även ett stort problem att nya bostäder ofta hamnar på kostnadsnivåer som är höga. Det begränsade antalet bostäder på marknaden gör i sin tur att priserna drar uppåt för befintliga bostäder i attraktiva lägen. Detta bidrar till bostadssegregering och social polarisering och hindrar även inflyttning och tillväxt.

I Vänersborg är bostadsbristen märkbar. Bland annat är efterfrågan stor på hyresrätter. Vänersborgsbostäder hade i november 2016 cirka 7 500 personer i sin bostadskö, nästan dubbelt mot två år innan. Det är också ont om tomter för de som vill bygga hus. De kommunala tomterna är helt slut i centralorten.

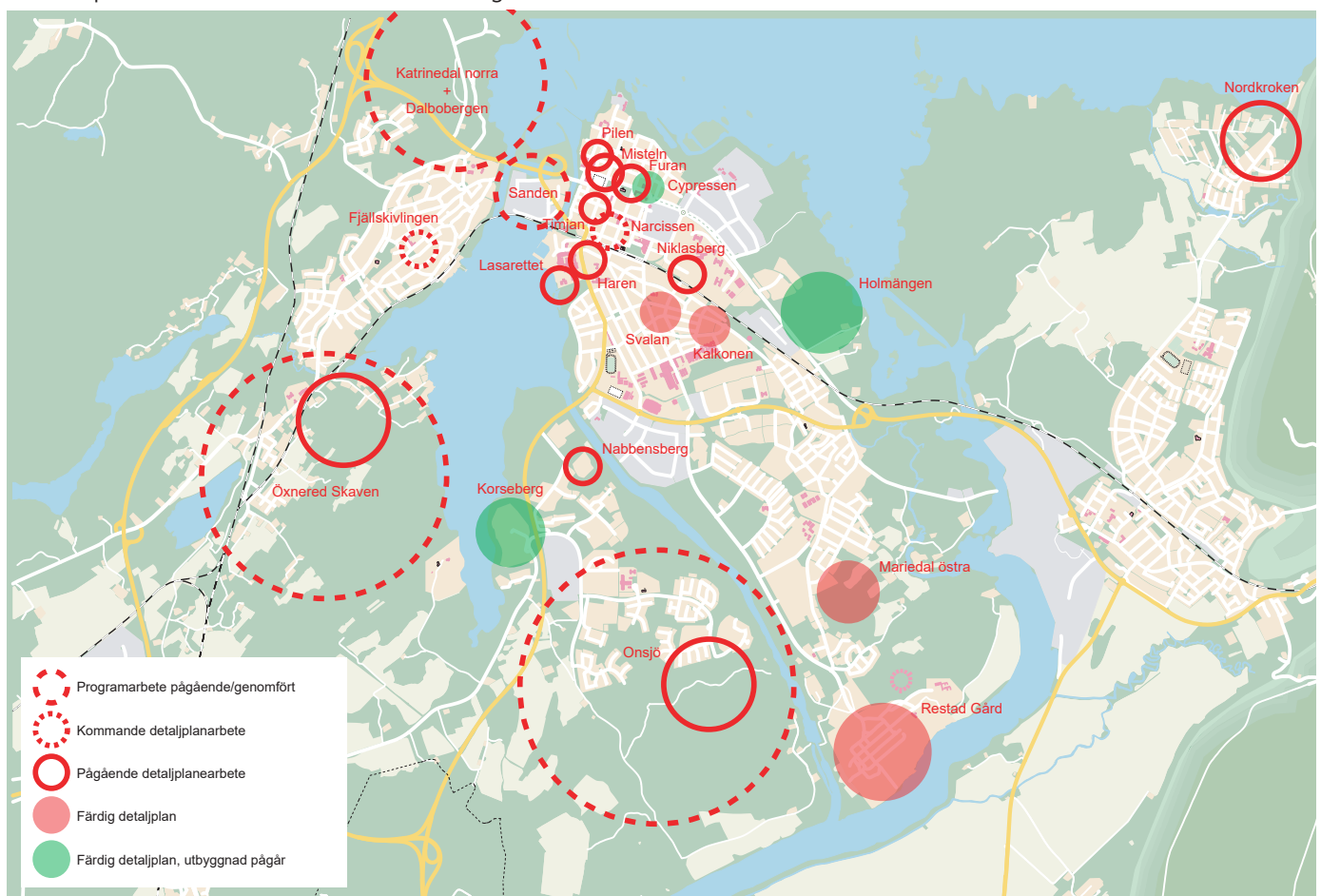
Arbete pågår för att ta fram riktlinjer för bostadsförsörjning inom kommunen.

Det kommunala bostadsbolaget AB Vänersborgsbostäder (ABVB) har en viktig roll för att driva på bostadsbyggandet. ABVB:s styrelse har beslutat att bolaget skall tillföra cirka 50 lägenheter per år från 2016 och 5 år framåt (med reservation för att efterfrågan finns). De planer som närmast är aktuella är Cypressen, Haren, Holmängen och Fjällskivlingen (se nästa avsnitt för detaljer). Diskussioner pågår även rörande kvarteret Narcissen i centrum samt utvecklingen av Sanden.

Aktuella planarbeten för bostäder

Områden markerade på kartan nedan visar aktuella planarbeten för framtida bostäder. En fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Trollhättan är under framtagande som mer detaljerat kommer att beskriva hur staden kan utvecklas.

Aktuellt planarbete för bostäder inom Vänersborgs tätortsområde.

Under de senaste åren har några större bostadsprojekt avslutats – extra våningar på Roddaregatan, punkthus vid Quality hotell och radhus vid Hagaparken. Bygget av 48 lägenheter på Kv. Cypressen pågår.

Detaljplanen för Holmängen ger utrymme för i storleksordningen 600 bostäder efter full utbyggnad. Projektering av första etappen pågår. Under 2015 togs ett program fram för Onsjö och arbetet med detaljplaneringen fortsatte under 2016. En första etapp skulle kunna ge uppskattningsvis 450 bostäder. Ett program är också under färdigställande för Skaven/Öxnered där en första etapp efter detaljplaneläggning skulle kunna ge kring 200 bostäder. På Korseberg ska första etappen av sammanlagt tretton fyrfamiljshus påbörjas.

I Vänersborgs tätort är flera detaljplaner för bostäder under framtagande eller på gång. Bland annat i kvarteren Haren, Misteln, Lasarettet, Timjan, Furan, Pilen/Poppeln, Narcissen, och Fjällskivlingen,

vilket möjliggör för ytterligare runt 300 lägenheter. Det är både Vänersborgsbostäder och privata fastighetsägare som planerar bygga bostäder. Planeringen fortsätter även för Sanden, där nya bostäder ingår.

Det finns ett antal områden i relativt centrala lägen med färdiga detaljplaner för fler bostäder där byggnation av olika anledningar inte inletts. Av dessa är de gamla skoltomterna Kv. Svalan och Kv. Kalkonen privatägda medan Mariedal Östra är kommunalt ägt.

Utanför tätorten finns pågående detaljplaneuppdrag bland annat i Nordkroken och längs Dalslandskusten, med inriktning på omvandling av fritidshus till permanentus samt nya villatomter. Detta är ett led i att öka möjligheterna för sjö- och grönnära boende. Färdiga detaljplaner för bostäder finns bland annat i Stigsberget och Bäsingebo. Kommunala bostadstomter finns bland annat i Frändefors, Väne Ryr och Vargön.

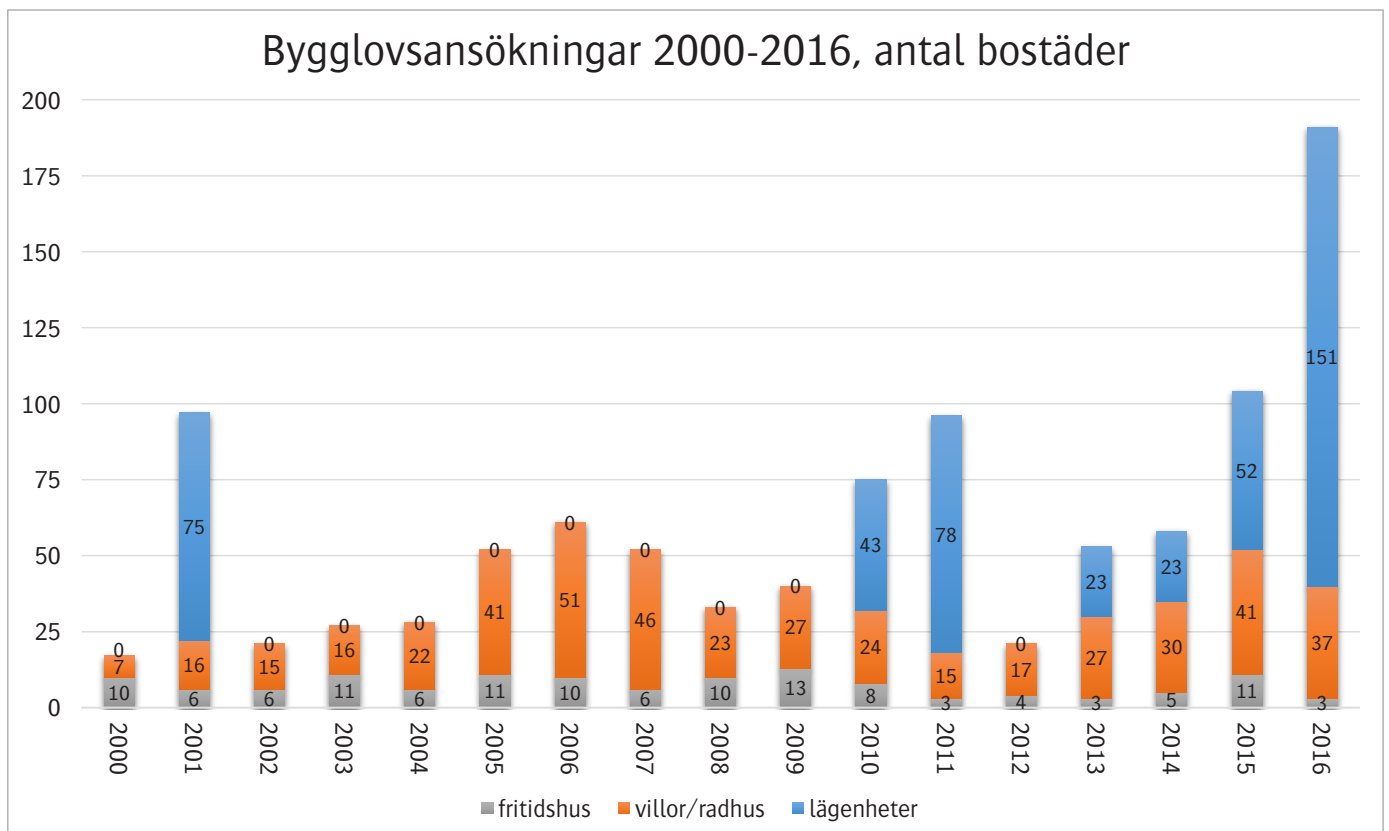
Ovan rör planer för nya bostäder. I övrigt pågår bland annat verksamhetsutvecklingsprojekt i Trestad center, Brålanda, Sikhall samt Sanden. Färdiga verksamhetstomter finns bland annat i Holmängen.

Nybyggnation av bostäder 2000-2016

Bostadsbyggandet är till viss del knutet till planeringen, vilket kan ses i diagrammet nedan. Under de tre åren 2005-2007 byggdes flera nyplanerade områden ut i Vänersborg: Katrinedals etapp 2, Södra Nabbensberg etapp 2, Kv. Bonden och Brinketorp etapp 1. Under dessa tre år registrerades 160 bygglov för nybyggnation av bostadshus, medan övriga år under perioden 2000-2012 hade ett snitt på 23. Ökningen 2013-2015 kan bland annat härledas till utbyggnaden i de nya planområdena Boterred Norra och Brinketorp etapp 2, samt utbyggnad längs Dalslandskusten i linje med den Fördjupade översiktsplanen och nya detaljplaner i Stigsberget och Bälingebo.

Samtidigt är det också tydligt att andra faktorer påverkar byggandet. Till exempel har byggandet på Södra Nabbensberg etapp 1 tagit fart först senaste åren, trots att planen låg klar redan 2007. Ser man till byggandet av flerbostadshus registrerades inte ett enda bygglov åren 2004-2009 trots flera färdiga planer med bra lägen. Sedan 2010 sker en successiv tillökning av lägenheter i Vänersborg.

Diagram: Antal nya bostäder utifrån registrerade bygglovsärenden per år i Vänersborg, åren 2000-2016.

Notera att siffrorna är registrering av bygglovsärende, färdigställandet dröjer ofta 1-2 år. Källa: Byggnadsförvaltningens ärendelista

”Tiderna har förändrats. Företag och människor är mer benägna att flytta på sig än någonsin tidigare. Att bygga en attraktiv stad är numera ett måste för kommuner som vill vara konkurrenskraftiga. Förr flyttade människorna till jobben. Idag flyttar jobben till människorna. På 60- och 70- talet flyttade folk i princip bara om de blev arbetslösa. Idag flyttar folk till attraktiva platser och företagen följer efter eftersom det viktigaste för dem är tillgången till välutbildad arbetskraft. Framtidens vinnare är därför städer som upplevs som attraktiva att flytta till. Det har också visat sig att folk är beredda att göra uppoffringar för att bo i, eller i närheten av, en attraktiv stad. Som att pendla till jobbet till exempel. Ett bra kulturutbud har också en annan tydlig effekt. Människor känner stolthet över att bo i en miljö som kan ge många människor positiva upplevelser. Därför har också kulturen en mycket stor betydelse för hur en stad uppfattas, det vill säga stadens varumärke.”

Göran Cars, professor vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm.

- Behovet av fler bostäder är stort.
- Byggklara villatomter saknas.
- Tät och blandad stadsbebyggelse ger förutsättningar för en attraktiv och hållbar kommun.
- Grönytor i tätorten fyller många viktiga funktioner.
- Stor utvecklingspotential finns kring tågstationerna.
- Goda möjligheter till kommunikationer med kollektivtrafik och cykling lägger en grund för hållbar livsstil.
- Stor hänsyn måste tas till översvämningsrisker och dagvattenhantering i planläggningen.

Kultur

Olika former av kultur och upplevelser anses spela en allt större roll för tillväxt och sysselsättning, lokal och regional utveckling samt för en stads identitet. Det finns också omfattande forskning om hur olika former av kultur har positiva effekter på hälsan och kan förebygga sjukdomar.

Globalisering och individualisering

Den globala ekonomin innebär att alla regioner och storstadsområden konkurrerar med varandra samtidigt som kultur och spännande miljöer bidrar till att öka attraktiviteten. Det handlar om att locka till sig individer, företag och investerare. Människor som regelbundet utnyttjar tillgång till utmanande och tankeväckande kulturupplevelser tränar sig också att ifrågasätta sina kognitiva ramar, förväntningar och föreställningar. Flera forskningsrapporter visar att olika former av kultur kan förebygga sjukdomar. Bland annat har musikterapi visat sig ha effekt mot olika former av psykisk ohälsa och dansterapier kan bromsa utvecklingen av många symptom för patienter med Parkinsons sjukdom. Kulturell stimulans kan också motverka och lindra demens. Musik dämpar stress och kan därigenom påverka hur kraftigt vårt immunsystem arbetar mot infektioner och bromsa inflammationer. Musikträning stärker också barns arbetsminne vilket i sig stärker inlärningsförmågan och på så vis kan vara en faktor för högre kunskapsresultat.

En forskare vars idéer just nu får stort genomslag internationellt är Pier Luigi Sacco som har myntat begreppet *Kultur 3.0*. Som en del i individualiseringen kännetecknas Kultur 3.0 av att publik och betraktare i en större omfattning förvandlas till aktiva och engagerade utövare. Gränserna mellan konsument och producent, amatörer och professionella samt process och resultat suddas allt mer ut. Utifrån Pier Luigi Sacco tankar om kulturens betydelse för lokal utveckling har Fyrbodals kommunalförbund i samverkan med andra aktörer genomfört en kartläggning av Fyrbodals kulturella resurser (Fyrbodals kreativa kraftfält). Syftet med kartläggningen har varit att synliggöra utvecklingsdynamiken på olika platser runt om i delregionen

samt att tillföra ny kunskap vad gäller konsten och kulturens ekonomiska betydelse och roll för samhällsutvecklingen. I de kreativa kraftfälten skapas särskilt gynnsamma samband mellan kultur och tillväxt samt gynnsamma miljöer för att människors aktiva deltagande i olika kulturaktiviteter ska medföra en ökad förändringsbenägenhet. Det är också här som kulturens spridningseffekter till andra branscher och sektorer är som starkast. I kraftfälten finns de största förutsättningarna för att kulturens kreativitet ska sprida sig till ekonomin i sin helhet och på det sättet stärka en innovationsbaserad regional utveckling. Geografiskt är de kreativa kraftfälten i Fyrbodal samlade till Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla. Studien pekar på att koncentrationen till dessa städer kommer stärkas ytterligare i framtiden, samtidigt som det också finns en möjlighet att de separeras och bildar två skilda storheter. En slutsats av studien är att Fyrbodal inte fullt ut drar nytta av den kraft som finns i kulturverksamheterna, att den regionala utvecklingen fortfarande utgår från den manligt dominerande tillverkningsindustrin samt att kulturen befinner sig i slutändan av den ekonomiska värdekedjan. Detta innebär att man inte optimalt utnyttjar de kreativa kraftfälten för att stimulera en innovationsdriven ekonomisk tillväxt. Studien pekar också på att det krävs en större samverkan mellan olika lokala kulturaktörer samt utvecklande av strategier för hur de kan komplettera och samverka med andra innovationsorienterade och kunskapsbaserade branscher.

Kulturvanor

Sverige utmärker sig genom ett mycket högre kulturdeltagande än EU-ländernas genomsnitt och deltagandet i de flesta kulturaktiviteter har ökat. Detta frångår den europeiska trenden där kulturdeltagandet i Europa har minskat 2013 jämfört med 2007. Genomförda kulturvaneundersökningar på nationell nivå visar att svenska folket i hög grad och ofta ägnar sig åt kulturupplevelser såsom att se på film, läsa och att lyssna på musik. Omkring 90 % har gjort detta någon gång under de

senaste tolv månaderna och de allra flesta betydligt oftare än så. Vanorna varierar dock med formerna av kultur. En relativt liten grupp i samhället, omkring en femtedel, har tagit del av kulturformer som klassisk konsert, balett och opera under det senaste året, och andelen som gjort detta flera gånger utgör en mycket liten del. Det framkommer också att personer med funktionsnedsättning ägnar sig åt kultur i lägre grad än befolkningen i stort, samtidigt som en majoritet av de tillfrågade uppger att de vill delta mer. Myndigheten för kulturans studie visar att föräldrarnas klassbakgrund, den egna yrkesgruppstillhörigheten och hushållets inkomst samvarierar med kulturvanorna, men av de socioekonomiska variablerna visar utbildningsnivån starkast samband med kulturdeltagandet. Generellt sett är personer med hög utbildningsnivå och kvinnor överlag mer kulturaktiva än personer med låg utbildningsnivå respektive män. Detsamma gäller storstadsområden, där invånarna är mer kulturaktiva än i övriga delar av landet. Nästintill den enda aktivitet där skillnaderna i utbildningsnivå inte tycks ha någon större betydelse är att lyssna på musik. Skillnaderna är störst när det gäller de klassiska kulturevenemangen, men de är även stora för biobesök och egna aktiviteter som att teckna/måla och fotografera/filma.

Teknikutveckling

Samtidigt som sociala medier ökar i betydelse ser vi en global trend som innebär minskad tillit till traditionella medier. I linje med detta har barns och ungas nyhetskonsumtion sedan några år tillbaka flyttat från traditionella nyhetsförmedlingskanaler som papperstidningar och tv-nyheter till digitala plattformar. Dessa förhållanden innebär sammantaget att risken ökar för att så kallade filterbubblor utvecklas. Det vill säga slutna informationsekosystem där människor förses med mer av den typ av information och kultur som de redan känner till och uppskattar. Med hjälp av algoritmer individanpassar nyhetsportaler och it-företag sökresultat, musik och nyhetsflöden, baserat på människors tidigare sökningar och det som de exempelvis har

lyssnat på tidigare. Att samla in data om kulturvanor i syfte att målgruppsanpassa en viss produkt är i sig inget nytt utan det nya ligger i att digitaliseringen och de stora datamängderna möjliggör en detaljskärpa i analysen som man inte har kunnat uppnå tidigare. En annan del av den här utvecklingen är att det blir svårare att nå fram med budskap som ifrågasätter eller bryter med den information och kultur som präglar ett visst sammanhang. Denna utveckling skulle på sikt kunna leda till att människor blir sämre på att föra en dialog med och förstå personer som lever i andra filterbubblor. I filterbubblorna möter de personer som är lika dem själva, och deras perspektiv på tillvaron ifrågasätts inte. Att människor fördjupar sig i det som redan intresserar dem kan ske på bekostnad av den breda samhällsorientering som de behöver för att kunna delta i de demokratiska processerna i samhället. Det kan leda till ökande klyftor mellan olika grupper i samhället och att personer i vissa filterbubblor inte kommer i kontakt med det kulturutbud som finns. Om människor tenderar att i ökad omfattning ta del av nyheter förmedlade av andra som tänker och känner på liknande sätt som de själva, så ökar även risken för att deras deltagande i kulturlivet kommer att bli mer snävt. Därmed riskerar skillnader i kulturvanor att förstärkas.

Migration/Integration

Kultursektorn kan vara en plattform för integration och social sammanhållning via dess förmåga att överbrygga socialt kapital genom att etablera en förbindelse mellan människor med olika sociala och kulturella bakgrunder. Ju mer öppna människor är för att ta del av olika kulturuttryck, desto större möjlighet finns det för att bryta invanda mönster. Via samverkan med civilsamhället kan kommunerna genomföra riktade insatser för att främja integrationen och motverka till exempel segregation och tidigare nämnda filterbubblor. Även samverkan med andra kommunala förvaltningar kan vara lyckosamt ur ett integrationsperspektiv. Ett exempel på detta är det kultur- och integrationsprojekt som pågått under hösten 2016

mellan kultur- och fritidsförvaltningen (danspoolen, musikskolan och timjanhuset) och barn- och utbildningsförvaltningen (välkomsten). I samverkan erbjuder verksamheterna nyanlända ungdomar former för att uttrycka, uppleva, lära och skapa genom olika konstyttringar. Projektet syftar också till att etablera och relatera ungdomarna till olika kulturplatser som finns i kommunen samt nå nya kontakter.

En inkluderande kulturskola på egen grund

Den 24 oktober överlämnade Kulturskoleutredningen sitt betänkande *”En inkluderande kulturskola på egen grund”* till regeringen. I utredningen uppmärksammas Vänersborgs kommun på tre ställen, för det första för sitt arbete med musikakademin och pekar på att initiativ där konstnärligt nyskapande integreras är särskilt intressanta. Fortsättningsvis skriver de att: *”Denna typ av spetskompetensinriktning, som är under utveckling exempelvis i Vänersborg, ser utredningen positivt på.”* Även danspoolen lyfts fram som ett positivt exempel på hur kommuner kan samverka för att öka kvaliteten på flera plan. En strukturerad samverkan mellan kommuner kan underlätta för kommuner att dela eller köpa tjänster och man slår fast att den samverkans-

modell som danspoolen består av har stora fördelar jämfört med att varje kommun själva skulle äga respektive kompetens. Både för kommunerna och för den enskilda pedagogen som får ett kollegium och möjlighet till heltidsanställning. Allra viktigast är denna strukturförändring för intresserade barn och unga som får tillgång till en större bredd av konstuttryck och möjligheter till fördjupning. Slutligen lyfts samverkan mellan kultur- och fritidsförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen fram som ett positivt exempel på hur samverkan inom kommunen kan fungera. I detta fall där musikskolan tillsammans med grundskolan läsårsvist tar fram ett kulturprogram i form av ett baskulturutbud, där musikskolan bidrar med pedagoger och elevkonserter, förutom insatser av andra kulturaktörer. Kulturskoleutredningen föreslår bland annat att nationella mål för den kommunala kulturskolan ska införas och att ett nationellt kulturskolecentrum inrättas. Utredningen föreslår också införandet av ett antal olika utvecklingsbidrag till bland annat kommuner. Utredningen är ute på remiss under 2017 och först därefter tar regeringen ställning till utredningen och dess föreslagna åtgärder. Hur detta kommer påverka kommunerna är därför för tidigt att säga.

- Tydliggöra samband mellan kultur, tillväxt och hälsa.
- Möta de krav på förändring av utbud som samhället och teknikutvecklingen ställer.
- Nå en socioekonomiskt bredare publik.
- Motverka filterbubblornas eventuella negativa effekter.
- Nyttja kultursektorn som verktyg för integration.

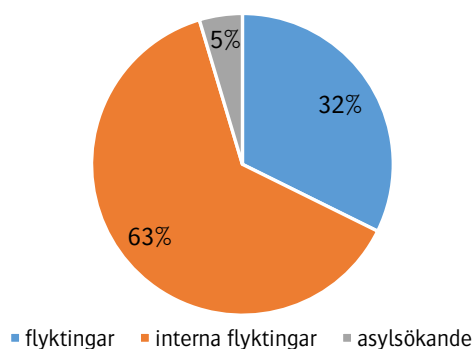
Migration/Integration

Flyktingströmmarna i världen har ökat. Staten ansvarar för asyl- och flyktingmottagandet i Sverige, men mycket av det konkreta arbetet sker i kommuner och landsting. Flyktingsituationen går nu in i en ny fas – integration – där de långsiktiga frågorna handlar om bostäder, språk, sysselsättning och känsla av tillhörighet.

Världen

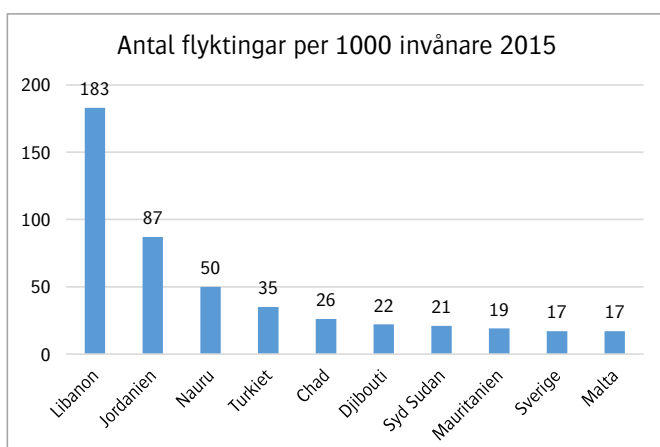
Det finns cirka 65 miljoner människor i världen som är på flykt. Cirka 21 miljoner är flyktingar utanför sitt hemland, ungefär 41 miljoner är internflyktingar, med andra ord människor som är på flykt inom sitt eget lands gränser och 3 miljoner är asylsökande.

65 miljoner flyktingar 2015

2015 återvände runt 201 000 flyktingar till sina ursprungsländer. 2014 återvände cirka 127 000 vilket var den lägsta siffran sedan 1983.

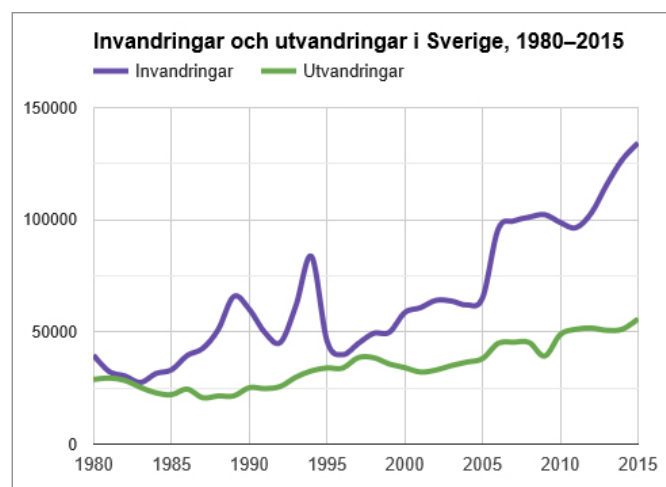
Turkiet är det land i världen som tagit emot flest flyktingar (2,5 miljoner). Libanon har tagit emot flest flyktingar i förhållande till sin folkmängd

(183 flyktingar per 1000 invånare). Sverige kommer på nionde plats i den ligan. Se diagram på föregående sida.

Sverige

Under 2015 ökade invandringen till Sverige till rekordsiffran 134 240 personer. De senaste åren har allt fler människor sökt sig hit från krigsdrabbade länder.

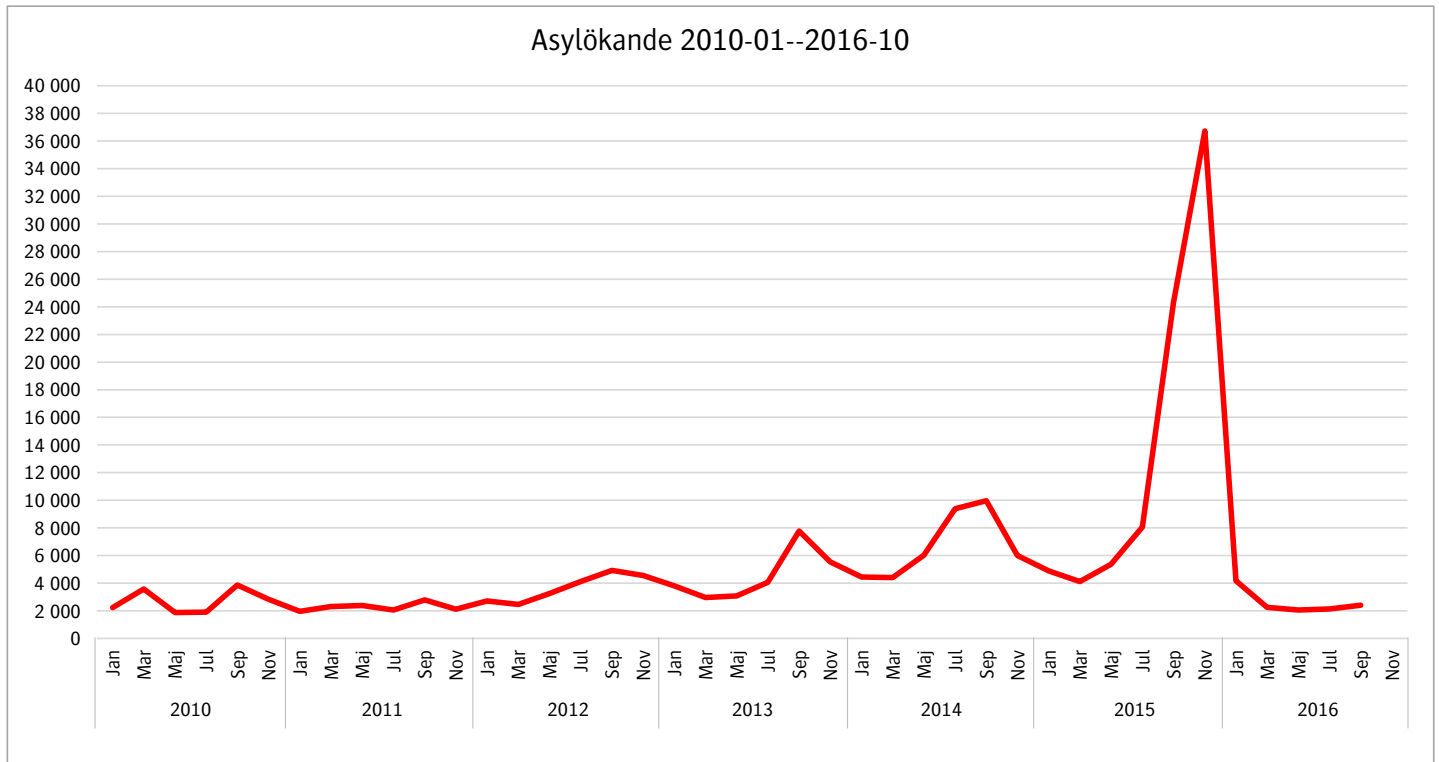
Invandringen är det som bidrar mest till Sveriges folkökning just nu. Ungefär tre fjärdedelar av folkökningen under 2015 beror på att fler personer invandrar än utvandrar. Resten beror på att det föds fler än det dör.

I slutet av 2015 bodde drygt 1,6 miljoner personer i Sverige som är födda utomlands. Det motsvarar ungefär var sjätte i den svenska befolkningen. Det vanligaste födelselandet är Finland, som cirka 156 000 personer är födda i.

Antal asylsökande

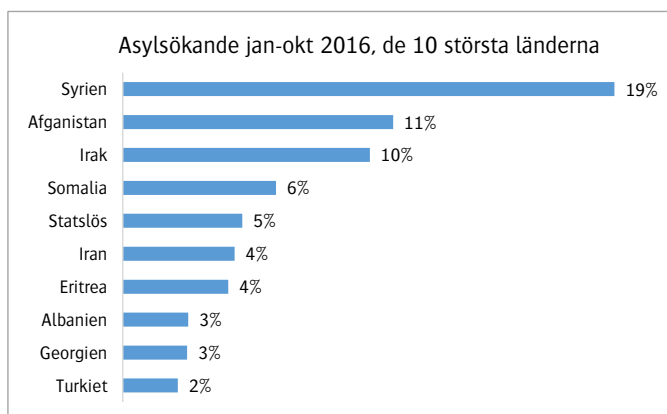
Under 2015 ansökte cirka 163 000 personer om asyl i Sverige, vilket är nästan dubbelt som många som 2014. Till och med oktober 2016 är motsvarande siffra 25 000. Antalet ensamkommande barn ökade drastiskt från 7 000 år 2014 till 35 000 år 2015. Till och med oktober 2016 är motsvarande siffra cirka 2 000 barn. I diagrammet på nästa sida åskådliggörs hur antalet asylsökande utvecklades från 2010–2016 med den höga toppen i slutet av 2015.

Diagram: Antal asylsökande 2010-2016

Under 2016 har antalet asylsökande minskat kraftigt. Orsaken till minskningen är främst att färre människor på flykt tar sig till EU. Detta beror bl.a. på Turkiets avtal med EU kring flyktingar (som syftar till att stoppa irreguljär migration från Turkiet till EU). Många andra länder har mer eller mindre stängt sina gränser och möjligheten för flyktingar att nå EU är nästan helt avskuren.

Merparten av de asylsökande 2016 kom från Syrien, Afghanistan, Irak och Somalia.

Migrationsverkets bedömning 2018-2020

Migrationsverket bedömer att det under 2018-2020 kommer mellan 25 000-70 000 asylsökande per år till Sverige, varav 1 700-5 500 ensamkommande barn. Planeringsantagandet är 40 000 för år 2018, 46 000 för år 2019 och 46 000 för år 2020. Av dessa antas 2 900 ensamkommande barn ansöka om asyl under 2018 och 3 400 under de efterföljande två åren.

Antal asylsökande 2015-2020

Prognos asylprövning, planeringsantagande	2015	2016	2017
Nya grundärenden (förstagängsansökningar)	162 877	29 000	36 700
Förändring sedan föregående prognos		-5 500	-14 500

Beräkningsunderlag	2018	2019	2020
Prognosintervall, antal asylsökande	25 000-70 000	25 000-70 000	25 000-70 000
- varav barn utan vårdnadshavare	1 700-5 500	1 700-5 500	1 700- 500
Planeringsantagande, antal asylsökande	40 000	46 000	46 000
- varav barn utan vårdnadshavare	2 900	3 400	3 400

Migrationsverket

Migrationsverket bedömning, med stora intervall, visar hur svårt det är att prognostisera kommande års volymer. En osäkerhetsfaktor är t.ex. Turkiet som håller tillbaka många flyktingar genom avtal med EU. Likaså finns stor risk för ökning av antalet flyktingar då kriget nu bedrivs i befolkningstäta områden som t.ex. Mosul i Syrien.

Under 2015 beviljades 109 000 personer uppehållstillstånd i Sverige. Vanligaste typen av uppehållstillstånd var för personer som kom som anhörig till någon i Sverige, cirka 39 % av de uppehållstillstånd som utfärdades under året var i den kategorin. Drygt en tredjedel av alla som fick uppehållstillstånd fick det av asylskäl, och drygt 16 % fick det av arbetsmarknadsskäl. Till och med oktober 2016 har 109 000 personer beviljats uppehållstillstånd.

Sverige kommer att öka mottagandet av kvotflyktingar med 1 900 till 3 400 från 2017. År 2018 kommer antalet öka med ytterligare 1 600 till 5 000. Anledningen är det ökande antalet flyktingar i världen som är i akut behov av skydd.

Varje år beviljas ungefär lika många uppehållstillstånd för anhöriginvandring för svenska medborgare som för personer som beviljats asyl i Sverige. Därför lär det rekordstora antalet asylsökande under 2015 leda till en ökning av anhöriginvandring. Totalt fick 43 000 personer år 2015 uppehållstillstånd på grund av anknytning. 16 000 av dessa var anhöriga till personer som beviljats asyl i Sverige 2015 medan 15 000 var anhöriga till svenska medborgare. När den svenska flyktingpolitiken stramades åt infördes också skärpta regler för anhöriginvandring. Det ställs krav på bostad och försörjning. Personen i Sverige måste kunna försörja både sig själv och sin anhörige och visa att de har en tillräckligt stor bostad i Sverige. Trots de strängare kraven prognostiserar Migrationsverket att anhöriginvandringen ökar. Det ställer också krav på integrationsarbete.

EU-migranter

EU-medborgare har rätt att arbeta, studera eller bo i Sverige utan uppehållstillstånd, det kallas uppehållsrätt. I Sverige får man dock inte vistas längre

än tre månader utan uppehållstillstånd. Rätten till fri rörlighet har på senare år använts av de nyaste medlemmarnas medborgare, från Bulgarien och Rumänien. Enligt en undersökning från Socialstyrelsen har de flesta inte haft som huvudsyfte att söka arbete, utan försörjer sig genom att tigga. Det innebär att deras rätt att uppehålla sig i Sverige sträcker sig till högst tre månader. Personer har rätt till akuta insatser om behov uppstår och får då vända sig till socialtjänsten i vistelsekommunen. Kommunen är skyldig att lämna bistånd om personen ansöker om bistånd och behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Nya lagar

Nya lagar och lagändringar påverkar t.ex. asylsökande och de som ansöker om uppehållstillstånd för att flytta till en anhörig i Sverige. I olika omgångar har tillfälliga gränskontroller och ID-kontroller införts. Nuvarande beslut om gränskontroller gäller ett par månader in på 2017. Möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige har tillfälligt begränsats. Den som är i behov av skydd får ett tillfälligt uppehållstillstånd. Lagen kommer även att innebära krav på försörjning och bostad för fler personer än tidigare. Från 2016 är alla kommuner skyldiga att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning. Kommunantalet bestäms av riksdagen och länsstyrelserna.

Kommunerna

Kommunernas ansvar för asylsökande

Asylsökande har rätt till allmän förskola och skola men de har inte skolplikt. Kommunerna ansvarar för ensamkommande asylsökande barn och ungdomars mottagande, boende och omvårdnad samt för sociala insatser till barn och unga (barn som far illa). Kommunen utser god man för uppdraget. Asylsökande har inte rätt till ekonomiskt bistånd.

Kommunernas ansvar för personer med uppehållstillstånd

Kommunerna ansvarar för att se till att nyanlända personer erbjuds praktisk hjälp i samband med bosättning samt ansvarar för mottagande

och bostadsförsörjning. Kommunen ansvarar för SFI, (även för boende på flyktingförläggning med permanent uppehållstillstånd) samhällsorientering och annan vuxenutbildning. Kommunen ska också betala ut försörjningsstöd i väntan på att personen fått sin etableringsersättning (från Arbetsförmedlingen/Försäkringskassan) och för de som inte kan delta i etableringsinsatser på grund av sjukdom.

Kommunen ansvarar för skola, förskoleverksamhet, barnomsorg och andra insatser för barn och ungdomar. Nyanlända barn har rätt till förskola på samma villkor som övriga barn. De som deltar i etableringsinsatser är likställda med arbetande och studerande. Barn som är bosatta i Sverige har skolplikt för grundskola.

EU-migranter

Akut hemlösa EU-migranter har blivit all mer synliga i landet. En del av dem tillbringar större delen av sin tid i det offentliga rummet och försörjer sig genom tiggeri och gatumusicerande medan andra är mer osynliga i sitt sökande efter försörjning. Dessa personers brist på egen försörjning och en etablerad praxis att biståndsinsatserna begränsas till att avhjälpa nödsituationer leder till en förändrad hemlöshet i Sverige. En slutsats från Socialstyrelsens kartläggning är att de hemlösa EU-migranternas livssituation är mycket utsatt. Det är därför angeläget att synliggöra deras livsvillkor och behov.

För personer som vistas i Sverige finns inga undantag när det gäller hur socialtjänstlagen (2001:453) ska tillämpas. Det innebär att en ansökan om bistånd från en person som saknar hemvist i landet måste prövas av den kommun där personer vistas. Detta följer av 2 kap. 1 § socialtjänstlagen, som anger att varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område, och att varje kommun har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver.

Ekonomi

Kommunerna har rätt till statlig ersättning för asylsökande och för personer som beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flykting eller som anhörig. En del ersättningar betalas ut automatiskt från

staten till kommunerna och en del är återsökningsbara. Vissa ersättningar kan användas under flera år och vissa avser kommunens innevarande budgetår. Enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ersätts inte kommunerna fullt ut för alla kostnader.

Regeringen avser att förändra och därmed sänka ersättningen till kommunerna för mottagandet av ensamkommande barn. Det främsta skälet är de höga kostnaderna. En snabb anpassning av verksamhet, organisation och bemanning måste göras i hela kommunsverige om inte stora underskott ska uppstå, skriver SKL i sin oktoberrapport.

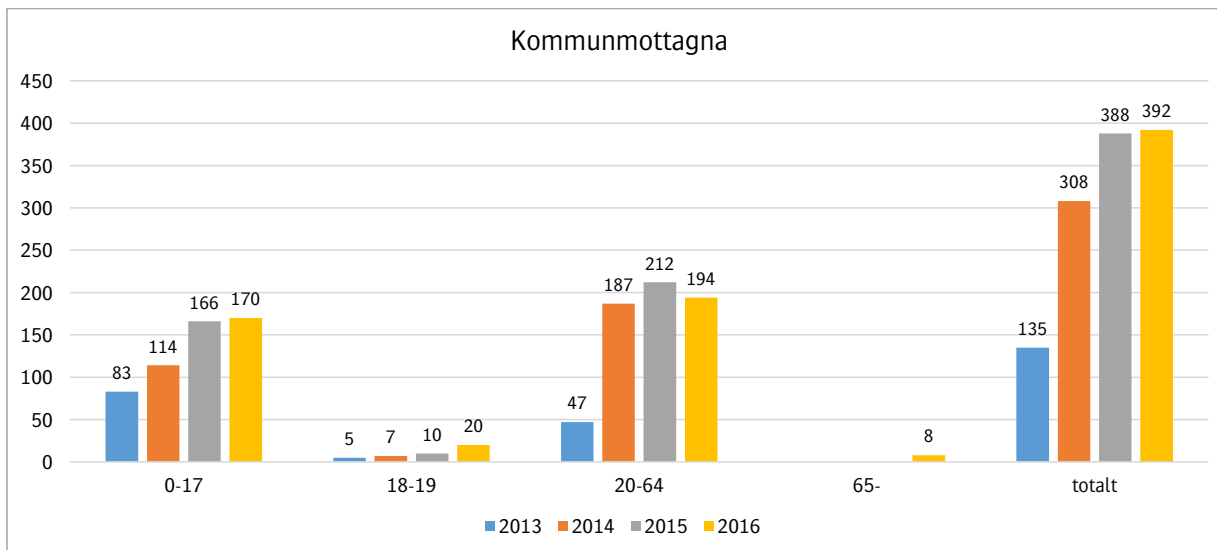
Om man ser invandringen i Sverige under ett längre perspektiv, från 1950 och framåt kan konstateras att invandringen bidragit till fler invånare, ökad arbetskraft och yngre befolkning. Det kan anses vara positivt för ekonomin på flera sätt, bl.a. genom ökad tillväxt. I ett så glesbefolkat land som Sverige är det fördelaktigt att fler är med och delar på kostnaderna för t.ex. stora infrastruktursatsningar.

Vänersborg

Den stora tillströmningen till Sverige av immigranter under 2015 minskade under 2016. Antalet asylboenden är färre då Migrationsverket avvecklar. I Vänersborg finns fortfarande ett av Sveriges största asylboenden. Under hösten 2016 omfördelade Migrationsverket asylsökanden från andra kommuner till Vänersborg. Det innebär att det kan dröja innan en minskning sker här i kommunen. Antalet kommunmottagna i Vänersborg ökade stort under 2014 och har fortsatt att öka till en nivå om cirka 400 per år 2015 och 2016. I åldersgruppen 0-17 år ingår även ensamkommande barn.

Vänersborg har tagit emot 392 ensamkommande barn t.o.m. oktober 2016. De flesta kom under 2015. Från 2016 är alla kommuner skyldiga att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning. Länsstyrelsen har bestämt att Vänersborgs kommun ska ta emot tio nyanlända under 2016 och tio under 2017. Det är miniminivån i länet.

Diagram: Antal kommunmottagna personer i Vänersborg i olika åldersgrupper 2013-2016

Som kommunmottagen räknas de utländska medborgare som beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flyktingar, skyddsbehövande, efter synnerliga ömmande omständigheter eller som anhöriga.

Invånarantalet i Vänersborgs kommun har ökat de senaste åren vilket framför allt beror på invandring. De nyanlända är till största delen barn, ungdomar, samt vuxna i arbetsför ålder vilket kan komma att påverka den demografiska fördelningen i befolkningen och Vänersborgs befolkning föryngrar sig.

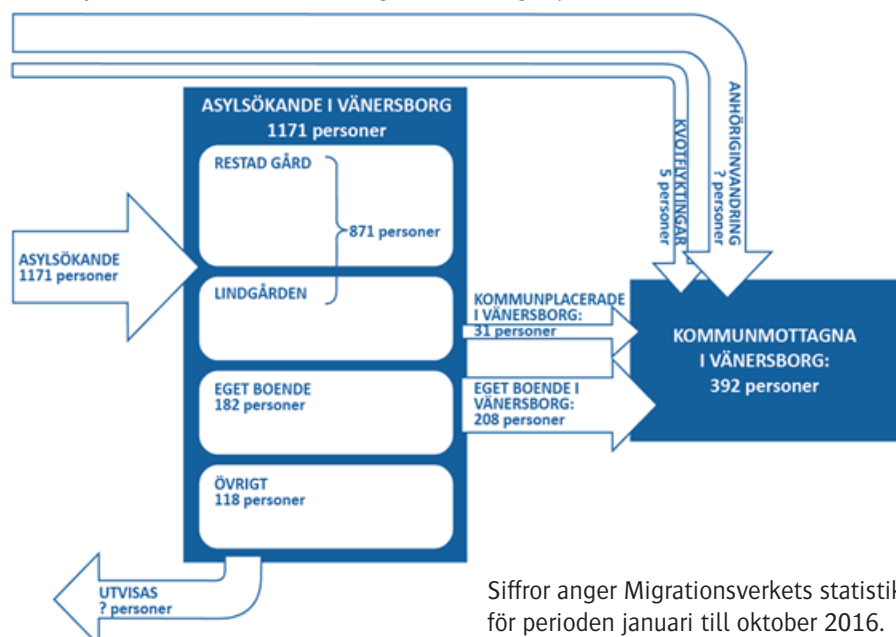
Sammantaget ställer flyktingmottagande stora krav på kommunens organisation i allt från ett värdigt mottagande till att klara kraven på rekrytering av personal, gode män, undervisning, sysselsättning

och bostäder. Det senare är ett akut behov. Köerna till en bostad är idag extremt långa och få bostäder är lediga. Situationen är likartad i de flesta av landets kommuner.

EU-migranter

I Vänersborg förekommer precis som i de flesta andra kommuner hemlösa EU-migranter. Det finns ingen kartläggning om omfattningen för Vänersborgs del. EU-migranter som finns i Vänersborg har sina rättigheter reglerade i socialtjänstlagen.

Från asylsökande till kommunmottagen – så här går processen till:

Integration

Mottagandet av flyktingar ser likadant ut i alla kommuner. Nedan har vi lånat en bild från Åstorps kommun som åskådliggör hur det går till.

Arbetet inom kommunen

Inom kommunen arbetas det med integration på många håll. Det är viktigt att nå en framgångsrik integration. Därför är det nödvändigt att få till en samverkan mellan kommunens olika verksamheter samt förmedla och lyfta fram goda exempel. En tjänstemannagrupp har i dialog med olika verksamheter och utifrån FN:s flyktningorgans (UNHCR) officiella definition definierat integration enligt följande:

”Integration beskriver en ömsesidig process där personer med utländsk bakgrund och samhället i deras nya hemland anpassar sig till varandra. Målet är att alla grupper kan delta i samhällsgemenskapen på lika villkor, utifrån såväl ekonomiskt, juridiskt och socialt perspektiv, vilket är en förutsättning för social hållbarhet. Att vara en del av samhällsgemenskapen är en mänsklig rättighet.”

För att kunna ta emot de nyanlända på ett bra sätt har det inom den kommunala organisationen skapats nya organisationer. Dessa arbetar med att t.ex. ta emot elever som ska slussas vidare till respektive skola (via mottagningsenheten välkomsten). Den omfattande tillströmningen av elever innebär stora utmaningar när det gäller möjligheten att rekrytera behörig personal samt att tillhandahålla ändamålsenliga lokaler. Flertalet av grundskolorna är i dagsläget mycket trångbodda. Antalet barn och unga fortsätter att öka även under 2016.

Så fungerar flyktingmottagandet:

Flyktingar anländer till Sverige och söker asyl

Inskrivna hos Migrationsverket under asyltiden

Migrationsverket ansvarar för boende och kommunen ansvarar för skolgång och förskola.

Migrationsverket

beviljar uppehållstillstånd

Länsstyrelsen träffar överenskommelser med kommunerna om hur många flyktingar som kan anvisas till varje kommun och därmed ska få hjälp med bostad och andra former av stöd.

Arbetsförmedlingen har uppdraget att samordna

En individuell etableringsplan görs för att underlätta och påskynda den nyanländas etablering i samhället.

Kommunens ansvar i etableringsplanen

Kommunen erbjuder svenska för invandrare samhällsorientering, och vid behov andra insatser i kommunens regi. Barnen erbjuds skola och förskola.

Samma rättigheter och skyldigheter

Nyanlända med uppehållstillstånd har samma rättigheter och skyldigheter som övriga medborgare.

Trycket på socialförvaltningen ökade under 2014 och var mycket stort under hösten 2015, när det gällde rekrytering av personal till boende för ensamkommande barn samt att hitta bostäder till dessa. Inom IFO (individ- och familjeomsorgen) inrättades en ny enhet för flyktingmottagandet, sektionen för nyanlända. Här ingår också mottagande av ensamkommande barn och den myndighetsutövning som kommunen ansvarar för. Det kan gälla utredningar t.ex. om boende i egen regi eller i HVB-hem. Under 2015 krävdes mycket arbete för att hitta boenden för ensamkommande barn. Boenden ordnades dels i egen regi och dels i familjehem. Under 2016 har behoven minskat då det är färre flyktingar. Situationen för IFO är lugnare och organisationen anpassas efter de nya förutsättningarna.

Under 2015 hade Vänersborg stora behov av gode män med uppgift att stödja och representera ensamkommande barn i olika frågor, bl.a. i kontakt med myndigheter. Nu när det i princip inte kommer några nya ensamkommande barn har situationen förändrats. Det finns god tillgång på gode män och alla behov är just nu täckta. Kommunens organisation håller på att anpassas efter den nya situationen.

Att undvika konflikter mellan exempelvis ensamkommande barn med olika bakgrund och upplevelser är en viktig uppgift på kort sikt. På längre sikt är det viktigt att förebygga social oro mellan olika grupper även mellan olika etniciteter.

Den största utmaningen för de som vill bosätta sig permanent i kommunen är tillgången på bostäder. Produktionen av nya bostäder behöver öka för att möta det ökade behovet.

Anhöriginvandringen kommer att öka, trots strängare regler. Denna grupp har samma behov av hjälp att komma in i det svenska samhället. Integration är en ömsesidig process som berör alla som kommer hit.

Ideellt arbete

I Vänersborg engagerar sig många ideellt för att hjälpa flyktingar allt från olika föreningar till enskilda privatpersoner. Tack vare insatser av många frivilliga krafter och organisationer har t.ex. Restad gård, ett av Sveriges största asylboende, blivit ett föredöme och fått beröm av både kungen och ministrar. Många föreningar är engagerade såsom idrottsföreningar, Rädda barnen och Röda korset. Likaså är bildningsförbunden aktiva i integrationsarbetet.

På Restad gård har även de asylsökande själva byggt upp en organisation, Support Group Network. Tillsammans hjälper och stödjer svenskar och flyktingar tillsammans ankommande landsmän och asylsökande på Restad Gård. Arbetet har nu spridit sig till andra asylboenden i Sverige och har uppmärksammats internationellt och har valts ut som ett av 10 inspirerande exempel av EU-parlamentet. Deras arbete främjar integration via exempelvis jobbcoaching och aktiviteter för språkträning. Till våren 2017 kommer EU-kommissionen att besöka verksamheten vid Restad Gård.

I skrivande stund uppmärksammas i tidningen Vänersborgaren ännu ett exempel på privatpersoners engagemang. Tre elever från ekonomiprogrammet på gymnasiet har startat ett integrationsprojekt som UF-företag (Ung Företagsamhet). Deras Integrera & Förena UF kommer att bedriva träningsverksamhet med ensamkommande barn.

Allt integrationsarbete är bra exempel på när civilsamhället, med frivilligorganisationer, fungerar och fyller en viktig funktion. Dock märker organisationerna nu ett minskat intresse från allmänheten att engagera sig. Det är en utmaning att vidmakthålla intresset för detta viktiga engagemang. Vänersborgs kommun har idag ingen generell samordning som tar tillvara på de ideella krafterna vilket många föreningar kritiserar. Dock har kultur- och fritidsförvaltningen, under hösten 2016, avsatt en halv tjänst som samordnare för fritidsföreningarnas arbete med integrationsfrågor.

Utmaningar och möjligheter

Det finns både möjligheter och utmaningar med stort flyktingmottagande. Initialt är det lätt att fokusera på utmaningarna men det är också viktigt att se möjligheterna, inte minst på lång sikt.

Möjligheter

- Arbetskraft tillförs
- Ny kunskap och nya traditioner tillförs
- Förutsättningar för ett öppet och tolerant samhälle
- Befolkningsökning

Utmaningar

- Bostadsförsörjning – till alla delar i kommunen
- Kommunal service – personalförsörjning
- Kommunikation och kunskap är viktigt
- Språkundervisning och utbildningsbehov
- Sysselsättning

Ordförklaringar:

Asyl: Ett uppehållstillstånd som en utländsk medborgare har fått eftersom han eller hon är flykting enligt utlänningslagen.

Asylsökande: En utländsk medborgare som tagit sig till Sverige och begärt skydd, men som ännu inte fått sin ansökan slutligt prövad av Migrationsverket och/eller migrationsdomstol.

Ensamkommande barn: Asylsökande barn eller ungdomar under 18 år som kommer till Sverige utan föräldrar eller annan vårdnadshavare.

Flykting: Utlänning som har ansökt om asyl och fått uppehållstillstånd i Sverige av flyktingskäl, se Genève-konventionen. Jämför även med Asylsökande, Kvotflykting och Skyddsbehövande.

God man: En person som ska ta tillvara ett barns intressen om föräldrarna själva inte kan göra det. Det är kommunen som utser god man.

Kvotflykting: Utländsk medborgare som före resan till Sverige fått uppehållstillstånd inom den flyktingkvot som regeringen fastställt. Resan hit organiseras och betalas av Migrationsverket.

Migration: Personers rörelse mellan länder, dvs. in- och utflyttning. Ordet migration är ett samlingsnamn för emigration (utvandring) och immigration (invandring).

Svenska för invandrare, sfi: Grundläggande svenskundervisning

Upphållsrätt: Medborgare i EU/EES-länderna har rätt att uppehålla sig i medlemsstaterna på ungefär samma villkor som landets egna medborgare.

Upphållstillstånd, UT: En utländsk medborgare som vill stanna i Sverige mer än tre månader måste ha uppehållstillstånd (gäller inte EU/EES-medborgare och deras anhöriga). Kan vara tidsbegränsat eller permanent.

Omvärldsanalys

Kärnverksamheter

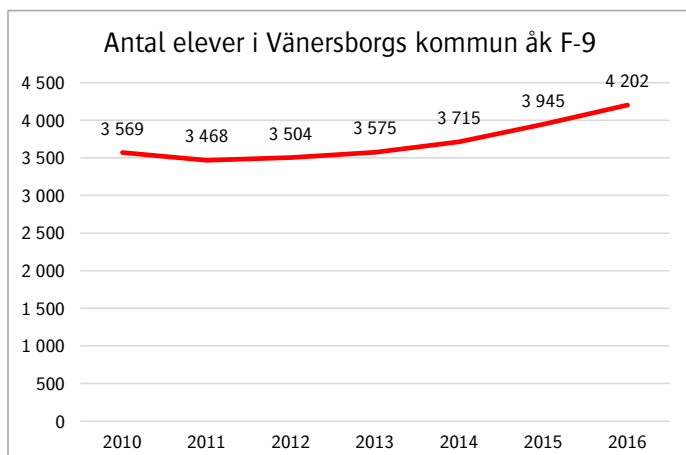
Utbildning

Inom utbildningssektorn ingår förskola, pedagogisk omsorg (familjedaghem), förskoleklass, grundskola, grundsärskola och skolbarnsomsorg, gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux, vuxensärskola och svenska för invandrare. I kommande stycke följer en sammanställning av hur vår omvärld påverkar utbildningssektorn. Eftersom skolan styrs av lagar och läroplaner så kopplas varje drivkraft till det som styr skolan och på det sättet förklarar också rapporten varför de olika drivkrafterna har en inverkan på utbildningssektorn.

Globalisering

Den ständigt pågående globaliseringen har en inverkan på barn och elevers värderingar och livsstilar bland annat genom deras kontakt med människor från andra kulturer via sociala medier. IT-utvecklingen förstärker detta genom möjliggörandet av snabb informationsinhämtning från andra delar av världen.

I läroplanen står det att *ett internationellt perspektiv är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang och för att skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser. Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet.* Det ingår således i skolans uppdrag att ta globaliseringen i beaktande i utbildningen. En utmaning som globaliseringen då medför är att utbildningsväsendet behöver vara mer flexibel och anpassningsbar på grund av att

Kommentar: Mätdatum är 15 oktober för varje år. Siffrorna visar bara de elever som går i kommunala skolor i Vänersborg.

både barn och elevers sätt att inhämta kunskap, men även deras preferenser, förändras i en snabbare takt än tidigare.

Urbanisering/Demografi

Enligt Nationalencyklopedin är demografi vetenskapen om storlek, fördelning och sammansättning av befolkningen och förändringar i befolkningsstrukturen som beror på demografiska händelser. Urbaniseringen och de demografiska förändringarna nationellt sett ökar kostnaderna för de flesta kommunala verksamheter, men kostnadsökningen är störst inom grundskola, förskola och äldreomsorg. En anledning till kostnadsökningen är att nya lokaler behöver användas för att rymma alla nya barn och elever som antingen flyttar eller pendlar in till tätorten.

De senaste åren har antalet barn och ungdomar ökat i Vänersborg. Ökningen har skett i de centrala delarna och Vargön medan antalet elever minskat i Dalsland. Mellan 2010 och 2016 var den totala ökningen av antalet elever i grundskolan cirka 17,5 %. I tätorten var ökningen 23 % och i Dalsland var det en minskning av antalet elever med 7 %.

Ökningen av antalet barn i förskolan var totalt 13,5 % i Vänersborgs kommun under perioden 2010-2016. Antalet gymnasieansökningar var inför läsåret 2016/17 4 % större än året innan. Enligt Skolverkets promemoria diarienummer 2016:560 beror ökningen i gymnasieskolan på större födelsekullar. Ytterligare en effekt av det ökade elevantalet, samtidigt som lokalytan inte har hunnit öka i samma takt, är att grupperna av barn- och elever har blivit större.

Utifrån befolkningsprognosen kommer den demografiska utvecklingen sannolikt att vara densamma under den kommande 10-årsperioden. Det medför att utbildningssektorn på alla nivåer behöver arbeta för att hitta lokaler som rymmer alla elever som dessutom ska vara ändamålsenliga enligt skollagen. Lagen säger också att utbildningen ska vara likvärdig oavsett den geografiska lokaliseringen av en skola. Det medför utmaningar för Kommun-

fullmäktige gällande tilldelning av resurser och för utbildningssektorn att fördela resurserna på ett bra sätt. Fördelningen av resurserna påverkas också av sammansättningen av befolkningen utifrån att all undervisning ska vara likvärdig för alla utifrån diskrimineringslagens kriterier.

I och med att elever får välja skola även i en annan kommun är det viktigt för Vänersborgs kommun att kunna locka elever att vilja gå i skola i Vänersborg men även att få deras föräldrar att vilja flytta till Vänersborg. Ett sätt är att ha en utbildning där eleverna får ett bra kunskapsresultat. I konkurrensen med närliggande kommuner som Trollhättan och Uddevalla behöver utbildningen i Vänersborg förbättra kunskapsresultaten för att kunna konkurrera. Mer om kunskapsresultaten följer nedan.

Individualisering

I dag har vårdnadshavare möjlighet att välja grundskola/förskola för sitt barn både i fristående regi och kommunal regi. Genom reformen barnomsorgspeng tillåts fristående verksamheter även inom pedagogisk omsorg (familjedaghem). Antal inskrivna barn i enskild pedagogisk omsorg i Vänersborg ökade med 50 % mellan 2012 och 2014 men sedan 2014 har antalet minskat och 2016 var antalet 14 % färre än 2014.

Det är tydligt att vissa skolor i kommunen har ett stort bortval och andra har ett tillval vilket leder till att vissa skolor har en större andel elever med utländsk bakgrund. Effekten av skollagens krav att vårdnadshavare ska få välja den skola de vill att deras barn ska gå på medför en försvårad integration, vilket också är en effekt av individualiseringen kopplad till demografien.

Begreppen delaktighet och inkludering har blivit mer centrala än tidigare och de blir i många fall tolkade som att varje individ ska vara delaktig och inkluderad. Vårdnadshavarna har högre krav idag på att lärmiljön ska vara anpassad till varje individ. Den typ av krav som gäller lärmiljön märks också i antalet resurspersoner som finns i skolan. En elev som riskerar att inte uppnå kunskapskraven

har rätt till stödinsatser enligt skollagen. Behovet av individuella stödinsatser för eleverna har ökat jämfört med tidigare på grund av snabb elevökning och förtätning. Under de senaste åren har antalet resurspersoner ökat inom grundskolan, från 17 till 32 mellan 2010 och 2016. Ökningen beror på en snabb elevökning och förtätning.

En förändring av skollagen 2011 stärkte individens rättigheter och det har medfört en ökning av antalet anmälningar till Skolinspektionen. Barn- och utbildningsförvaltningen har därför behövt använda mer resurser till rättsäkerhetsfrågor och att hantera klagomål och anmälningar, bland annat har förvaltningen anställt en skoljurist.

Oavsett om individualiseringen är en global drivkraft som utbildningssektorn inte kan påverka så finns det sätt att hantera den. Utifrån de tecken som finns på individualiseringens inverkan på utbildningen behöver utbildningssektorn hitta sätt att hantera allmänhetens förväntningar och i samtal med vårdnadshavare förtydliga vad det är som varje individ har rätt till och vilka skyldigheter som medför.

Utbildningen är också tvungen att arbeta aktivt för att kompensera för skillnader mellan skolor utifrån de varierande kunskapsresultaten i och med att varje individ själv får välja vilken skolenhet hen vill gå på. Utbildningssektorn måste även beakta hur den hanterar anmälningar till Skolinspektionen, särskilt om antalet anmälningar fortsätter att öka.

Teknikutveckling

Teknikutveckling som drivkraft för förändringar i samhället innebär effekter på utbildningen på flera sätt. Först och främst har skolan ett uppdrag enligt skollagen och läroplanen. I skollagen står det att det ska finnas den utrustning som krävs för att syftet med utbildningen ska uppnås och i läroplanen står det i övergripande kunskapsmål att eleverna ska kunna använda modern teknik som ett verktyg för kunskapsökande, kommunikation, skapande och lärande. Därmed innebär varje teknikutveckling en tänkbar effekt på undervisningen i skolan.

Skolverket har inlämnat ett förslag till Regeringen på en nationell strategi för digitalisering i skolan och förskolan samt gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Om regeringen antar strategin ska den gälla 2017-2022. Visionen är att *alla barn och elever har utvecklat adekvat digital kompetens och att skolväsendet präglas av att digitaliseringens möjligheter tas tillvara så att de digitala verktygen och resurserna bidrar till att resultaten förbättras och verksamheten effektiviseras.*

Idag har varje elev på 7-9-skolorna en egen dator men om regeringens strategi blir antagen kommer ytterligare kostnader tillkomma för grundskola och gymnasium om alla elever ska ha möjlighet att utveckla adekvat digital kompetens.

En ytterligare effekt av teknikutvecklingen som kan kopplas till sociala medier är att nätmobbing har blivit ett nytt fenomen. Det är också ett fenomen som samhället i stort har svårt att hantera eftersom det både är möjligt att vara anonym men även kan ske i det fördolda. Människor kan skicka personliga meddelanden till människor som enbart mottagaren kan ta del av. Dessutom kan mobbing via sociala medier i andra fall snabbt nå en stor publik vilket gör att det snabbt sprids och får fotfäste i samhället.

Migration

Ordet migration är ett samlingsnamn för emigration (utvandring) och immigration (invandring) och av dessa två områden är det framförallt immigrationen, genom den rådande flyktingsituationen, som påverkar utbildningssektorn som mest just nu. Ett av Sveriges största asylboenden finns i Vänersborgs kommun, vilket har inneburit att många nya asylsökande barn och elever har börjat i skola i Vänersborg. Alla barn som söker asyl i Sverige har rätt att gå i skolan från terminen då de fyller sex år och kommunen ansvarar för att ge asylsökande barn som bor inom kommunen möjlighet att gå i skolan på samma villkor som andra barn som bor i Sverige. Rätt till utbildning gäller i förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, och fritidshem. Rätt till utbildning inom gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan

gäller om studierna påbörjas innan eleven fyllt 18 år. Om den asylsökande har fyllt 18 år har han eller hon rätt att avsluta sin utbildning. Asylsökande barn har även rätt till skolskjuts.

Regeringen har fattat beslut som påverkat antalet asylsökande till Sverige. De har infört hårdare gränskontroller men även en tillfällig lag som innebär en begränsning i rätten att få uppehållstillstånd. Trots att antalet asylsökande minskat drastiskt mellan 2015 och 2016 så märker kommunen fortfarande effekterna från 2014 och 2015 års flyktingvåg av inom utbildningssektorn. Dessutom har Migrationsverket beslutat att avveckla flera av de mindre och mer kostsamma asylboendena. Det har lett till att Migrationsverket har flyttat asylsökande till de större asylboendena runt om i landet. Om avvecklingen på lång sikt kommer att gälla Restad gård är idag oklart. Det som Migrationsverket rapporterar är att anhöriginvandringen kommer att öka fram till 2020 som en effekt av de senaste årens immigration.

I och med det stora antalet asylsökande under 2015 startade kommunen enheten välkomsten där kommunen genomför kartläggning av bakgrund, kunskaper och hälsa för de nyanlända barnen och eleverna. Därifrån överför barn- och utbildningsförvaltningen eleverna till en skola i kommunen. Välkomsten och övriga skolenheter behöver därför en stor variation av kompetenser, bland annat kopplat till olika språk.

Flerspråkiga barn i förskolan och förskoleklassen ska ha möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har om vissa förutsättningar är uppfyllda rätt till modersmålsundervisning. Elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna, har utökad rätt till modersmålsundervisning. De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Vänersborgs kommun erhåller ett bidrag från Migrationsverket för asylsökande barn i förskola och

skola. Staten betalar ut bidraget under den tid som individen är asylsökande. För nyanlända barn och elever får barn- och utbildningsförvaltningen ta del av en schablonersättning som Migrationsverket betalar ut för de barn som blivit kommunplacerade under de senaste två åren. Kunskapsförbundet får för de personer som är 16-18 år och barn- och utbildningsförvaltningen får för de som är 1-15 år. Staten betalar ut bidraget under två år men en elev är nyanländ i fyra år och har därmed rätt till vissa stödinsatser enligt skollagen.

I och med immigrationen har frågan om integration blivit aktualiserad i Vänersborg. Skolan utgör en central del av den processen eftersom utbildning är en viktig komponent för att få kunskap om samhället men även för att få den kunskap som hen behöver för att komma ut på arbetsmarknaden. Språkkunskaperna är en viktig del och bland annat innefattar det Svenska för invandrare, SFI. I och med att varje vårdnadshavare fritt får välja den skola som de vill att deras barn ska gå i finns det incitament för segregation, vilket redan är fallet inom kommunen. Som rapporten tidigare har nämnt så har skolan ett kompensatoriskt uppdrag utifrån diskrimineringslagens definitioner.

Slutsatser kring migrationen är att Vänersborgs kommun även framöver kommer att behöva arbeta med att få fram lokaler för undervisning, vilket är ett arbete som redan pågår idag. I kombination med att det sker en befolkningsökning innebär det att lokaler är en fråga som för tillfället tar stor del av arbetstiden både för förvaltningen och den politiska nämnden. Även personal- och kompetensförsörjningen kommer att vara en viktig fråga i integrations- och migrationsarbetet.

Klimat och energi

Utbildningssektorn har utifrån klimat och energi två uppgifter. Den första innebär att verksamheterna arbetar på ett miljömässigt hållbart sätt. Det andra är att ge kommande generationer utbildning i hållbar utveckling för att de ska få en chans att leva i en trygg och klimatsmart värld. I läroplanen

för grundskolan står det att genom ett miljöperspektiv får de möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Det ingår därför också i utbildningssektorns uppdrag att beakta ett miljöperspektiv.

I framtiden finns det även en risk att antalet klimatflyktingar kommer att öka och utbildningssektorn kommer förmodligen också behöva ta höjd för detta när den planerar skolor och utbildning på längre sikt.

I Vänersborgs kommun pågår det ett projekt på skolan Tärnan, 50/50. Det är ett energiprojekt som går ut på att eleverna får tillbaka 50 % av de pengar som de sparar genom en minskad energiförbrukning.

Ytterligare faktorer som påverkar utbildningen i Vänersborg

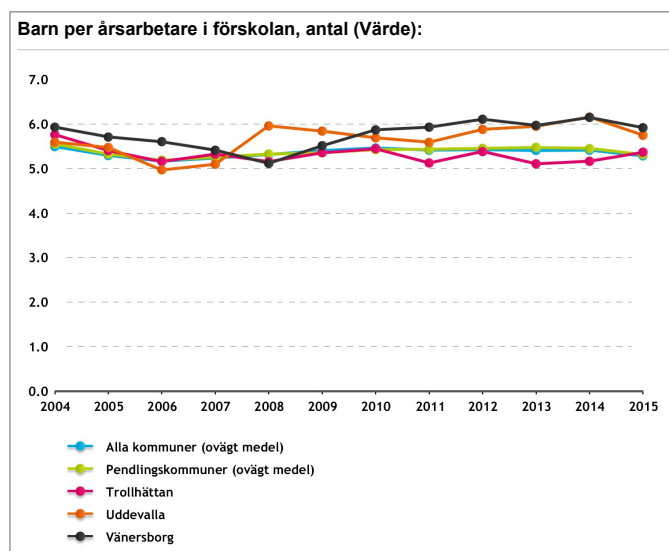
Ovan beskrev rapporten de faktorer som omvärldsanalysen har identifierat som drivkrafter som påverkar alla sektorer och hur de påverkar utbildningen överlag. I kommande stycke lyfter rapporten andra faktorer som påverkar utbildningssektorn.

Rapport om barngruppernas storlek

I februari 2016 presenterade Skolverket nya riktlinjer för barngruppernas storlek. De nya riktlinjerna anger att barngruppernas storlek i åldrarna 1-3 år inte ska överstiga 12 barn och i åldrarna 4-5 år ska barngrupperna inte överstiga 15 barn. Svårigheterna för förskoleverksamheten idag är att på många förskolor är barngrupperna större än vad Skolverket rekommenderar. Det innebär att, om inte antalet barn i kommunen minskar, är en ut- och nybyggnation av förskolorna nödvändig. Fördelarna för verksamheten med att det finns en riktlinje är att det är lättare att utvärdera verksamheten och därmed kan kvaliteten i verksamheten öka samt att

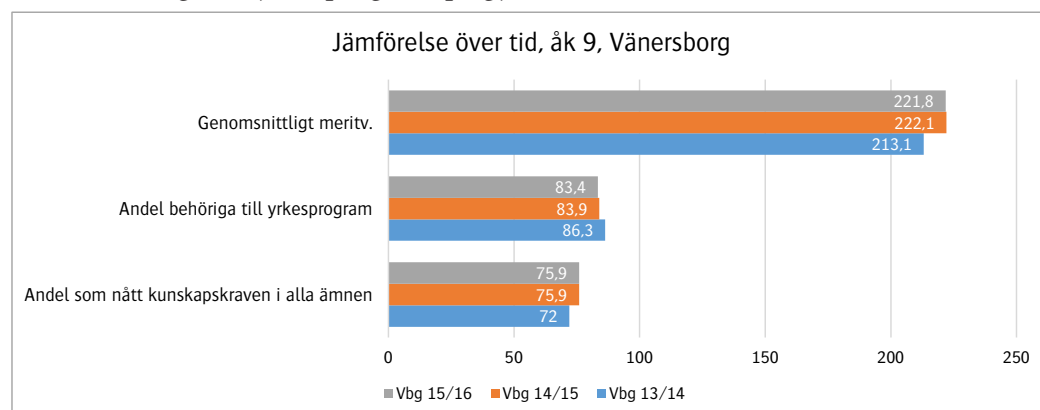
det blir lättare att organisera verksamheterna på ett likvärdigt sätt när det finns riktlinjer att förhålla sig till.

Idag ligger Vänersborgs kommun över medelvärde för alla kommuner när det gäller antal barn per årsarbetare i Sverige. Om kommunen skulle gå efter riktlinjerna för antal barn i barngrupperna så skulle kommunen behöva ytterligare sex förskolor med fyra avdelningar. Det medför också att rekryteringsbehovet av personal skulle öka. Redan idag finns det svårigheter att rekrytera behörig personal och utifrån Skolverkets rapporter kommer det inte att bli lättare framöver.

Kunskapsresultat

Slutbetygen i årskurs 9 VT 2016 är i princip samma som 2015. Precis som 2015 ligger medelmeritvärdet 2016 i Vänersborg under snittet för alla kommuner i Sverige. Dock har Vänersborg en större andel elever med fullständiga betyg samt elever behöriga till yrkesprogram på gymnasiet än

snittet i Sverige (kommunala skolor). Skillnaden mellan skolorna är stor vilket innebär att kommunen inte kan leva upp till skollagens krav.

Förändrad läroplan

Från hösten 2016 fick förskoleklassen och fritidshemmet egna syften och centrala innehåll i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Förskoleklassens undervisning ska utgå från den värdegrund och de riktlinjer samt de övergripande målen och riktlinjerna i läroplanen. Delen som specifikt handlar om förskoleklassen förtydligar hur undervisningen i förskoleklassen ska ge eleverna förutsättningar att nå de kunskapskrav som läroplanen ställer i den obligatoriska skolformen.

För fritidshemmet får undervisningsbegreppet en vidare betydelse men även hur verksamheten ska nå upp till kraven är förtydligade. Vilka effekter den reviderade läroplanen kommer att få är för tidigt att säga men det finns alltid svårigheter att införa nya riktlinjer i en verksamhet, bland annat på grund av strukturer och kulturer i organisationer. Möjligheterna för verksamheterna är att det kan underlätta för rektor och lärare att utvärdera arbetet i förskoleklass och fritidshem. Förhoppningsvis kan också likvärdigheten bli större mellan enheterna i Vänersborg när de har ett specificerat uppdrag att arbeta utifrån.

Legitimerade lärare

Skolverkets rapporter visar att det i framtiden kommer bli svårt att rekrytera lärare och förskollärare. Anledningen är att antalet som går pedagogisk utbildning inte är tillräckligt många för att

möta antalet elever nu och i framtiden. Skollagen ställer också krav på att lärare ska vara behöriga i de ämnen och för de årskullar de undervisar. Det räcker inte att vara utbildad lärare. Andelen behöriga lärare i grundskolan

ökade med drygt nio procentenheter från februari till augusti 2015. Mellan augusti 2015 och februari 2016 hade däremot inte andelen ökat nationellt mer än med en procentenhet, från 77,7 % till 79 %. Gymnasieskolan hade i 77,9 % av lärarna en legitimation i augusti 2015 och 79 % i februari 2016. I förskolan hade 73,9 % legitimation i februari 2016. I Vänersborgs kommuns grundskolor totalt har 100 % av lärarna i årskurs F-6 lärarexamen och 99 % har fått lärarlegitimation. I årskurs 7-9 är siffrorna något lägre, 92 % av lärarna har lärarexamen och 91 % har fått lärarlegitimation. I förskolan har 96 % förskolläraryxamen och 93 % har fått legitimation (2016-08-08).

Före kravet på legitimation kunde en pedagog gå in i andra ämnen och undervisa och även sätta betyg. En effekt av kravet på legitimation och att antalet utbildade lärare har sjunkit är en konkurrens mellan kommunerna. Det i sin tur har lett till en uppåtgående lönespiral.

Lärlönelyftet

Lärlönelyftet är en statlig satsning för att ge löneökning till särskilt kvalificerade lärare, förskollärare och fritidspedagoger. Första utbetalningen till kommunerna sker hösten 2016. Det har under de senaste åren/året pågått lärarförflyttningar mellan olika huvudmän. Indikationerna är att det har ökat till följd av lärlönelyftet. När lärare byter huvudman har de kunnat höja sina löner och därför har ett medel för kommunerna varit att erbjuda högre lön än andra huvudmän för att locka behöriga

lärare till sina verksamheter. Det hänger också ihop med att antalet behöriga lärare i Sverige inte täcker behovet som finns. Därmed har det också uppstått en konkurrens mellan huvudmän med en uppåtgående lönespiral. Idag pågår ett arbete för att ta fram en plan för att göra Vänersborg till attraktivare arbetsgivare vilket delvis handlar om att kunna locka personal med andra förmåner än enbart en hög lön.

Barnkonventionen blir svensk lag?

Regeringen beslutade 27 mars 2013 att kartlägga hur tillämpningen av lagar och andra föreskrifter stämmer överens med barnens rättigheter enligt barnkonventionen. Därtill skulle utredaren för uppdraget analysera och redovisa vilka för- och nackdelar en inkorporering i svensk lag som barnkonventionen skulle medföra. Barnrättsutredningen kom fram till några förslag på åtgärder som utredningen anser behöver göras vid en inkorporering av barnkonventionen i svensk lag

Följderna av att barnkonventionen blir lag är att kommunen i stort, men framförallt utbildningsområdet, behöver arbeta mer med barnkonsekvensanalyser. Barnkonsekvensanalyser är en metod för att omsätta barnkonventionen i handling och göra barnets bästa tydligt enligt Skolverket. De ska bidra till att göra det möjligt att bedöma vilka konsekvenser ett visst beslut får för barnen i verksamheten och utifrån det avgöra om beslutet är det bästa för barnen att göra.

- Ökat barn- och elevunderlag innebär ökad efterfrågan på lokaler i både förskolan och grundskolan.
- Bristen på behöriga lärare samt lärlönelyftet innebär ökade lönekostnader
- Immigrationen har lett till ett förändrat kompetensbehov men även krav på ett aktivt integrationsarbete.
- Kunskapsresultaten i åk. 9 oförändrat mellan 2015 och 2016. Vänersborg ligger däremot under rikssnittet.
- Ny läroplan för fritidshem och förskoleklass innebär ett förtydligat uppdrag.
- Fler stödsatser och fler anmälningar till Skolinspektionen.
- Skolan behöver utveckla metoder för att ge eleverna adekvat kompetens i modern teknik.

Social service

Trender, skeenden och drivkrafter i omvärlden påverkar området socialservice på flera sätt. Här beskrivs detta ur ett globalt perspektiv med övergripande trender men också påverkan på lokal nivå.

Globala drivkrafter och koppling till socialtjänsten

1. Globalisering kan knyta människor närmare varandra ekonomiskt, kulturellt och politiskt men kan också öka segregering och skillnader mellan olika grupper. Andra effekter kan vara ekonomisk tillväxt men samtidigt kan arbetstillfällena flyttas med arbetslöshet lokalt som följd. Detta kan innebära ökat behov av t.ex. försörjningsstöd och andra åtgärder från socialtjänsten.

2. Demografi. Analyser visar att befolkningen i Sverige och flertalet länder i västvärlden blir allt äldre vilket sätter press på både sjukvården och den sociala servicen.

Flyktingströmmar och migration är en faktor som påverkar den demografiska situationen bl.a. i form av snabba förändringar i åldersstrukturen, sammansättning och antalet i en population.

3. Förändringar av värderingar. Studier från Kairos Future visar att unga vuxnas värderingar präglas av individualism, antiauktoritet och sekularisering. De är starka individualister, men tror ändå på att människor gynnas mer av samhälleliga lösningar än av att var och en sköter sitt. Detta kan innebära ökat krav på socialtjänsten på flexibilitet och icke standardiserade lösningar. Den nya generationen pensionärer är van vid högre standard och bättre service än tidigare generationer vilket med stor sannolikhet kommer att innebära ökade krav på just standard och service för de tjänster som socialtjänsten tillhandahåller.

Samtidigt har socialtjänsten ett särskilt ansvar för utsatta grupper som inte alltid kan ta vara på sina rättigheter och göra de ofta komplicerade val som förväntas av dem. Socialtjänsten måste hitta vägar för att inte utesluta de grupper som mest behöver samhällets stöd.

En ökad livslängd och fler äldre med förbättrad hälsa innebär en förändrad syn på de äldre som samhällsresurs och dessutom nya krav från de äldre. Med höjd och flexibel pensionsålder förändras också synen på åldrandet.

4. Ny teknik utvecklas i snabb takt och påverkar oss både direkt och indirekt. Utvecklingen av hjälpmedel går snabbt framåt. Sjukdomar kan t.ex. behandlas med nya typer av målsökande läkemedel som minskar biverkningarna. Ett läkemedel mot demens skulle kunna få stora positiva effekter, främst för den drabbade men även ekonomiskt i form av minskat vårdbehov.

Prevention (förebyggande) kan förväntas bli ett allt större inslag och detsamma gäller patientens egna möjligheter och vilja att ta ansvar för sin sjukdom och behandling. I denna utveckling spelar medicinteknik en viktig roll. Teknik för diagnos, monitorering och behandling, speciellt på distans, kan möjliggöra detta.

Samtidigt är det mänskliga mötet mellan personal och brukare en bärande del i det sociala arbetet. Den enskilde ska inte behöva välja tekniska lösningar istället för mänskligt stöd. Utmaningen blir att kombinera ny teknik med bibehållet samspel människor emellan.

Påverkan av socialtjänsten lokalt

Förutom ovanstående större generella områden, påverkas socialtjänsten i Vänersborgs kommun på kortare sikt av förändringar i lagar, förordningar och politiska beslut m.m.

Ökade krav på kvalitet

Kraven på kvalitet inom socialtjänsten är i fokus och Socialstyrelsen har bl.a. föreskrivit att kommuner ska ha ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete inom socialtjänsten. Mängden inkommande information i form av bl.a. öppna jämförelser, Lex Sara, utdrag ur olika kvalitetsregister är stor. För att få ut mesta möjliga nytta av detta krävs ett systematiskt och djupgående analysarbete.

Vänersborg:

- Socialförvaltningen har ett kvalitetsledningssystem som under kommande två år kommer att kompletteras, förfinas och implementeras ytterligare. Personalens medverkan och processkartläggning kommer att vara viktiga utvecklingsaktiviteter.

Migration och integration

Hur flyktingsituationen kommer att påverka Vänersborgs kommun är svårt att bedöma då prognoser från Migrationsverket ändras kontinuerligt. Svårigheter att få bostäder efter att ha fått uppehållstillstånd gör att personer med permanent uppehållstillstånd bor kvar på flyktingförläggningen i väntan på bostad.

Efter hösten 2015 har antalet nyanlända som kommer till Sverige minskat. Orsaken är bl.a. ökad gränskontroll. För de som får permanent uppehållstillstånd är nästa steg att integreras, vilket är en utmaning för samhället.

Kommunen har ansvaret för ensamkommande barn. Migrationsverkets prognoser är osäkra även för denna grupp.

Nationella beslut om invandring, flyktingmottagning, kvotering, placering etc. är faktorer som kan komma att påverka i olika riktningar.

Vänersborg:

- Fler brukare i behov av stöd och hjälp av socialtjänsten.
- Arbetsmarknadsavdelningen får med stor sannolikhet ökat tryck på samhällsorientering, sysselsättning, job-ready program m.m.
- Behov av bostäder.
- Behov av familjehem.
- Få in personer i sysselsättning (praktik, arbete).
- Ökat samarbete med civilsamhället (frivilligorganisationer, samfund, föreningar etc.).

Hälso- och sjukvård

Ny hälso- och sjukvårdslag

Ett av syftena med en ny hälso- och sjukvårdslag är att göra den mer pedagogisk och lättillgänglig, samt att den bättre ska motsvara hälso- och sjukvårdens organisation. Den nya lagen ska också underlätta framtida uppdateringar, då vissa detaljregleringar i den nuvarande lagen föreslås flytta över till förordnings- eller föreskriftsnivå. I den nya hälso- och sjukvårdslagen ska det införas ett förtydligande om att kommunen vid planeringen av sin hälso- och sjukvård ska beakta den hälso- och sjukvård som erbjuds av andra vårdgivare. Vidare ska kommunen samverka med samtliga vårdgivare oavsett driftsform. Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 april 2017.

Betalningsansvarslag upphävs och ersätts av en ny lag – lagen om samverkan vid utskrivning från slutet hälso- och sjukvård.

Trygg och effektiv utskrivning från slutet vård är ett förslag som innebär att nuvarande lagstiftning, lagen om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård, ska ersättas med en lag om samverkan vid utskrivning från slutet hälso- och sjukvård. Utredningen har ett starkt fokus på individen men pekar också på behov av förändringar i verksamheterna. Förslaget syftar till att åstadkomma en god vård, där ledtiderna är så korta som möjligt vid utskrivning från slutenvård till öppen vård och omsorg. Onödigt vistelse på sjukhus ska så långt möjligt undvikas. Regeringen och riksdagen har inte fattat något beslut om lagstiftning. Arbete kring utredningens förslag pågår ännu.

Förslag till föreskrifter och allmänna råd om vårdgivares systematiska patientsäkerhetsarbete

Syftet är ytterst att förebygga att patienter drabbas av vårdskador. Medvetenheten och förståelsen för att det systematiska patientsäkerhetsarbetet är en del av det systematiska kvalitetsarbetet i verksamheten ska öka bland vårdgivarna och hälso- och sjukvårdspersonalen. Socialstyrelsens avsikt är att de nya föreskrifterna och allmänna råden ska träda i kraft runt halvårsskiftet under 2017.

Vänersborg:

- Anpassning till vad nya lagar och bestämmelser kräver.
- Berör både hälso- och sjukvårdsverksamhet och socialtjänst.

Vård och omsorg

Nationell kvalitetsplan för äldreomsorgen tas fram

Regeringen har utsett en särskild utredare som ska ta fram en nationell kvalitetsplan för äldreomsorgen. Syftet är att genom långsiktiga insatser inom strategiskt viktiga områden säkra utvecklingen av god kvalitet i den framtida äldreomsorgen.

- Högre kvalitet och ökad effektivitet.
- Bättre förebyggande och rehabiliterande insatser.
- Tryggad personalförsörjning.
- Översyn av särskilda boendeformer.
- Flexibla former för beslut om äldreomsorg.
- Användning av välfärdsteknologi.

Uppdraget startade i september 2015 och ska presenteras senast den 31 mars 2017.

Vänersborg:

- Anpassning och förhållning till den kvalitetsplan och de beslut som den nationella kvalitetsplanen föreslår. Eventuellt också anpassning av socialförvaltningens befintliga kvalitetssystem.

Individ- och familjeomsorgen

Regeringen avser att vid Socialstyrelsen inrätta ett nationellt kunskapscentrum för frågor kring ensamkommande barn. Syftet är att sprida aktuell kunskap, framgångsrika metoder och effektiva processer till de kommuner, landsting och ansvariga myndigheter som genomför insatser för ensamkommande barn. För satsningen tilldelas Socialstyrelsen 10 miljoner kronor årligen 2017 till 2018. Därefter fem miljoner kronor årligen 2019 till 2020.

Vänersborg:

- Ökade möjligheter att nå framgång på olika områden i processer med ensamkommande barn och ungdomar.

Omsorg om funktionshindrade

En särskild utredare ska se över assistansersättningen i socialförsäkringsbalken och delar av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Syftet med uppdraget är att skapa en långsiktig hållbar ekonomisk utveckling av insatsen personlig assistans. Insatserna ska bli mer ändamålsenliga och främja jämlikhet i levnadsvillkor samt ge full delaktighet i samhällslivet. Detta ska finansieras med besparingar inom assistansersättningen. Med hänsyn till kraftiga kostnadsökningar inom assistansersättningen behöver även ytterligare besparingar göras. Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2018.

Vänersborg:

- Anpassning till det som beslutats efter att utredningen har redovisats.

- Kraven ökar på uppföljning och analys av verksamheten för att säkerställa kvalitet.
- Utmaningar i arbetet med integration.
- En åldrande befolkning behöver mer omsorg.
- Minska utanförskap genom att få personer i arbete/sysselsättning.
- Arbeta för att minska den psykiska ohälsan hos många unga.
- Tillgodose behov av boende för alla.

Bilagor/Nyckeltal

Nyckeltalen är hämtade från Kolada, kommun- och landstingsdatabasen, om inte annat anges.

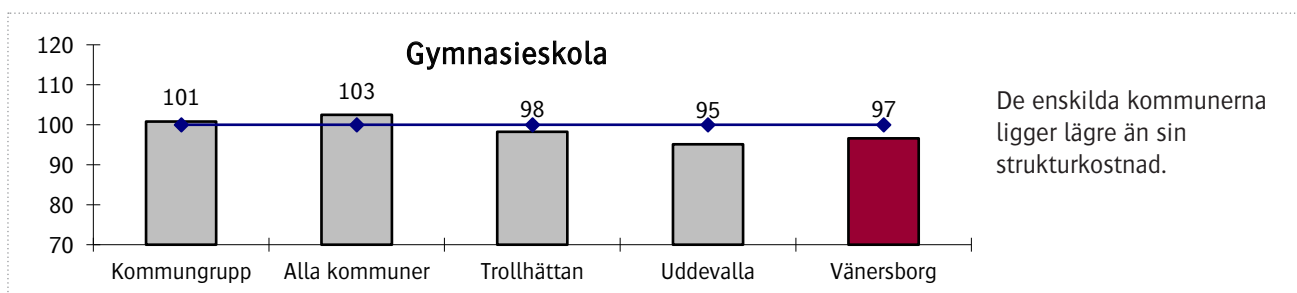
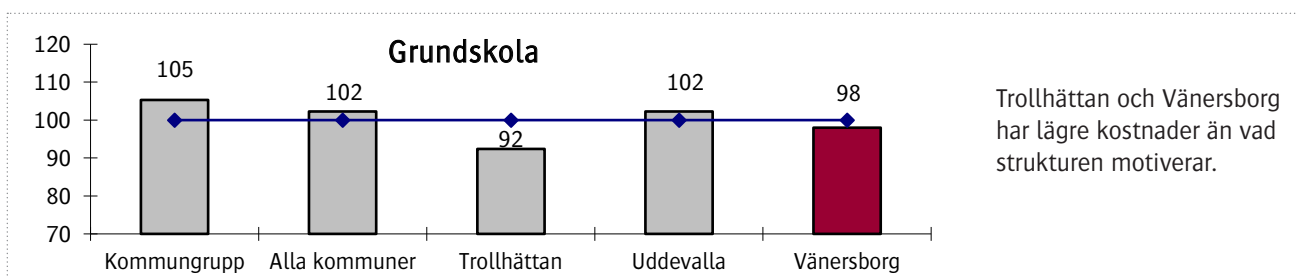
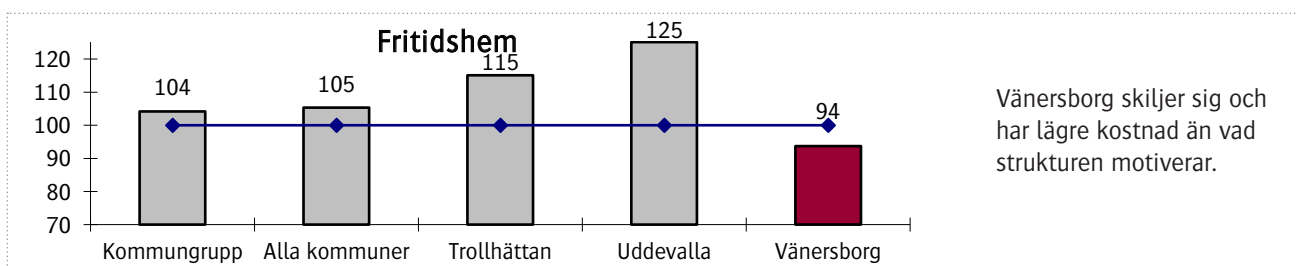
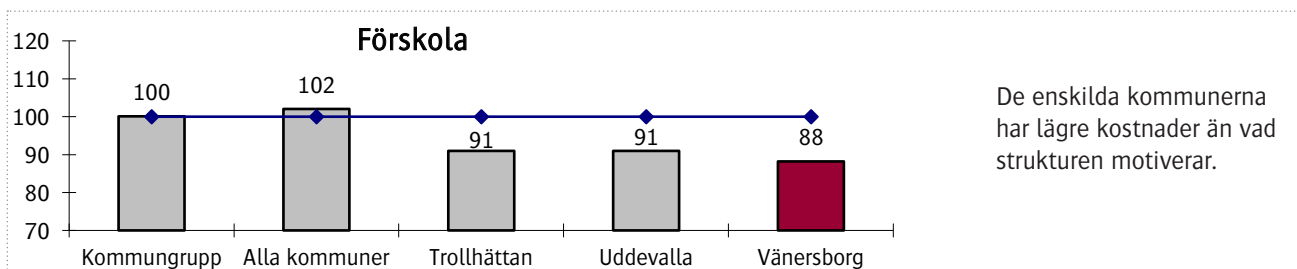

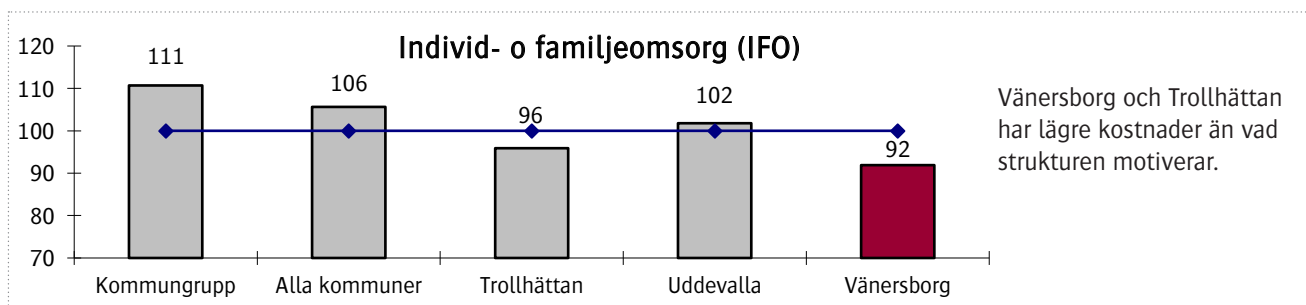
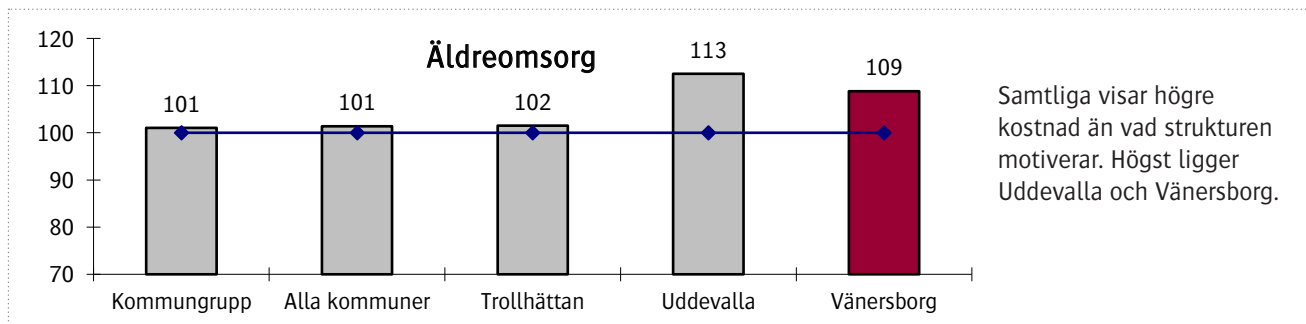
Resursjämförelse med andra kommuner

Nettokostnadsavvikelse 2015

Diagrammen visar en indikation på om Vänersborgs kommun har högre eller lägre kostnader än de som motiveras av den egna strukturen enligt det statliga kostnadsutjämningsystemet. Diagrammen visar grannkommunerna Trollhättan och Uddevalla. Alla kommuner som är ett snittvärde och den kommungrupp (pendlingskommun) som Vänersborg tillhör.

Vänersborgs kommuns värden varierar från 9 % högre än 100 till 12 % lägre än 100. Avvikelse över 100 innebär att kommunen har en kostnadsnivå som är högre än vad strukturen motiverar. En avvikelse under 100 visar det omvända. Avvikelserna kan bero på att kommunen bedriver verksamheten på en annan ambitions- eller effektivitetsnivå än riksgenomsnittet. De kan också bero på strukturella faktorer som inte beaktas i utjämnings.

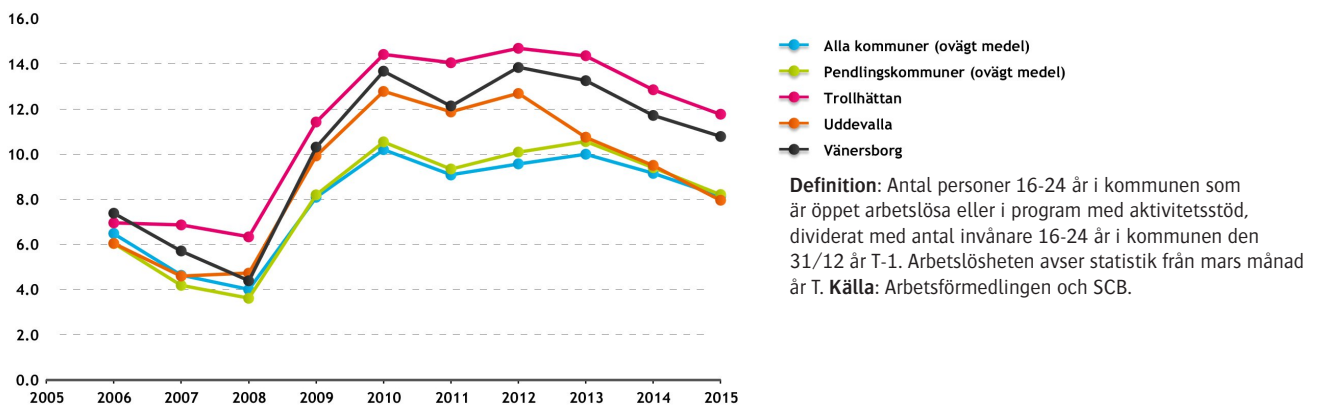

Sammanfattande kommentar: Vänersborgs kommun avviker från strukturkostnaden inom flera områden. Förskolan sticker ut med 12 % lägre kostnad. Äldreomsorgen märks med 9 % högre kostnad vilket ungefär motsvarar nivån från 2014. Vänersborgs äldreomsorg är alltså dyrare vilket kan bero på en högre ambitionsnivå eller lägre effektivitetsnivå. Jämfört med 2014 har kostnaden för gymnasiet minskat och kostnaden för IFO har ökat. Tidigare år fanns *ett* mått för barnomsorg. Det är nu uppdelat på *två* mått; förskola respektive fritidshem vilket gör det svårt att jämföra med tidigare år.

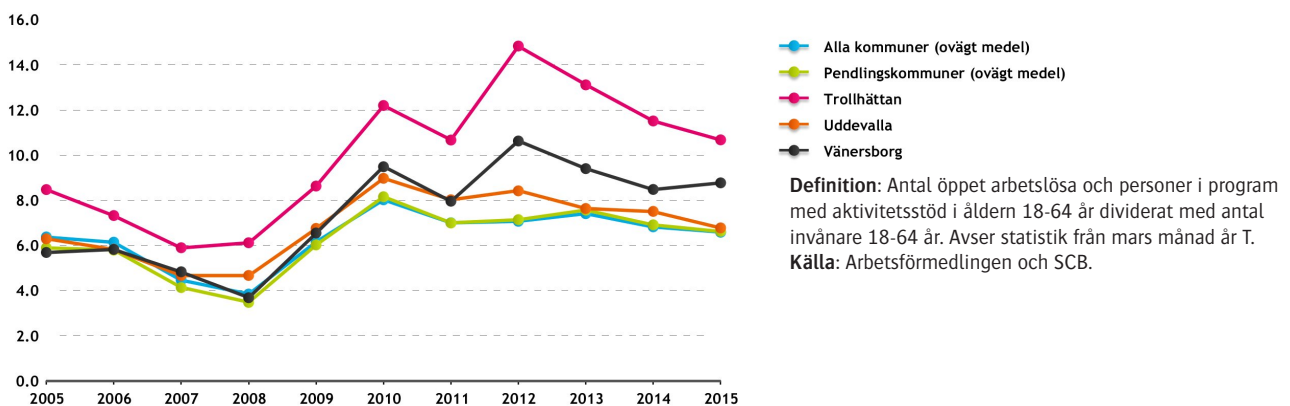
Bilden för övriga kommuner har förändrats jämfört med 2014. Då stack Trollhättan ut med lägre eller nära strukturkostnaden inom samtliga områden. För 2015 visar Trollhättan högre kostnader för fritidshem och äldreomsorg.

Arbetsmarknad

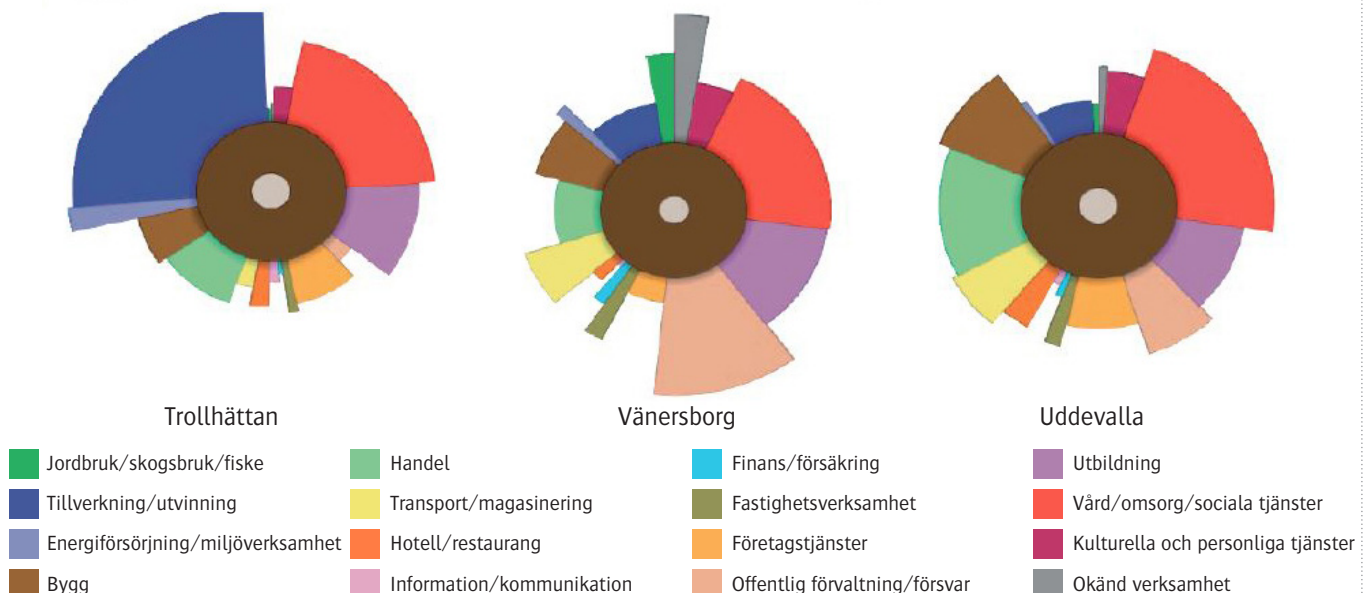
Arbetslöshet 16-24 år i kommunen, andel (%) av bef. (Värde):

Arbetslöshet 18-64 år i kommunen, andel (%) av bef. (Värde):

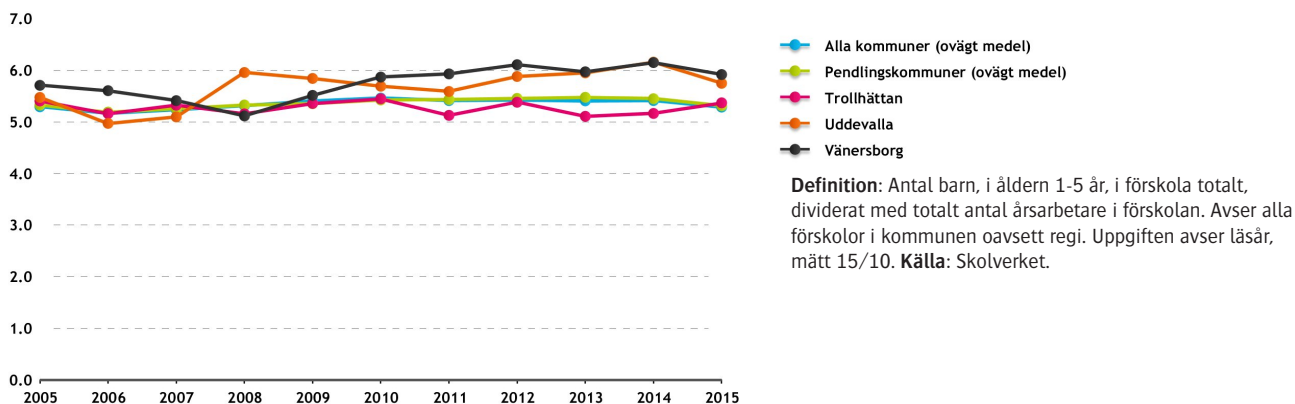

Fördelning av områden inom arbetsmarknad (källa: Kairos Future 2014)

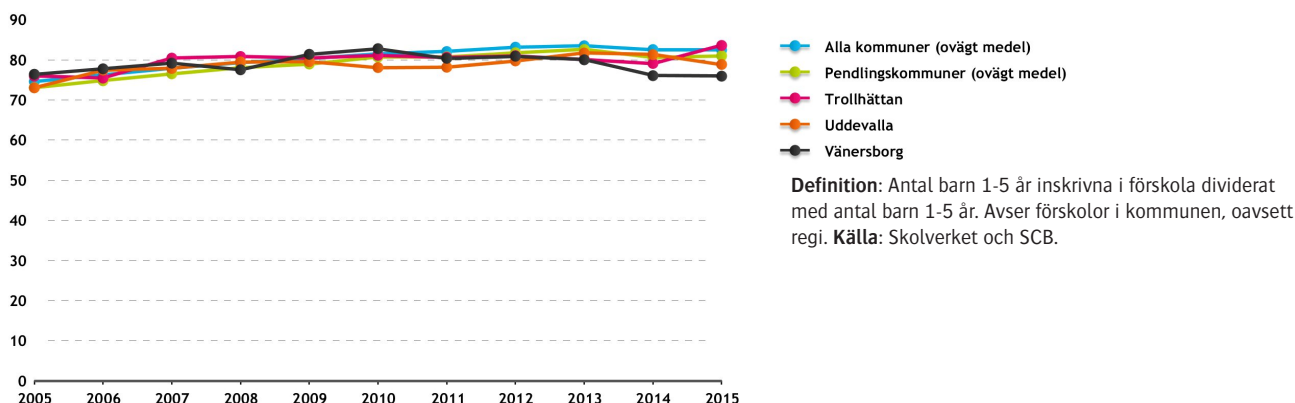
Utbildning

Barn per årsarbetare i förskolan, antal (Värde):

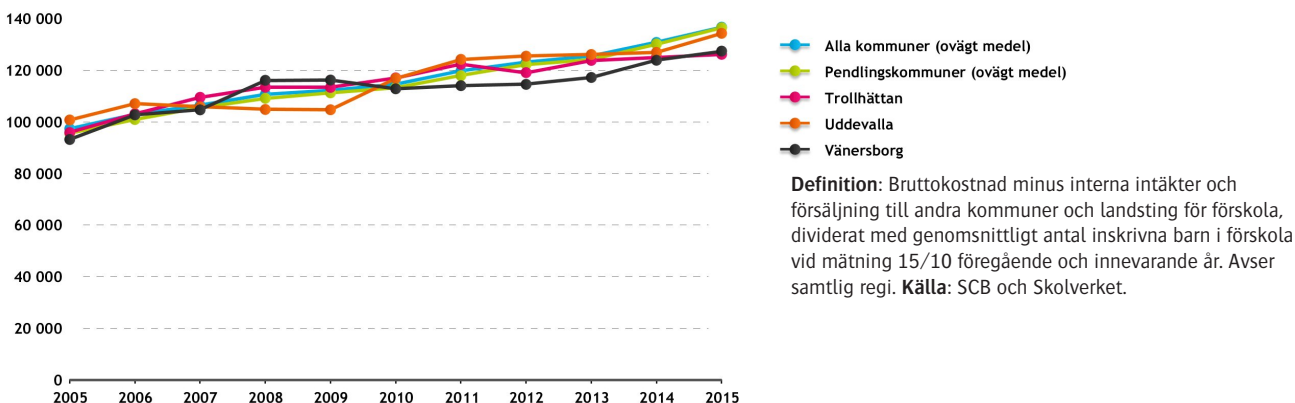
Kommentar: Vänersborg ligger på ungefär samma nivå som Uddevalla när det gäller antal barn per årsarbetare i förskolan. Däremot ligger Vänersborg över snittet i Sverige, pendlingskommuner och Trollhättan.

Barn 1-5 år inskrivna i förskola, andel (%) (Värde):

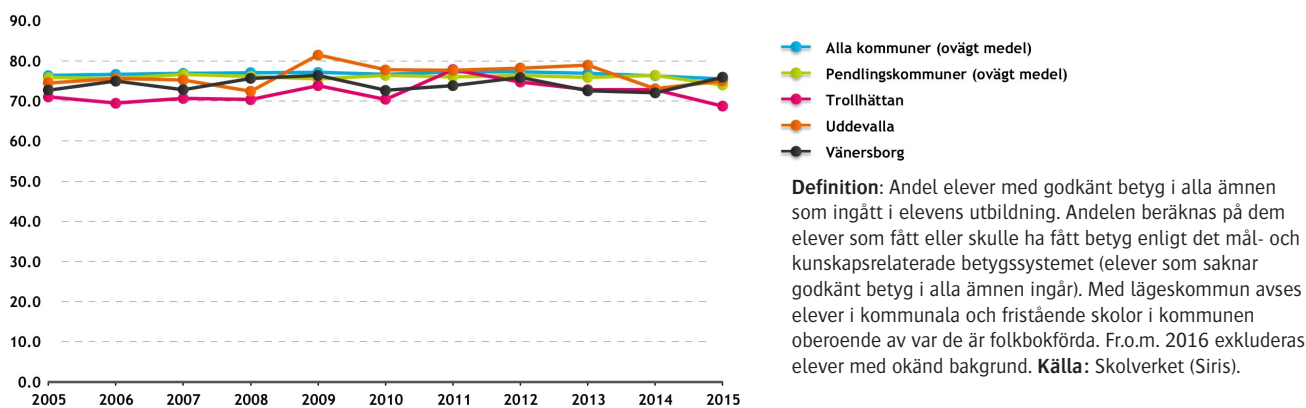
Kommentar: Andelen inskrivna barn i förskolan är lägre i Vänersborg än medelvärdet för alla kommuner i Sverige. Vänersborg ligger också lägre än grannkommunerna Trollhättan och Uddevalla.

Kostnad förskola, kr/inskrivet barn (Värde):

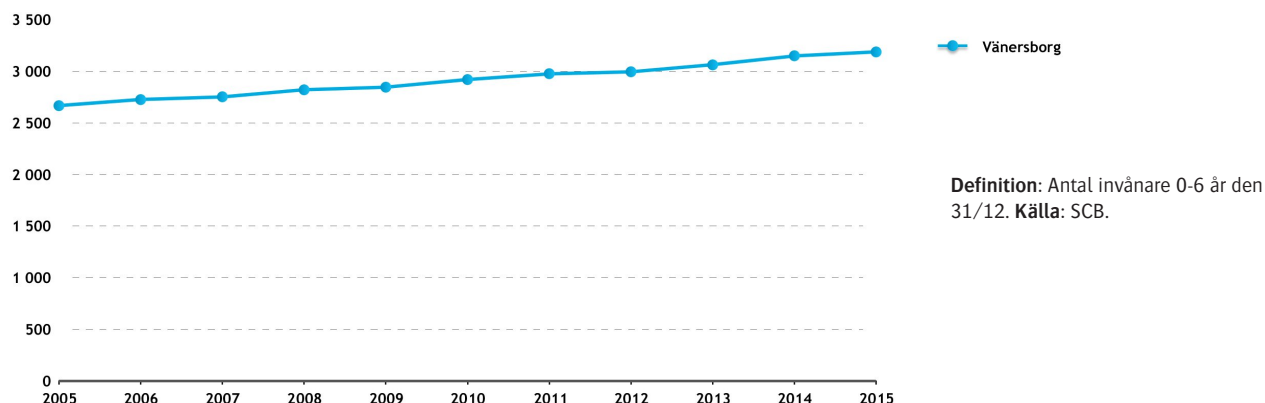
Kommentar: Vänersborg har lägre kostnader per inskrivet barn i förskolan än medelvärdet för alla kommuner i Sverige. I jämförelse med grannkommunerna ligger Vänersborg lägre än Uddevalla men i paritet med Trollhättan.

Elever i åk. 9 som uppnått kunskapskraven i alla ämnen, lägeskommun, andel (%) (Värde):

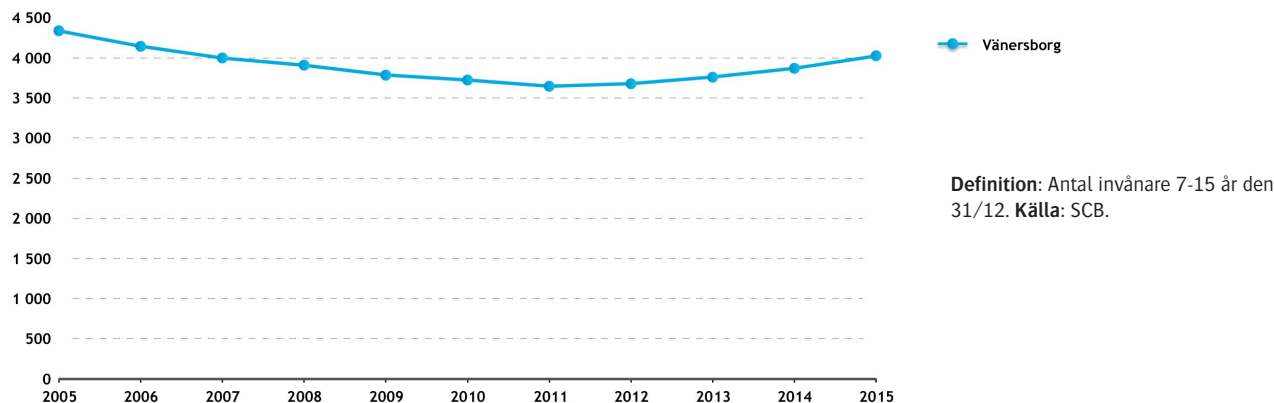
Kommentar: Mellan 2014 och 2015 ökade andelen som uppnått kunskapskraven i alla ämnen i åk.9. Vänersborg ligger på samma nivå som Uddevalla och medelvärdet för alla kommuner i Sverige och högre än Trollhättan.

Invånare 0-6 år, antal (Värde):

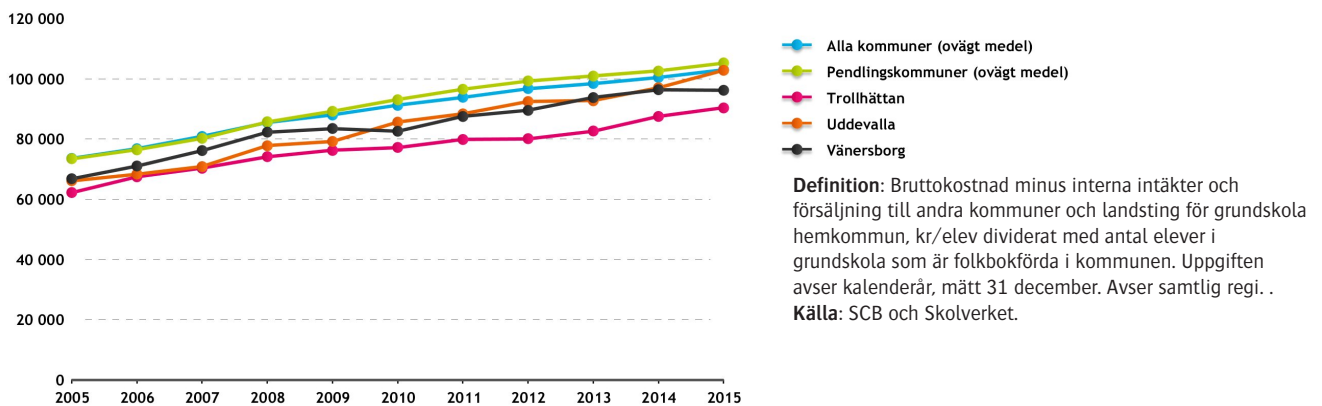
Kommentar: Antalet invånare i åldern 0-6 år fortsätter att öka i Vänersborg som de gjort under de senaste tio åren.

Invånare 7-15 år, antal (Värde):

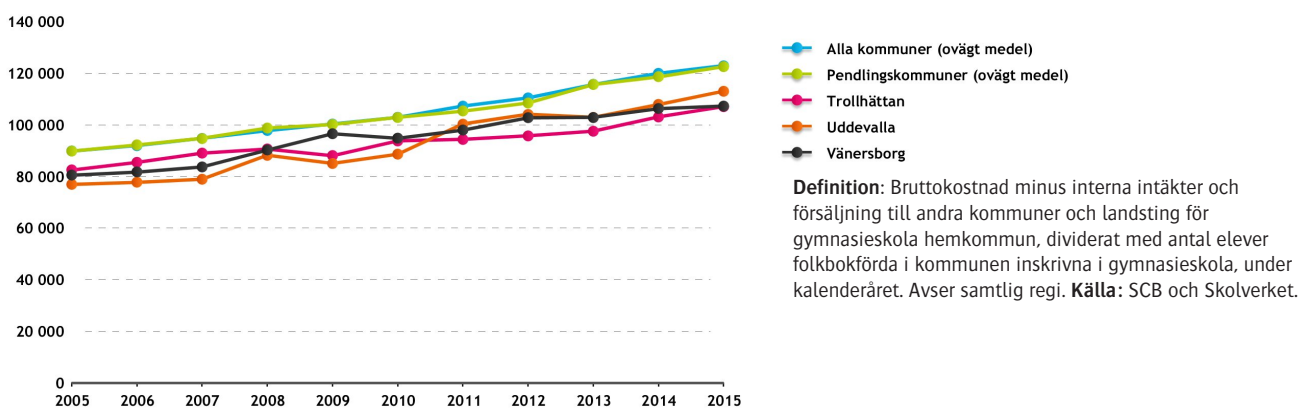
Kommentar: Antalet invånare 7-15 år har haft en nedåtgående trend men sedan 2011 har antalet ökat och fortsatt att göra så mellan 2014 och 2015.

Kostnad grundskola hemkommun, kr/elev (Värde):

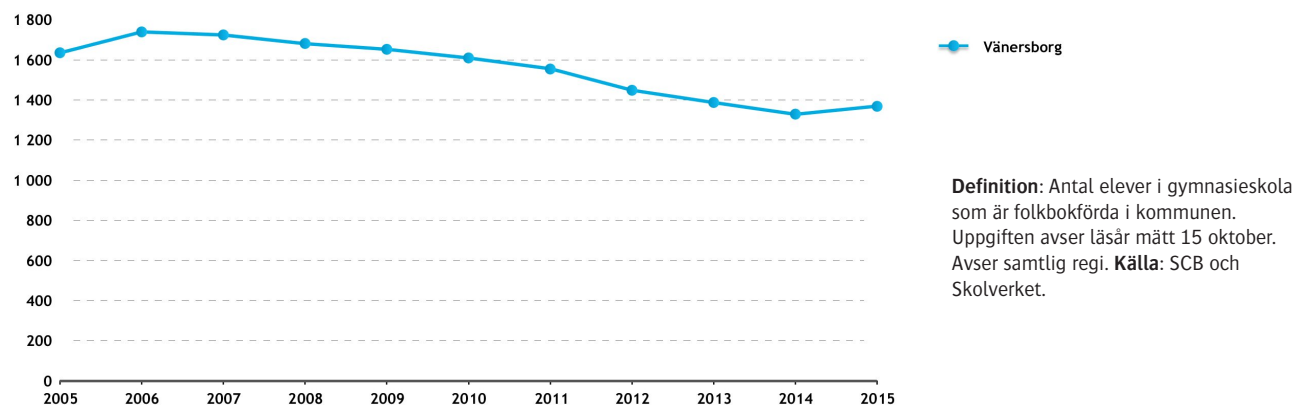
Kommentar: Vänersborg ligger lägre än medelvärdet för alla kommuner i Sverige när det gäller kostnader i grundskolan per elev. Däremot ligger Vänersborg högre än Trollhättan.

Kostnad gymnasieskola hemkommun, kr/elev (Värde):

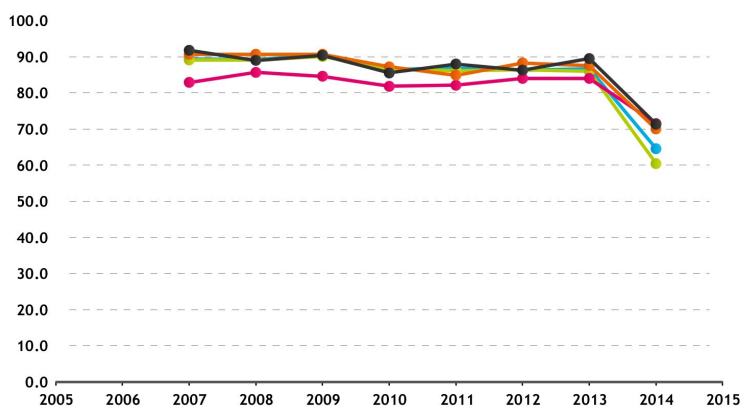
Kommentar: Kostnaden i gymnasieskola kronor per elev är på samma nivå i Trollhättan och Vänersborg. De båda kommunerna ligger lägre än Uddevalla och medelvärdet för alla kommuner i Sverige.

Elever i gymnasieskola, hemkommun, antal (Värde):

Kommentar: Från 2006 till 2014 sjönk antalet elever i gymnasieskolan i Vänersborg men mellan 2014 och 2015 vände trenden och antalet elever ökade.

Gymnasieelever med grundläggande behörighet till universitet och högskola, andel (%) (-2014) (Värde):

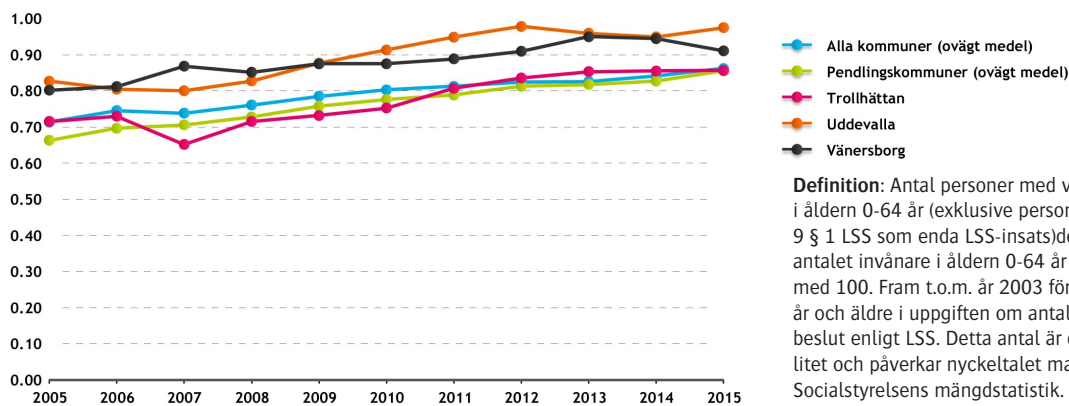
- Alla kommuner (ovägt medel)
- Pendlingskommuner (ovägt medel)
- Trollhättan
- Uddevalla
- Vänersborg

Definition: Andel av eleverna folkbokförda i kommunen som erhållit slutbetyg med grundläggande behörighet till universitet och högskola. Grundläggande behörighet har den som i slutbetyg från nationellt program, specialutformat program eller utbildning vid fristående skola erhållit betyget Godkänt på kurser som omfattar minst 90 % av de gymnasiepoäng som krävs för fullständigt program. Fr.o.m. år 2010 måste slutbetyget omfatta 2 500 kurspoäng vilket medför att elever med reducerat program inte kan få slutbetyg. Det krävs även att eleven har lägst betyget Godkänt i kurserna svenska A och B (alt. motsvarande kurser i svenska som andraspråk), matematik A samt engelska A.
Källa: SCB och Skolverket.

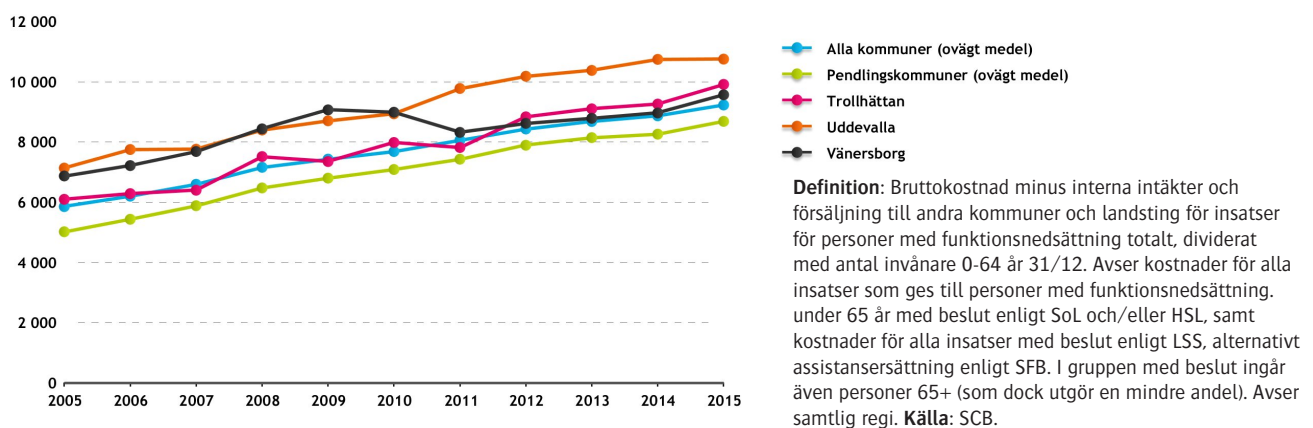
Kommentar: Vänersborg ligger högre än medelvärdet för alla kommuner i Sverige men på samma nivå som Trollhättan och Uddevalla när det gäller gymnasieelevers behörighet till universitet och högskola.

Socialtjänst

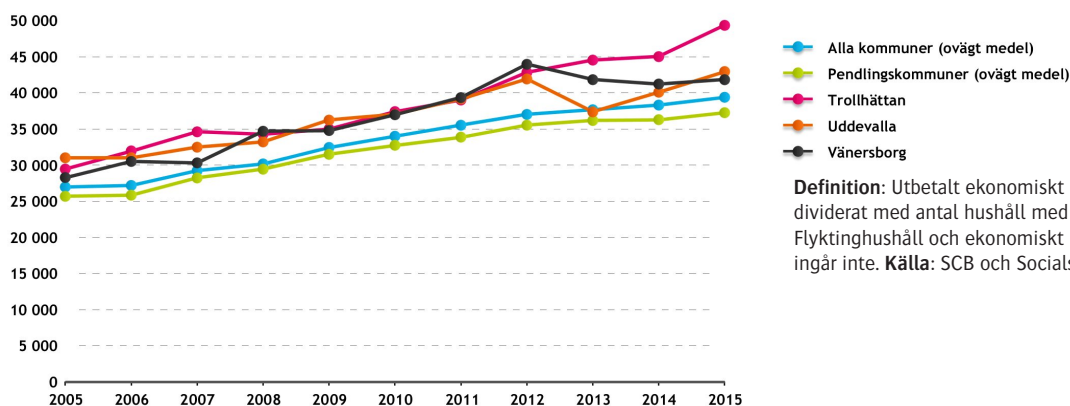
Invånare 0-64 år med insatser enl. LSS, andel (%) (Värde):

Kostnad insatser för personer med funktionsnedsättning totalt, kr/inv 0-64 år (Värde):

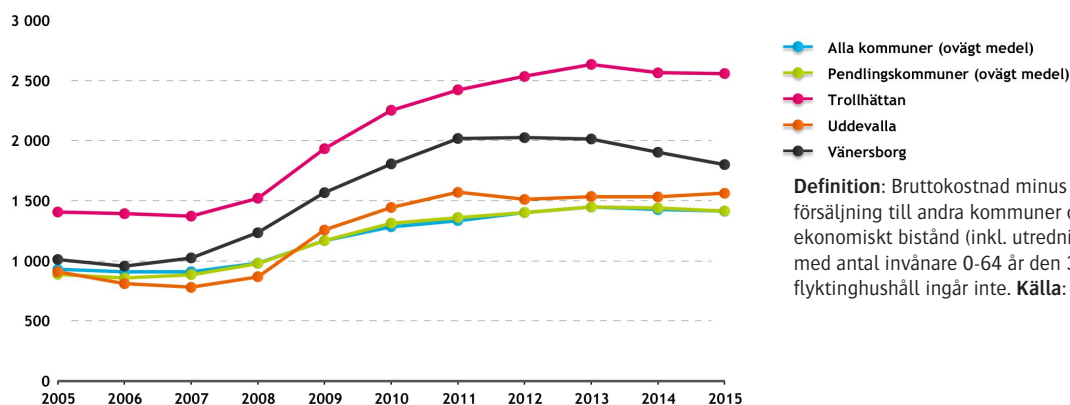

Utbetalt ekonomiskt bistånd per hushåll (exkl flyktinghushåll), kr/hushåll (Värde):

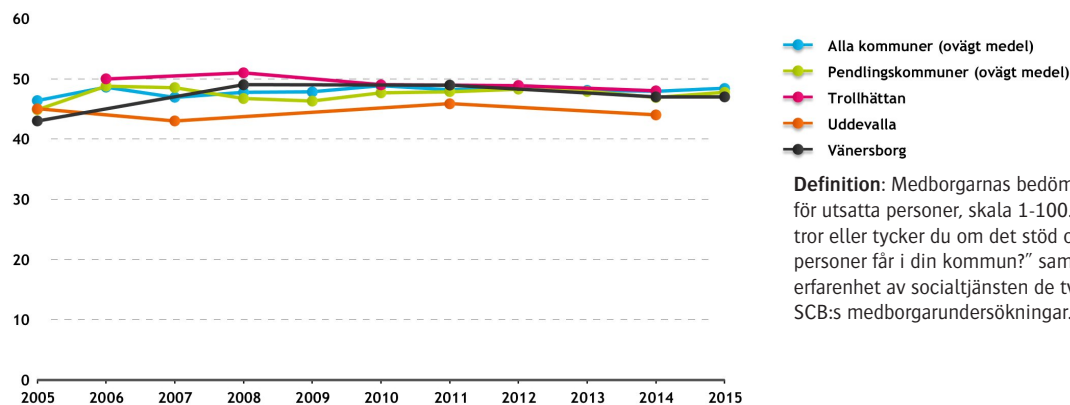
Definition: Utbetalt ekonomiskt bistånd till hushåll, dividerat med antal hushåll med ekonomiskt bistånd. Flyktinghushåll och ekonomiskt bistånd till flyktinghushåll ingår inte. **Källa:** SCB och Socialstyrelsen.

Kostnad ekonomiskt bistånd, kr/inv 0-64 år (Värde):

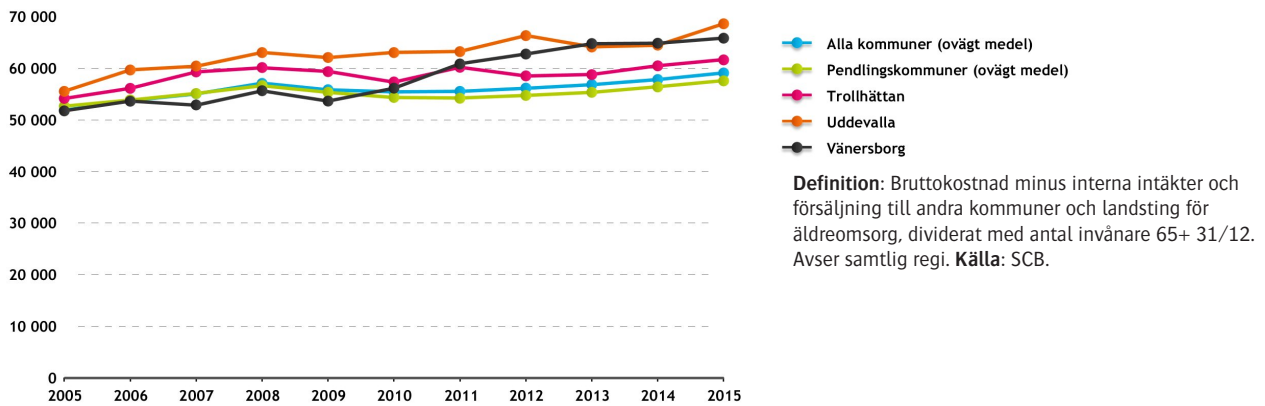
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för ekonomiskt bistånd (inkl. utredningskostnader), dividerat med antal invånare 0-64 år den 31/12. Utbetalt bistånd till flyktinghushåll ingår inte. **Källa:** SCB.

Nöjd Medborgar-Index - Stöd för utsatta personer (Värde):

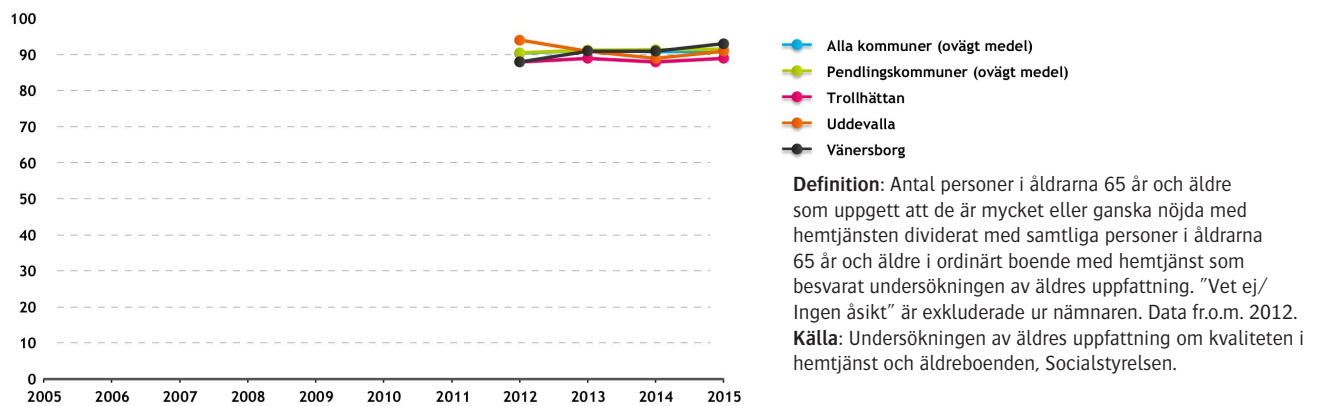

Definition: Medborgarnas bedömning av kommunens stöd för utsatta personer, skala 1-100. Utgår från frågan: "Vad tror eller tycker du om det stöd och den hjälp som utsatta personer får i din kommun?" samt huruvida man har haft erfarenhet av socialtjänsten de två senaste åren. **Källa:** SCB:s medborgarundersökningar.

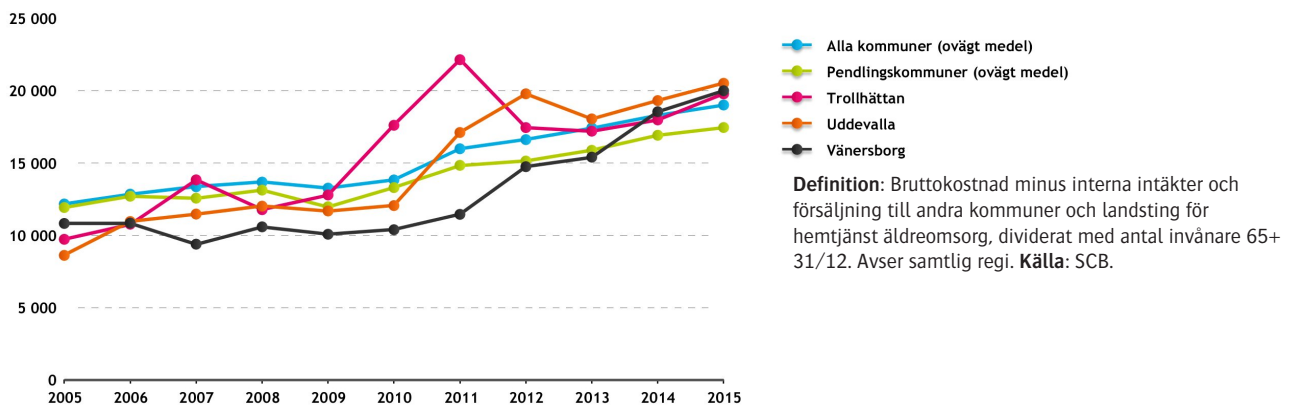
Kostnad äldreomsorg, kr/inv 65+ (Värde):

Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg - helhetssyn, andel (%) (Värde):

Kostnad hemtjänst äldreomsorg, kr/inv 65+ (Värde):

Källförteckning

- Globala drivkrafter
- Kairos Future (2015): Rapport – Automation. Det 21a århundradets heliga graal.
- FN: Klimatavtal 2015.
- Stockholm Resilience Centre: Rapport – Planetary Boundaries Special.
- Klimatstrategi för Västra Götaland.
- SMHI: Klimatscenarier, [länk](#).
- SMHI (2015): Rapport – Framtidsklimat i Västra Götalands län, nr 24, 2015.
- Befolkningsprognos
- Statistiska centralbyrån (SCB) – Befolkningsprognos.
- Övergripande förutsättningar
- Kommunforskning i väst (KFI): Finansiell profil 2015.
- Konjunkturinstitutet (2016): Rapport Konjunkturläget December 2016, 2016-12-20.
- Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2016): Ekonomirapporten oktober 2016.
- Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2016): Budgetförutsättningar för åren 2016-2020, cirkulär 16:65.
- Kairos Future (2012): Rapport – Tankesamhället och kommunerna del 1.
- Kairos Future (2012): Rapport – Tankesamhället och kommunerna del 2. Den nya arbetsmarknadskartan.
- Kairos Future (2012): Rapport – Tankesamhället och kommunerna del 3. T- index och framgångsfaktorer.
- Kairos Future (2012): Rapport – Tankesamhället och kommunerna del 4. Deltagande gör skillnad.
- Kairos Future (2013): Rapport – Tankesamhället och kommunerna del 5. En fördjupning i industrins framtid i Tankesamhället.
- Per Florén (2015): Attraktiva kommuner – 10 faktorer som formar kommuners och regioners framtid.
- Västsvenska handelskammaren (2016) – Svenska nav 2016. En studie av Sveriges lokala arbetsmarknader.
- Västra Götalandsregionen (2013). Målbild Tåg 2035 – utveckling av tågtrafiken i Västra Götaland.
- Vänersborgs kommun (2015/2016). Blåplan (Del 2 Vatten och avlopp antagen av Kommunfullmäktige 2015, del 1 och 3 antagna av Kommunfullmäktige 2016).
- Vänersborgs kommun (2015). Fiberstrategi Vänersborgs kommun 2015-2022.

-
- Karolinska institutet: Kulturella hjärnan - Karolinska institutets samlingssida för den senaste internationella forskningen om hjärnan, relationen mellan kultur, hjärna, lärande och hälsa, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-13.
 - Kreativa Kraftfält Fyrbodals – Kulturen som tillväxtfaktor. Slutrapport 2016-10-10.
 - Myndigheten för Kulturanalys – Kulturanalys 2014.
 - Myndigheten för Kulturanalys – Kulturanalys 2016.
 - Kulturdepartementet (2016): En inkluderande kulturskola på egen grund - Betänkande av Kulturskoleutredningen. SOU 2016:69. Stockholm.
 - Statistiska centralbyrån (SCB): Från massutvandring till rekordinvandring, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-01.
 - Aftonbladet: Det flyr de från – och så många får stanna, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-01.
 - Fyrbodals kommunalförbund: Minskat antal asylsökande i Sverige – men rekordmånga på flykt i världen, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-01.
 - Länsstyrelsen Västra Götalands län (2016): Anvisningsbara kommunplatser i Västra Götalands län 2016. Diarienummer: 850-41622-2015
 - Migrationsverket: Statistik om asylsökande, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-01.
 - Fores: Migration i Sverige, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-01.
 - Migrationsverket: Information om Regeringens förändringar i asylreglerna är hämtat från Migrationsverkets hemsida, [länk](#). Information aktuell: 2016-11-07.
 - Regeringen: Information om processen att göra bankkonventionen till svensk lag är hämtat från regeringens hemsida, [länk](#). Information aktuell: 2016-11-15.
 - Skolverket: Information om nationell strategi för digitalisering i skolan är hämtat från Skolverkets hemsida, [länk](#). Information aktuell: 2016-12-06.
 - Skolverket: Information om Lärarlönelyftet är hämtat från Skolverkets hemsida, [länk](#). Information aktuell: 2017-01-16.
 - Skolverket: Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderad 2016.
 - Skolverket: Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Reviderad 2016.
 - Nationalencyklopedin: Definition demografi, [länk](#). Information aktuell: 2016-11-04.
 - SFS 2010:800. Skollagen. Regeringskansliet.
 - Siffror angående antalet resurspersoner är hämtat från Heroma. Datum för sökning i system: 2016-11-04.
 - Skolverket: Siffror angående antalet anmälningar till skolinspektionen är hämtat från Siris, [länk](#). Information aktuell: 2016-11-07.

-
- Siffror angående antalet barn i förskolan är hämtat från Procapita.
Datum för sökning i system: 2010-10-15 till 2016-10-15.
 - Siffror angående antalet elever i grundskolan är hämtat från Procapita.
Datum för sökning i system: 2010-10-15 till 2016-10-15.
 - Siffror angående antalet barn i enskild pedagogisk omsorg är hämtat från Procapita.
Datum för sökning i system: 2012-10-15 till 2016-10-15.
 - Skolverket: Siffror angående kunskapsresultat är hämtat från Siris, [länk](#).
Datum för sökning i system: 2016-11-10.
 - Skolverket: Siffror på antalet legitimerade lärare är hämtat från Siris, [länk](#).
Datum för sökning i system: 2016-08-08.
 - Skolverket (2016) Barngruppers storlek i förskolan – En kartläggning av aktuell pedagogisk, utvecklingspsykologisk och socialpedagogisk forskning. Skolverkets rapport nr 433. Skolverket: Stockholm.
 - Skolverket (2016) Avdelningen för analys, promemoria, 2016. Dnr: 2016:560.
 - Skolverkets hemsida om barnkonsekvensanalys, [länk](#). Information aktuell: 2016-11-04.
 - Socialdepartementet (2016) Barnkonventionen blir svensk lag – Betänkande av Barnrättighetsutredningen. SOU 2016:19, Stockholm.
 - Socialstyrelsen

Vänersborgs kommun